

జీవిత చరిత్ర

మౌలానా అబుల్ కలాం

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కౌతిక మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శ్రీకృష్ణ

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాఢీ

గురు గౌరమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు పీఠప్రభాకర స్వామి

యోగి వేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు త్రిలింగ స్వామి

గురు లాహిరీ మహాశయి

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు సాయి బాబా

గురు ఆరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు చక్రవర్తి ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమారాధ్య

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్పుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020010006299

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

*** సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు ***

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language:

Scanning Centre: Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or](#)
[Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none">Rashtrapati BhavanCMU-BooksSanskritTTD TirupathiKerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none">INSA	<ul style="list-style-type: none">Times of IndiaIndian ExpressThe HinduDeccan HeraldEenaduVaartha	<ul style="list-style-type: none">Tamil Heritage FoundationAnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z					
Author's Last Name																														
A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z					
Year																														
1850-1900					1901-1910					1911-1920					1921-1930					1931-1940					1941-1950					1951-
Subject																														
Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...																						
Language																														
Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu																						

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

మౌలానా అబుల్ కలామ్ ఆజాద్

ఆంగ్ల రచన:
మ హ దే వ్ దే శా యి

ఆంధ్రీకరణము:
కాటూరి శేషశంకరరావు

సంస్కృతి ప్రచురణ
(69)

వెల రెండు రూపాయలు

విషయ సూచిక

	పుట
మాలానా అబుల్ కలాం ఆజాద్ (చిత్రము) ...	2
మామాట	6
తొలిపలుకు (యం. కె. గాంధీ) ...	7
కృతజ్ఞత	8
అవతారిక (హోరేస్ జి. అలెగ్జాండర్) ...	9
1. ఉపోద్ఘాతము	11
2. సత్కులీనత	16
3. తలి దండ్రులు, బాల్యము ...	20
4. అద్భుత మేధావి	27
5. 'అల్ హిలాల్' పుట్టుక	34
6. నిర్బంధావాసము	45
7. వెల్లువపోటు	58
8. విశ్వాస ప్రకటన	65
9. వెల్లువపాటు	79
10. ధర్మ విచారము	92
11. స్వభావలక్షణాధికము	106
12. మఱియొక దండయాత్ర	118
13. నిర్మాణక్రియా కుశలత	131
14. సంకటస్థితి	139
15. చుక్కాను పట్టు	148
16. భావి	161
తాజాకలము	171
అనుబంధము	179

మా మాట

మాలానా అబుల్ కలాం ఆజాద్ గారు కాంగ్రెస్ అధ్యక్షులైన కొత్తలో, 1940 వ సం॥ లో, కీర్తిశేషులు మహాదేవ్ దేశాయిగారు ఆంగ్లంలో ఆజాద్ గారి జీవిత చరిత్రను రచించారు. ఆ ఆంగ్ల మాతృకకు ఇది తెనుగు సేత. అందుచేతనే యీ రచనలో ఆజాద్ గారు బ్రతికివున్న క్షే విషయాలు వివరింపబడియున్నవి.

1959 లో ఆజాద్ గారి సంభాషణలనుంచి శ్రీ హుమాయూన్ కబీరుగారు 'ఇండియా స్వాతంత్ర్యం సంపాదించింది' అని 'ఆజాద్ గారి ఆత్మకథ'లో మొదటి భాగాన్ని ఆంగ్లంలో ప్రచురించారు.

1940 నాటి రచన అయినా కీ॥ శే॥ మహాదేవ్ దేశాయిగారి రచన గనుకనూ, ఆజాద్ గారి జీవితాన్ని విపులంగా వివరించియున్నందుననూ దీనిని అనువదించి ప్రచురించుచున్నాము.

అడుగగనే తెనుగు అనువాద-ప్రచురణలకు అనుమతి నిచ్చిన లండన్ లోని జార్జి అలెన్ అండ్ అన్ విన్ కంపెనీ వారి కెంతయు కృతజ్ఞులము.

ఆంధ్ర పాఠక మహాశయులు యీ ఉద్గ్రంథాన్ని ఆదరించగలరని ఆశిస్తున్నాము.

మద్రాసు-2

1-12-59

విధేయులు,

ప్రకాశకులు

తొలి పలుకు

1920 నాటి నుండి మన ప్రజోద్యమములో మాలానా అబుల్ కలామ్ ఆజాదుతోఁగలిసి పని చేయు భాగ్యము నాకుఁ గలిగినది. ఇస్లాము ధర్మవేత్తలలో ఆయనను మించినవాడు లేడు. ఆయన అరబ్బీ భాషా పాండిత్య ముగాధమైనది. ఇస్లాము ధర్మముపట్ల విశ్వాసము, ప్రజలయం దభిమానము— ఈ రెండును రెండు కన్ను లాయనకు. నేడు మన కాంగ్రెసుకు ఆయన మహాధినేత యగుటలోని పరమార్థమును భారతీయ రాజనీతి వేత్తలు గమనించి తీరవలెను.

సేవాగ్రాం, వర్ధా
18-5-1940

యం. కె. గాంధీ

ACKNOWLEDGEMENT

We are thankful to GORGE ALLEN AND UNWIN LIMITED, 40, Museum Street, London for granting us the Telugu translation and publication rights of their English publication MULANA ABUL KALAM AZAD by late Mahadev Desai. This is our Telugu version.

Madras-2
20-12-1959

THE PUBLISHERS

అ వ తా రి క

నేడు ఇంగ్లండులో నందఱు చదువవలసిన గ్రంథమిది. లోకరంగమున ఇండియాది ముఖ్య పాత్రయైనను దానిని గూర్చి మనకు అంతగా వినుపించువారు లేరు. ఇండియా వ్యవహారముల ప్రస్తావన వచ్చినపుడెల్ల అచటఁ దొమ్మిది కోట్ల ముస్లిములు ఇరువది కోట్ల హిందువుల కెదురొడ్డి మోహరించి యున్నట్లు చిత్రించుచుందురు. ఆ చిత్రణము అయథార్థమని ఈ గ్రంథము చదివినచోఁ దెలిసి వచ్చును. శ్రీ దేశాయి ఈ గ్రంథములో హిందూ ముస్లిము విభేదములను తగ్గించి చెప్పినది లేదు. కాని, ఇస్లాము ధర్మముపట్ల అమిత శ్రద్ధాభక్తులుగల ఇప్పటి కాంగ్రెసు అధ్యక్షుఁడు మాలానా అబుల్ కలాం ఆజాదు, ఆయన సహచరులగు అనేకులు హిందువులు ముస్లిములు ఆ విభేదములను మాన్పుటకై చిరకాలముగా నెట్లు పాటుపడుచున్నదియు ఈ గ్రంథమున విశదముగా విచారించెను. అధిక సంఖ్యాకులగు ప్రజలమాటయే అంతటఁ జెల్లుబడి కావలెనని కాంగ్రెసు మహాసభ పట్టుపట్టుచున్నదని ఇచటఁ జాలమంది నమ్ముచుందురు. నిజమునకు, స్వతంత్ర ప్రజారాజ్యమున అల్పసంఖ్యాకులగు వివిధ మతస్థులకు రక్షణ కల్పించుటకే కాంగ్రెసు నిరంతరముగాఁ బాటుపడుచున్నదని ఈ గ్రంథమున దేశాయి స్పష్టపఱచెను. కాంగ్రెసు సభోద్దేశములను ఇచటి బ్రిటిషు ప్రముఖులు అదేపనిగా ఇట్లు అపవదించుచుండఁగా, బ్రిటిషు రాజనీతి తమ పట్ల ఎఱిగియో, ఎఱుగకయో భేదోపాయమును ప్రయోగించుచున్నదని భారతీయులు నమ్మకుండఁజాలరను విషయముగూడ ఈ గ్రంథమువలనఁ దెలిసివచ్చును.

నే నీ యవతారిక వ్రాయుచున్న తరుణముననే మన ప్రభుత్వము భారత ప్రజోద్యమముతో మరల సిగపట్లకు దిగుటయు, భారతీయులలో రత్నములవంటి స్త్రీలు, పురుషులు నెందరో కారాగృహముల పాలగుటయు శోచనీయము. త్వరలోనే సమాధాన మార్గమేదియో దొరకకపోదు. అచటి అల్పసంఖ్యాకులను మనము జోక్యము చేసికొని రక్షింపఁ జాలము. గాంధీ, నెహ్రూ, ఆజాదులవంటి పెద్దల మాట మనము నమ్ముట మేలు. బలువు సులువు లెఱుఁగని ఉగ్రస్వభావులు కొందఱున్నను ఈ పెద్దలు తమ మాట దక్కించుకోఁ గలరని బ్రటిషు ప్రభుత్వము గ్రహించుటయే సమాధానమునకు మొదటి మెట్టు.

ఈ గ్రంథమును శ్రద్ధగాఁ జదివినచో అంగ్లేయుల అపోహలు తొలగి పోఁగలవు. ఇండియాపట్ల మనము న్యాయముగా వర్తించితిమేని యూరపు ఖండమునను, యావల్లోక మందును ధర్మము వర్ధిల్లుటకు ఆనుకూల్యము లభింపఁగలదు.

ఈ గ్రంథకర్త గాంధీమహాత్మునకు సన్నిధానవర్తియైన కార్యదర్శియు, హరిజన పత్రికా సంపాదకుఁడును.

డిసెంబరు, 1940

హోరేస్ జి. అలెగ్జాండర్

1. ఉపోద్ఘాతము

1940-వ సం॥ మార్చి నెలలో రామఘర్ కాంగ్రెసు మహాసభ మౌలానా అబుల్ కలాం ఆజాదును అధ్యక్షునిగా వరించెను. ఇది యిట్లు జరుగునని ముందే గ్రహించిన భారత వార్తా పత్రికల కిందు వింత యేమియుఁ గన్పింపలేదు. కావున నవి ఊహాపోహలకుఁ దొడంగలేదు. బ్రిటిషు పత్రికలు మాత్రము పలుపోకల నూహింపసాగెను. కాంగ్రెసు ముస్లిములకు, ముస్లిములు కాంగ్రెసుకు నభిమానస్థానములని చూపించుట కిదియొక యెత్తనియు, ముస్లిము పక్షపాతుల కన్నీళ్లు దుడుచుట కిది యొక యుపాయమనియు, దీనిచే ముస్లిముల యభిమానము చూఱగొన నెంచి రనియు నా పత్రిక లూహ యొనర్చినవి. అట్టి యూహల కించుకయు నాస్కారము లేదు. హిందూ ముస్లిముల మధ్య విభేదములు తొల్లిటికంటె నిపుడు బిరుసు వాఱిన వనుటయే కాని ఈ యధ్యక్షవరణమున కవి కారణము కానేకావు. 1938నాఁటికే ఆయన పేరు ప్రతినోట వినఁబడసాగినది. 1939 లోఁ ద్రిపురి కాంగ్రెసు సభాధ్యక్ష పదమును తుదిగడియలలో ఆయన వదలి కొనకున్నచో నూటికి నూరు పాళ్లో, తొంబదిపాళ్లో వోట్లు ఆయనకే దక్కెడివి.

ఇంతకును ముస్లిములు కాంగ్రెసు కధ్యక్షులగుట క్రొత్త వింత కాదు. గాంధీ శకమునకుఁ బూర్వమే ముస్లిములు, క్రైస్తవులు, పారసీకులు గూడ నధ్యక్షపీఠ మలంకరించిరి. కడచిన యిరువదేండ్ల గాంధీ శకములో నలుగురు ముస్లిముల కాపీఠము దక్కెను. ఆ నలుగురిలో నొకఁడైన యీ మౌలా నాకు ముప్పదియైదేండ్ల లేఁబ్రాయమందే, 1923లో కాంగ్రెసు

సభాధ్యక్షత లభించెను. కాంగ్రెసు మహాసభకు మతాభిమానమన్నచో నెప్పుడు నేవమే; ఇప్పుడు మఱియును. ప్రజారంజన దీక్షితులం దగ్రగణ్యుడగు నాతఁ డెవ్వఁడైనను సరియే, అతని హస్తములందు ప్రజల మేలు, కీళ్లను కాంగ్రెసు నిశ్చింతగా నర్పించును. ఇదియే యీ యధ్యక్షవరణమందలి పరమార్థము.

మాలానాను పాశ్చాత్యు లెఱుంగరేమోకాని ఇండియా కాతఁడు క్రొత్తవాఁడు కాఁడు. 1923 లోనే ఇండియా ఆయనను ప్రజారంజ కాగ్రణిగా నెంచి గౌరవించెను. గాంధీజీ కంటె ముందే ఆయన తిరుగుబాటు దారని వన్నెకెక్కినాడు. 1916 లో ప్రపంచయుద్ధ కాలమందు గాంధీజీ బ్రిటిషు రాజభక్తుడనని చెప్పికొని సహాయము నెఱపఁగా మాలానా అప్పటికే తిరుగుబాటు ప్రకటించి, ప్రభుత్వముచే బంధితుఁ డయ్యెను. బ్రిటను తన సామ్రాజ్యలోభమును వదలికొని, ఇండియాకు స్వాతంత్ర్య మిచ్చుట కంగీకరింపనిచో నేటి యుద్ధ సంకటమునఁ గాంగ్రెసు సహాయ మొనర్పనని నిరాకరించెను. కావున వెనుకటి యుద్ధ కాలమందే బ్రిటను కెదురు తిరిగిన మాలానాయే నేటి యీ కాంగ్రెసు గద్దె నెక్కుట యెంతేని అర్థవంతముగా నున్నది. ఆల్ హిలాల్ అను ఉరుదూ పత్రికను మాలానా ప్రారంభించిన రెండు మూడేండ్లలోనే బ్రిటిషు ప్రభుత్వము దాని నిర్భయ విమర్శ లకుఁ గంటగించుకొని, ధరావతుపై ధరావతుకోరి, దాని కంతమునులిమెను. ఆ పిమ్మట మాలానాను నిర్బంధావాసమందుంచెను.

ఆ నిర్బంధావాసమున మాలానా మనసు మాటలేదు

సరికదా బ్రిటను పట్ల విరక్తి మఱియు నధిక మాయెను. 1920 లో ఆయన చెఱవీడి వచ్చుసరికి సోదర ముస్లిములలోఁ జాలమంది తమ కన్నుల నిన్నాళ్లుఁ గప్పిన పొరలు వీడిపోగా బ్రిటిషు రాజభక్తికి నీళ్లు వదలిరి. ఆయన చిరవాంఛితము ఫలించుట కానుకూల్య మేర్పడెను. అప్పటికిఁ బది యేండ్లక్రిత మాయన “హిందువులకు, మనకుఁగూడ నీ దేశమే కన్నతల్లి. మునిగినను తేలినను ఉభయమతములు కలిసి యుండకతీరదు” అని యెంతగా మొత్తుకొన్నను అది యరణ్య రోదనమైపోయెను. చెఱవీడి వచ్చుసరి కది యంతయుఁ దాఱు మాత్రై ఉభయమతస్థులును మేలు కీళ్ల నొండ్పారులు పంచి కుడుచుట కాయత్తులైరి. మాలానా కీ మార్పు సంతోషాశ్చర్యములు సమకూర్చెను. అది మొదలు మాలానా హిందూ క్రైస్తవ పారసీకులతోపాటు చేతులు గలిపి, కష్టసుఖముల కొడిగట్టెను. ఆ పిమ్మట ఎన్ని ఘోర విపర్యయము లెదురై నను ఆయన యణుమాత్రము చలింపక నిలిచెను. రామఘరు కాంగ్రెసు గద్దెనెక్కి ఆయన పల్కిన యుదారభాషలు మఱపునకు రావు. “సోదర ముస్లిములకు 1912 లోఁ జెప్పిన మాటలే మరలఁ జెప్పుచున్నాను. ఈ మధ్యకాలములో ననేక సంఘటనలు జరిగినవి. వాని నన్నిటిని నేను గమనించుచు, వానిని గూర్చి పర్యాలోచన చేయుచునే యుంటిని. నేను తటస్థుడను గాని, ఆ ప్రతిఘటనలతోఁ గొట్టు మిట్టాడుచుఁ బ్రత్యంశముఁ బరిశీలించుచుంటిని. కావున నేను కనులారఁ గాంచిన దానిని కాదనలేను. నా ఆత్మనిశ్చయమున కెదురొడ్డి, అంతరాత్మ నతిక్రమింపఁజాలను. నాటికి నేటికి నాలో మార్పు లేదు. ఇన్నాళ్లు చెప్పినదే నేడును చెప్పుచున్నాను.

ఈ దేశమందలి తొమ్మిది కోట్ల ముస్లిములకు 1912 లో నేను చూపిన దానికంటే నితరమార్గములేదు.” 1912 నుండి ఎన్నో దుర్ఘటనలు జరిగినవి. ఉభయమతస్థులకు దుస్సహ కలహములు ప్రవర్తించెను. ప్రాతన్నేహితులు, సహచరులు దూరమై పరపక్షము నాశ్రయించిరి. ఆ యేటి కాయేడు ఉభయమతముల మధ్య విరోధము విస్తరించెను. కాని, మాలానా మాత్ర మించుకయుఁ జలింపక పరస్పరమువలె స్థిరుఁడై నిలిచెను. ముస్లిము లోకమెల్ల తన్ను విడనాడి, చెడ నాడినను ఆయన ఏకాకియై నిలిచెను. హిందూ ముస్లిములు సమసుఖదుఃఖభాగులై, కలిసిమెలసి మనక తీరదను విశ్వాస మాయనయందు నేఁడు మఱియు దీప్తమై వెలుగుచున్నది. కావుననే భారతీయుల కాయేడు ప్రీతిపాత్రుఁడై, వారి విశ్వాసము నింతగాఁ జూటగొని యీ విషమఘట్టమునఁ గాంగ్రెసు గద్దె నెక్కినను. ఆ యుత్తమ శ్లోకుని జీవితమును, చర్యలను ఈ గ్రంథమున నించుకించుక ప్రస్తావించును.

పాశ్చాత్యుల విజ్ఞానకాంతులను భారతీయ ముస్లిములకుఁ దొలుతఁ బ్రసాదించిన వాఁడు సర్ సయ్యదు అహమ్మద్ ఖాను. పొంగులు వాతెడి ఆ మహనీయుని ఉత్సాహ శక్తియుఁ, బ్రబలమైన ఆయన అనుభావమును భారతీయ ముస్లిముల హృదయములఁ జెఱగని ముద్రలు వైచినవి. కావునఁ బాశ్చాత్య విద్వాంసు లాయన జీవితవిశేషములను లెస్సగా గ్రహించి, పాశ్చాత్యలోకమున వానిని బ్రచారము గావించిరి. ఆ ప్రచారమునకు మఱియొక ప్రబలకారణము కూడఁ గద్దు. ముస్లిములలో భావ విప్లవము సాధించిన సర్ సయ్యదు ఇండియాలో బ్రిటిషు సార్వభౌమత్వమునకుఁ బట్టు

గొమ్మయని వారికిఁ దోఁచెను. కావున నాయన జీవితవిశేషములకు బహుళ ప్రచారము గల్గించినచో భారతముస్లిముల ఋణము తీర్చుకొన్నట్లుగునని పాశ్చాత్య విద్వాంసులు తలపోసిరి. వారు, పాపము, మాలానాసాహేబు చరిత్రము నెఱుంగదు. బ్రిటిషు ప్రభుత్వముపట్ల విరక్తుడై, తిరుగుబాటు చేసిన ఈ మాలానాసాహేబు అహింసామార్గానుయాయని వారు గ్రహింపవలసియున్నది. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమును నిర్భీకులై, మాటొడ్డి నిలిచిన గాంధీ నెహ్రూ మాలానాల వంటి వారే, తమ ప్రతిఘటనచే, ఆసామ్రాజ్యమున కపారమగు మేలు చేకూర్చిరిని బ్రిటిషు పౌరులకుఁ దెలిసివచ్చెడి కాలము రాకపోదు.

హిందూ ముస్లిముల యైకమత్యమును మనసారంగోరెడి భారతీయు లందుల కే మాత్రము దోహదము చేకూరినను దానిని పెక్కు మడుంగులుగా నెంచి సంతసించురు. సభావేదిక లెక్కి, యువన్యాసములుచేసి, కార్యనిశ్చయములు చేసెడి కాలము గతించినది. దేశభక్తియనఁగా నిట్టిదని ప్రతివాఁడును తన వర్తనముచే రూపింపవలెను. మనోవాక్కాయములచే మత సామరస్యమును, శాంతిని మన మాచరింపనిచో నిజమైన యైకమత్యము లభింపదు. ఐకమత్యములేనిచో స్వాతంత్ర్యము లభింపదు. ఒకవేళ లభించినను అట్టిది యెందులకును గొఱగాదు. మాలానా జీవితము ముఖ్యముగా దీనినే యుపదేశించెను. కావున నాయన జీవితపు విలువను లెస్సగా గ్రహించితిమేని మనయభీష్టసిద్ధి కదియునొకపత్రమో, పుష్పమో కాఁగలదు.

2. స త్కు లీ న త

పేక జమాలుద్దీను డెక్లావి యను సాధుపుంగవుడు అక్కరుపాదుషా కాలమున వన్నెకెక్కెను. ముస్లిముచరిత్ర లాయనను రహింతుల్లా ఆలి (అనఁగా, ఈశ్వరాను గ్రహ పాత్రుడు) అని పేర్కొన్నవి. కేవలముస్లిక దృష్టితో సాధుజీవనము నడపుటయే కాక, ఆయన పెక్కు ధర్మ గ్రంథములు రచించెను. అవి నేటికిని సమ్యాన్యములుగా నున్నవి. ముస్లిముధర్మాచార్యులకుఁ బ్రమాణ గ్రంథమగు హాదిస్ సంప్రదాయమున కాయన చక్కని వ్యాఖ్యరచించెను. అక్కరు పాదుషా సోదరుడగు ఖానే అజాము మున్నగువారాయనకు శిష్యులు. పాదుషా ఆయనను ఆస్తిక ధర్మకళా శాలలోఁ బ్రధానాచార్య నొనర్పనెంచెను; మఱియుఁ బెక్కు విధముల సమ్మానింప నెంచెను. ఆ సాధువా గౌరవముల నెల్ల నిరాకరించెను. అట్టి మహనీయుని వంశమున మాలానా అబుల్ కలాం అజాదు జన్మించెను. సాధుపుంగవుడగు ఆ జమాలుద్దీను గూడ ఒకానొకతటి పాదుషాయాజ్ఞను ధిక్కరింపవలసివచ్చెను.

ఆ కథ అక్కరు నాటి విశేషములను దెలుపునది కావున దాని నిట నుదాహరింతును. అక్కరు సర్వమతములను సమదృష్టితో నాదరించెనని చరిత్ర తెలుపుచున్నది. ఆ సమదృష్టికే గారణమైన వాడు ముల్లా ముబారక్. ఆనాటి ధర్మాచార్యులు ఈ సమదృష్టి నుపదేశించిన ముల్లాకు ఆంక్షలు కూడ విధించిరి. అబుల్ ఫజలు ఆ ముబారకు పుత్రుడు. అబుల్ ఫజలే అక్కరునకు సర్వధర్మములను నిష్పాక్షికముగా విచారించి, యాదరించుట నేర్పెను. తత్ఫలితముగా నక్కరు

ఇబాదత్ ఖానా (ప్రార్థనా మందిరము) నెలకొల్పెను. ఆ మందిరమున సకల ధర్మములవారు స్వేచ్ఛగా ధర్మసంవాదములు సల్పెడివారు. ఒక నాటి సభలో అబుల్ ఫజల్ ఏమిచేసెననఁగా - అక్కరుపాదుషాను ఐహిక ధర్మమునకేకాదు, పారమార్థికమునకుఁ గూడఁ బ్రమాణపురుషుఁడుగా నెంచవలె నను విషయమును విచారింపుఁడని పండితులను గోరెను. మొదట నీ ప్రస్తావ మెందులకు రావలసివచ్చినదో, మొగల్ చరిత్రమును తరిచి చూచిన మాలానా ఆజాదే నాతో నిట్లు చెప్పెను: “మధురానగరమున హిందువులకు ముస్లిములకుఁ గలహము రాఁగా, హిందువు లొకమసీదును నేలమట్టము గావించిరి. అక్క రా హిందువులను గాపాడనెంచి, వారిని క్షమింపవలసినదిగా ముస్లిములకుఁ జెప్పెను. ముస్లిము ఆచార్యులందులకు ససేమిరా యని హిందువులవైఁ గత్తిగట్టిరి. ఈ ముస్లిము ఆచార్యుల పలుకుబడిని దగ్గింపనెంచిన ముల్లా ముబారక్ అక్కరు మాటయే ప్రమాణమని ఆయాచార్యుల చేతనే ఒప్పించుట కీ యుపాయము చేసెను.” నిజమే. పాదుషా ప్రామాణికత్వమును ఆ యాచార్యులు కాదనలేరుకదా! ఆ మీదట నేమి జరిగినదో ఒక చరిత్రకారుఁడే యిట్లు చెప్పెను: “ఆచార్యులకెటు చెప్పటకును పాలుపోయినదికాదు. ‘పాదుషా ధర్మప్రభువు గావున ఇస్లాము ధర్మవిషయములందుఁ గూడ వారిని ముజ్ తాహిద్ (ప్రమాణ పురుషుఁడు)గా నెంచవచ్చును,’ అని వ్రాసి యిచ్చిరి.” అబుల్ ఫజల్ జనకుఁడైన ముల్లా ముబారక్ అంతట నా పత్రముపై సంతకముచేసి, యితర ముల్లాలను గూడ సంతకము చేయుఁడని గోరెను. ఆగ్రా, జాన్ పూర్ మున్నగు ప్రదేశములందున్న యాచార్యులును, ఢిల్లీలోని వారు

కొందఱును సమ్మతులు తెలిపిరి. మన కథానాయకుని పూర్వ పురుషుడగు పేకు జమాలుద్దీను తన సమ్మతి నొసంగఁ డయ్యెను. మఱి కొందఱ తాయన ననుసరించిరి. ఆకారణమునఁ బాదుషా యాగ్రహమునకు గుఱియయ్యెనేమో తెలియదు కాని జమాలుద్దీను ఇండియా దేశమును వీడి, మక్కా-చేరఁ బోయెను.”

నే నంతట మాలానాతో “ఈ సత్యాగ్రహము మీకు వంశాగత మన్నమాట!” అంటిని.

మాలానా చిటునవ్వు నవ్వి “సందేహమేమి? అదియును సత్యాగ్రహమే. ప్రసంగము వచ్చెను గావున మా పూర్వులలో మఱి యొకరి వృత్తాంతముఁ గూడ వినిపింతును.”

నేను “అంతకంటెఁ గావలసినదేమి? చెప్పఁ”డంటిని.

మాలానా యంతటఁ దన వంశీయులగాఢ సంగ్రహముగా నిట్లు వచించెను: “పేకు జమాలుద్దీనుకు నేను తొమ్మిదవ వాడనో, పదవవాడనో యగుదును. ఇప్పుడు మావంశ వృక్షమంతయు నేకరువు పెట్టుట యెందులకుఁగాని, ఏ వంశమునందును విద్యాసంపదలు మూఁడు తరములకు మించినిలువ వనెడి పెద్దలమాట మావంశముపట్ల నన్వయించదు. అది మా యదృష్ట మేమో! మా వంశమున నపండితులు, భక్తిరహితులు లేరు. జహంగీరుకాలమున మా పూర్వికుఁడు షేక్ మహమ్మదు ఉండువాఁడు. పాదుషాకు కూర్చి ఘ సలాములు చేయు నాచారము నెవరో ప్రారంభించిరి. ధర్మాచార్యులు గూడ నా యాచారము ననుసరింపవలసివచ్చెను. ఢిల్లీ యందలి యాచార్యులు చాలమంది యందులకుఁ దలయొగ్గిరికాని షేక్ మహమ్మదుమాత్ర మంగీకరింపక ‘ఈశ్వరునకుఁ దక్క ఇహ

లోక ప్రభువులకు నేను తలవంప' ననెను. పేకు జమాలుద్దీ నుకుఁ దప్పెనేకాని పేక్ మహమ్మదుకు దుష్ఫలితము తప్ప లేదు. చక్రవర్తికి మోకరించని నేరమునకు గ్యాలియరుకోటలో నాతఁడు నాలుగేండ్లు నిర్బంధము ననుభవించెను.”

మౌలానా యింకను ఇట్లు చెప్పెను: “రాజోద్యోగ మును, అధికారమును నొల్లకుండుట మాకుఁ బారంపర్య ముగా వచ్చుచున్న వంశాచారము. మా ముత్తాత పేక్ సరాజుద్దీను ఆ యాచారమును భంగించి, ప్రధాన ధర్మాధిక్రమి యయ్యెను. అది మొదలు మా పెద్దలు రాజనియోగము నంగీకరించిరి. మొగలుపాదుషాల చెంత రుక్ నిల్ ముదరాసిన్ (వెలుఁగు కంబము) అను పదవి నధిష్ఠించిన వారిలో మా తాతయే తుది వాఁడు.”

కాఁగా, మౌలానాకు అభిజనాభిమానము, పాండిత్య ప్రాభవము వంశానుగతముగా సంక్రమించినవి. అంతియే కాదు. ఒక విషయమునఁ దాత తండ్రులకంటె మౌలానా మఱి యొక యాకు నెక్కువ చదివెను. ధీ బలమునను, బాండిత్య ప్రకర్ష యందును మౌలానాకు సాటివా రుందురేమో కాని యంతకంటె నధికులు మాత్రము లేరు. అట్లయ్యుఁ, దన తాత తండ్రులవలె నాయన శిష్యవర్గమును సమకూర్చు కొన లేదు. ఎప్పుడు నేకాంతముగాఁ దన గ్రంథములలో మునిగి యుండు మౌలానాకు మౌలానాయే శిష్యుఁడు. గ్రంథములే లోకముగా, నొంటరియైయుండు నా మితభాషి నెఱుంగనివారు గర్వి యనుకొందురు.

3. తలిదండ్రులు, బాల్యము

మాలానా తండ్రి మహమ్మదు ఖైరుద్దీను తమ పూర్వుఁ డగు షేకు జమాలుద్దీను నాటి వంశమర్యాద లన్నియు నిలవఁబెట్టెను. జమాలుద్దీను వలెనే ఆయనయుఁ బండితుఁడు, నాచార్యుఁడు, నీశ్వరభక్తుఁడు నై, యరబికు పారసీక భాష లలోఁ బెక్కు గ్రంథములు రచించెను. స్వభావముచే విరక్తుఁడై, యాతఁ డెప్పుడును భక్తచరితామృతమును గ్రోలు చుండెడి వాఁడు. ఢిల్లీలోనే కాక, పడమట బొంబాయి గుజరాతు కథియవాడులందును, దూర్బనఁ గలకత్తాయందు నాయనకు వేలకొలదిగా శిష్యులుండెడి వారు.

తాత తండ్రులవలె నాయనయు ఢిల్లీలో ధర్మనిష్ఠతో, విద్యావ్యాసంగముతో నుదారజీవనము గడపెడివాఁడే కాని యాకాలమున ధర్మపరులకుఁ గూడ నిడుమలు తప్పినవికావు. 1857 లో ఢిల్లీ నగరము శత్రువశమయ్యెను. ఆ పిమ్మట నడచిన కథ బ్రటిషు పైన్యచరిత్రమునకు మాయని మచ్చుఁ గల్పించెను. తిరుగుబాటుదారులు హింసాకాండకుఁ బాల్పడిన మాట నిజమేకాని, వారిని జయించిన వారు సల్పిన ఘోర కృత్యములు మున్ను విన్నవి, కన్నవి కావు. మాంట్ గోమరీ మార్బిన్ చెప్పినట్లు “మన సేనలు ప్రవేశించు సరికి నగరమం దున్నవా రందఱు నెక్కడివా రక్కడనే మన సన్నిపోటుల కెరయైరి. ఒక్కొక్క యింటిలో నలుబది యేబదిమంది చొప్పున హతులైరన్నచో, నట్టి వారి సంఖ్య విస్తారమని వేఱ చెప్పఁబనిలేదు. వీరందఱు విస్తావకు లనుకొందురేమో, కారు. మేత్తనిదని ప్రసిద్ధమైన మన దొరతనము తమ్ము క్షమించు నని నమ్మి నిలిచినవారు. వారి నమ్మిక వమ్మయి పోవుట మేలే

యైనది.” “మమ్ము రక్షింపుడని చేతులు జోడించిన నిరపరాధులెల్లఁ దుపాకుల వాతఁబడిరి. భయకంపితులగు వృద్ధులు కత్తుల కెరయైరి. విప్లావకులుచేసిన పాపములకు ఢిల్లీ పౌరులు శతగుణముగాఁ బ్రాయశ్చిత్త మనుభవించిరి. ఏ పాపము నెఱుంగని బాలురు, స్త్రీలు, పురుషులు గతిమాలి, దేశము పాలైపోయిరి. వారు దిగవిడిచిపోయినది యేదియు మరల వారికి దక్కలేదు. సైనికులు వాడవాడకు, నింటింటికిఁ దిరిగి, విలువగల వస్తువులెల్ల గాలించి, కొల్లగొట్టిరి. వెంటఁగొని పోవుట కలవిగాని వానిని విఱుగఁగొట్టి ముక్కలు గావించిరి.”*

శ్రీ సి. యఫ్. ఆంధ్రాసు జకుల్లాచరిత్ర రచించుచు ఆ ధర్మాత్ముని కుటుంబము సిహ్మరణముగా బాధలకు లోనాయెనని వ్రాసిరి. ఆ దినములలో బ్రిటిషువారి నందఱి కంటె నధికముగా నాదుకొన్న సర్ సయ్యదు అహమద్ ఖాను ఢిల్లీ చేరికొనుసరికి ఆయన మేనమాను హతుఁడైపోయెను. ఆయన తల్లి ఒక సేవకుని యింటఁ దలదాఁచుకొని యుండెను. మన మాలానా జనకుఁడు గూడ వేలకొలఁది ప్రజలతోపాటు నగరమును విడిచి పాటిపోయి ప్రాణములు దక్కించుకొని యింతటి సంక్షోభముపాలైన యీ దేశమును విడిచి మక్కాకేగుట మేలనుకొనెను. నగరము శత్రువశము కాఁగానే రాంపూరు చేరెను. బ్రిటిషు ప్రభువుల కనురక్తుఁడగు రాంపూరు నవాబు ఆయనకు శిష్యుఁ డగుటచే మాలానా తండ్రిని బొంబాయికిఁ జేర్చి, యటనుండి మక్కాకంపెను.

అప్పుడు టర్కీ దేశము నేలుచున్న అబుల్ మజీదు సుల్తాను మాలానా మహమ్మదు ఖైరుద్దీను పాండితినిగూర్చి

విని, ఆయనను కాన్ స్టాంటునోపిలు కాహ్వానించెను. సుల్తాన్ ఆదరణచే నాయన గ్రంథము లెన్నియో కైరోనగరమునఁ బ్రచురితము లయ్యెను. అటనుండి తిరిగి వచ్చిన పిమ్మట మహమ్మదు ఖైరుద్దీను ఇండియా మున్నగు దేశములందున్న తన శిష్యుల చెంత, స్నేహితులచెంత పదునొకండు లక్షల సొమ్ము సమకూర్చి, మక్కాలోఁ బ్రసిద్ధమగు అయింజుబేదా అను కాలువ నిర్మాణము కొరకంపెను. మక్కాయందలి ధర్మాచార్యులలో మహా విద్వాంసుడగు షేకుమహమ్మద్ జహీర్ వేత్రి కూతును ఖైరుద్దీను పెండ్లియాడెను. ఆ యిల్లానికి 1888 లో మన కథానాయకుడు జన్మించెను. ఇట్లు మాలానాకుఁ దల్లి వంకను, దండ్రీ వంకనుగూడ గొప్ప విద్వత్త సంక్రమించెను. ఈ యుభయకులములును నభిమానధనమగు షేకు వంశములోనివే.

మాలానా ఖైరుద్దీను మక్కాలో నుండఁగా, నాయన శిష్యులగు కథియవాడు ముస్లిములు కొందఱుకుఁ దైర్థికులైరి. శిష్యసంగ్రహార్థము తిరిగి స్వదేశమునకు రావలసినదని వారు బలవంతపెట్టిన మీఁదట మాలానా వారి కోరికఁ ద్రోసి పుచ్చఁజాలక, 1880 లో మరల బొంబాయి చేరెను. 1880-1892 సంవత్సరముల నడుమ నాయన పలుమార్లు మక్కాను దర్శించి యుండును.

ఈ రీతిగా మాలానా ఆజాదు బాల్య మరేబియాలోనే కడచెను. తుదకు 1898లో హాజీ అబ్దుల్ వహీదు అను శిష్యుని ప్రేరణమున ఖైరుద్దీను కలకత్తాలో నివాస మేర్పఱిచికొనెను. ఆజాదుతల్లి అరబీభాషకంటె నితరభాష లెఱుంగదు కావున నరబీ భాషయే ఆనయకు మాతృభాషయయ్యెను. తండ్రివలన

నాయన కురుదుభాషయు నలవడెను. తండ్రితోఁగలకత్తా చేరు
 నాఁటి కాయన కీ యుభయభాషలందును జక్కని ప్రవేశము
 లభించెను. పిమ్మట నాతఁడు బడి చదువు లెఱుంగక, తండ్రి
 చెంతను, అరబికు పండితుల చెంతను విద్యనభ్యసించెను.
 చూపినంతనే యందుకొనిపోయెడి యద్భుతబుద్ధిశాలి యగుటచే
 నితరులకుఁ బది పదునాలుగుగేండ్లు పట్టెడి 'దరిసినిజామీ'ని మన
 మాలానా నాలుగుగేండ్లకే పూర్తిచేసెను. దరిసినిజామీ
 యనఁగా, అరబికు పారసీక సాహిత్యములటుండ, తర్కము
 వేదాంతము, గణితము, ఖగోళము, ఇతిహాసము మున్నగు
 శాస్త్రములందుఁ బాండితి కుదురవలెను. మాలానాకుఁ జిన్న
 నాటనే అరబికు భాషాప్రవేశము లభించెఁ గావున, ఆయన
 యంతశీఘ్రముగ దరిసినిజామీయందు గడిదేఱుటయేకాక,
 యితరులకును దానిని బోధింపఁజొచ్చెను. అధ్యాపనముగూడ
 నధ్యయనము తోడిచే కావున నా కాలమునఁ దాము నేర్చిన
 విద్య నొరులకు నేర్పఁగలవారికే 'ఆలిం' పట్టము లభించెడిది.
 అబుల్ కలాము పదునాలుగుగేండ్ల ప్రాయమందే ఇట్లు శిష్యత్వ
 ముతోపాటు గురుత్వము నెఱవఁగల్గెను. ఆనాటి కథ యొకటి
 ఆయనయే యిట్లు చెప్పెను: "నా శిష్యులలో నొక పఠానుకు
 పొడవుపాటి గడ్డముండెడిది. ఆతని మందబుద్ధి నాకు విసుగు
 పుట్టించెడిది. అప్పటికి నే నెంతే నోపికతో నాతనికిఁ దర్క
 శాస్త్రమున సామాన్యమునుండి విశేషమును, విశేషము
 నుండి సామాన్యమును సాధించుటలోఁగల భేదమును దెలియఁ
 జెప్పెడి వాఁడను. మొదటిది క్రిందనుండి పై కెక్కుట యనియు,
 రెండవది పైనుండి క్రిందికి దిగుట యనియు సులభతరముగా
 బోధించితిని. అట్లు చెప్పి, యింక దానిని మఱచిపోఁ డను

కొంటిని. తీర, మఱునాఁ డడిగితినికదా, అంతయుఁ దాఱు మాఱుగా నాతఁడు చెప్పెను. నా కంతట నొడలుమండి, పుస్తకము నాతని మొగమునఁ గొట్టి ‘నీకు చదువురాదు; ఇంటికేగి గడ్డితిను’ మంటిని. పాప, మా పఠాను మాఱు పలుకక యానాఁడు భోజనము మానుకొనెను. నా జనకున కి విషయము తెలిసినంతట, నాయన మండిపడి, నన్నుఁ జేరఁ బిలచి ‘ఆతఁడు నీతండ్రి యీడువాఁడుకదా, ఇట్లుచేయుటకు నీకు బిడియమేలలేదు? పోయి ఊమార్పణము వేఁడి, భోజన మునకు లెమ్మని బ్రతిమాలుకొనుము’ అని శాసించిరి. నే నా పఠాను చెంతకేగినంతట నాతఁడు ‘మీరు నాకు గురువులు; నన్ను దండించితిరి. ఇందులకు ఊమార్పణ మెందులకు?’ అని తెల్ల బోయెను. ఆమాటలచే నాబిడియ మినుమిక్కిలి కాఁగా, నాతనిచే భుజింపఁజేయు వఱకు నటనుండి కదలలేకపోతిని.”

మౌలానా ఆజాదు లేత వయసునఁ దండ్రిచెంతనే పెరుగుటచే నాయన గుణములు, నలవాళ్లే యాయనకుఁ బట్టు వడెను. మౌలానా ఆజాదు ఇట్లు చెప్పుచుండెడివాఁడు: “మా తండ్రిగారు ఏకాంతశీలి. వారికి వేలకొలఁదిగా శిష్యులున్నను వారు మా యింటికి వచ్చుటయేకాని వీరు శిష్యుల యిండ్ల కేగి యెఱుంగరు. ప్రవక్త జన్మదినమునను, ఈద్ పండుగ నాఁడును మాత్రము ఎవరో యొక శిష్యునింటి కేగెడివారు. మాయింటిలో నేటికాలపు వస్తు సంచయ ముండెడిదికాదు. ఎంతో నిరాడంబరముగా నుండెడిది. టిప్పు సుల్తాను కుమారుఁడు, నితర నవాబులు నింటికి వచ్చి పోవుచున్నను, పిన్నలకుఁ, బెద్దలకు అందఱకుఁ గూరుచుండుటకై చాఁపలే కాని కురిచీలు, సోఫాలులేవు. ఆయన జీవితమువలెనే వేషము

గూడ విరాగ సూచకముగా, నిరాడంబరముగా నుండెడిది. బొత్తాములున్న కోటు నాయన ధరింపఁగా నే నెన్నఁడుఁ జూడలేదు. నేటి నాగరికతా వాసనయే ఆయనకు గిట్టక పోవుటచే బిడ్డలమగు మాకు బ్రటిషు పద్ధతులు మప్పవలెనను నాలోచనయే పుట్టలేదు. సర్ సయ్యదు అహమద్ ఖాను పూర్వచారపరాయణతపై దండెత్తి ముస్లిములకు నవీన విజ్ఞానమును, ఆంగ్లభాషను అలవఱుపఁ జూచెను. మాతండ్రి ఆ యుద్యమమును హర్షింపక మాకుఁ బూర్వపు విద్యలే నేర్పించెను. కావున ఇంగ్లీషు బడికి నేను వెళ్లెడి ప్రసక్తియే లేకపోయెను. కాని, నన్ను పండిత ప్రకాండునిఁజేయ సంకల్పించి మాతండ్రి 1905 లో సొంతసొమ్ము వెచ్చించి కైరో నగరమందలి అల్ అర్ఘూర్ విశ్వవిద్యాలయమున కంపెను.* అచట రెండేండ్లధ్యయన మొనర్చి 1907 లో ఇండియాకు వచ్చితిని. 1909 లో మా జనకుఁడు గతించిన పిమ్మట నొక మిత్రుని ప్రేరణముచే నేను ఆంగ్ల వ్యాకరణమును, నిఘంటువును సంపాదించి, వాని సాయముననాంగ్లము నభ్యసించితిని.” ఇట్లు చెప్పి మాలానా తుదకు “మాతండ్రి న న్నాంగ్ల పాఠశాలకుఁ బంపలేదను విచారము నాకులేదు. ఆ మాత్రాన వచ్చిననష్ట మేమియులేకపోఁగా, నాకుఁ గావలసినంతవట్టు ఆంగ్లమును సొంతముగా నేర్చుకొనుటచే బోలెడు కాలము, శక్తియుఁ గూడివచ్చినవి” అనెను.

*మహదేవ్ దేశాయిగారు యీ విషయమున పొరబడినట్లును, తా నెన్నడు అర్ఘూర్ విశ్వవిద్యాలయమున చదువలేదనియు 1959లో ప్రచురింపబడిన తన ఆత్మకథ ‘ఇండియా స్వాతంత్ర్యము సంపాదించెను’లో మాలానా ఆజాదే చెప్పకొనెను (పుట 6).

హాలానా తండ్రి కెందటో శిష్యులుండిరని మున్నే చెప్పితిని. వారిలోఁ గొందఱు హిందువులునుండిరి. వా రాయన నెన్నియో ప్రశ్నము లడిగెడివారు. ఆప్రశ్నలన్నిటికి నాయన ముస్లిము శిష్యులకుఁ జెప్పినట్లే ప్రీతితో, నాదరముతో సమాధానములు చెప్పెడివారు. అట్టి తండ్రికిఁ గొడుక్కైన మన హాలానా హిందూ ముస్లిముల యైక్యమునకుఁ గ్రమముగా దీక్షవహించుటలో వింతయేమున్నది?

— — —

4. అద్భుత మేధావి

ఏకాంతముగా నుండు స్వభావము తండ్రివలన అబుల్ కలాం ఆజాదుకుఁ బట్టుబడినప్పటికి సకల విషయముల నాకళించుకోవలెననెడి తృప్తికూడ మాలానా కేర్పడినది. అందువలన నాయన కేవల ధర్మాచార్యుఁడుగా గూర్చుండలేక పత్రికలవలన, గ్రంథములవలన లోకవ్యవహారము నాకళించుకొనుచు, వాదప్రతివాదములందుఁ జొరఁబడ సాగెను. నూనూగు మీసాలనాఁడే పత్రికా ప్రచురణ మారంభించుటఁ జూడ మాలానా పుట్టుకచేత గ్రంథకర్తయుఁ, బత్రికా సంపాదకుఁడు నాయె ననిపించును. పదునాలుగేండ్లు నిండకమునుపే లిసానస్ సిదిక్ (సత్యవాణి) అను పత్రిక నాయన యారంభించెను. ఆయన యవగాహింపని విషయ మనుచు లేదు. ఏ విషయమునను ఉన్నమాట చెప్పట కాయన వెనుకాడినదియు లేదు. సకల ప్రస్తావములను నిర్భయముగా విమర్శించుచుఁ, బెద్దపెద్దలు వ్రాసిన గ్రంథములను గూడఁ బరామర్శ చేయుఁ దొడఁగెను. క్వజా అల్తాఫ్ హసనాలీ అను ఉర్దూ పండితకవి సర్ సయ్యద్ అహమద్ ఖాను చరిత్ర రచింపఁగా, మాలానా దానిని సవిమర్శముగాఁ దన పత్రికలోఁ బర్యాలోకన చేయుట దటస్థించెను. ఈ విమర్శ పదిమంది కనులఁ బడెను. కాని, వర్ధమానుఁడగు ఈ గ్రంథకర్తయుఁ, బత్రికా సంపాదకుఁడు నింకను బెద్దల కంటఁబడలేదు.

ఆరోజులలోనే లాహోరు సభలో నుపన్యసింపవలసివదిగా మాలానాకుఁ బిలుపు వచ్చెను. అంతకుమున్ను చిన్న చిన్న సాహిత్య సభలలోఁ బ్రసంగించుట యున్నను ఈసభ యట్టిదికాదు. నగరవాసులగు శిష్యులయెదుటఁ బ్రసంగ మిది.

లాహోరులో 'అంజుమాని హిమాయత్ ఇస్లాము' అను సంఘమున్నది. 1904 లో నా సంఘము సాంవత్సరికోత్సవము జరపికొనుచు 'లిసానస్ సిదిక్' పత్రికా సంపాదకుడగు మాలా నాను బిలిచెను. ఆపత్రికలోఁ గణగణ మెఱసెడి వ్రాతలను జూచి, దాని సంపాదకు నాహ్మనించుటయే కాని యాతఁడు ఫలానాయని యెఱింగి పిలువలే దా సంఘీయులు. ఇంతకు మున్ను పేర్కొన్న గ్రంథకర్త హాలీకవియు, నజీ రహమ్మద్ నెడి గద్య గ్రంథకర్తయు, షేక్ మహమ్మద్ ఇక్బాల్ కవిచంద్రుఁడు మున్నగు పండితు లానాఁటి సభలో నాసీనులై యుండిరి. పదునాఱేండ్లు నిండని యీ పడుచువాఁ డాసభలో 'ధర్మమిమాంస' యను విషయమును గూర్చి యుపన్యసింప వలెను. పెద్దలకుఁగూడఁ గొఱుకువడని ధర్మమిమాంస చేయుట కచట నిలిచిన యీ బాలుని కెన్ని గుండె లుండవలెనో కదా! మాలానా అబుల్ కలాం ఆజాదు నేఁ డుపన్యసించునని సభారంభమున వక్త నెవరో ఫరిచయ మొనర్చిరి. హాలీకవి యామాటలువిని, తన గ్రంథమును నిశితవిమర్శ యొనర్చిన మాలానా కీతఁడు కొడుకు కాఁబోలు ననుకొనెను. తుదకు 'లిసానస్ సిదిక్' పత్రికా సంపాదకుడగు మాలానా ఈ బాలుఁ డేయని తెలిసివచ్చినపు డాయనయాశ్చర్యము పాలయ్యెను. ఇంక నానాఁడు మాలానా చేసిన ప్రసంగమును విన్న సభ్యు లెల్ల రాయన ధీమ త్తకబ్బురపడి, భారత ముస్లిములలో నీతఁడు మేటి కాఁగలఁడని యెంచుకొనిరి. హాలీకవి మాలానాను "వయస్సున లేతయయ్యుఁ బరిణత బుద్ధి"యని ప్రశంసించెను.

అంతకుమున్నే అబుల్ కలాం ఆజాదు పదునాలు గేండ్ల యీడునఁ గావ్యరచనమునఁ గృతహస్తుఁ డనిపించుకొనెను.

యువకులగు ఉద్దేశకవుల రచనలు ప్రకటించుటకై 'నరాంగ్ ఆలం' అను పత్రికనుగూడఁ గొన్నాళ్లు సాగించెను. ఆ పత్రికలోఁ దన కావ్యములు ప్రకటించుచుఁ గవి సమ్మేళనము లందుఁ బాల్గొనుచుండెడివాఁడు. గార్డెర్ రీచ్ అను ప్రదేశ మున యువకవులు, ప్రాథకవులు సమావిష్టలై, అహమహా మికతో సమస్యలు పూరించెడివారు. పాదాంతములఁ బొదుగుటకై కొన్ని మాటలు ముందుగా నొసఁగి, వానితోఁ బద్యములు పూరించుటయే ఆ సమస్యపూర్తి. అట్టి పరీక్షలలో మన బాలకవి యగ్రేసరుఁ డనిపించుకొనెను. ఘాలిబ్ మహాకవి శిష్యుడగు నదీరుఖానను వృద్ధకవి యీ బాలుని ప్రజ్ఞ నవలోకించి, "ఈ పద్యము లీతనివికావు. ఇందు గ్రంథ చౌర్యమేకలదో, లేక ఎవరైనఁ జాటుననుండి యీ బాలునిఁ బైకిఁ దెచ్చుటకిట్లు పద్యములల్లి యిచ్చుచున్నారో" యని సంశయించెను. ఒకనాఁడు మన బాలకవి గ్రంథ విక్రయ శాల చెంత నేదోపుస్తకములు చూచుచుండఁగా, నదీరుఖాను చూచి, "ఏమయ్యా! కవి సమ్మేళనములలో నీవు ద్విపదలపై ద్విపదలు కురిపించుచుంటివి కాని, ఆ రచనలన్నియు నీ సొంతమో, ఇతరులవో యని మాకు సంశయముగానున్నది. ఇదిగో, 'యాద్ నహో, షాద్ నహో, అబద్ నహో' అను మాట లిచ్చుచున్నాను. వీనితో ద్విపదలు కూర్చుము. నీ నేర్పు తెలిసివచ్చు" ననెను. మన మౌలానా యీ మాటలచే మొదటఁ గొంత వెలవెలబోయెను గాని, కోపము నడంచుకొని, తన ప్రజ్ఞను బ్రత్యక్షముచేయు నుబలాటము నాపలేక, ఆ మాటల సంత్యప్రాసలుగాఁ బొదిగి ద్విపదల వర్ణము నాశువుగాఁ గురిపించెను. నదీరుఖాన్ ఆనంద

పరవశుడై, నడువీధిలో నలుగురు చూచుచుండి రనియైన నెంచక, “సుభానల్లా, సుభానల్లా”యని యఱచుచు గంతులు వేసెను. “నీ ప్రజ్ఞను శంకించితినిగాని నేటి కవులలో నీవు మేటి” వనుచు నా వృద్ధకవి ఆజాదును మనసారఁ బ్రశంసించెను. ఇచటనే యొక మాట : ఆజాదు అనునది మన అబుల్ కలాం కవి పెట్టుకొన్న మాటుపేరు. ఆ నాటి కావ్యవ్యసన ముడిగినను, అపుడు పెట్టుకొన్న పేరు మాత్రమట్లే నిలిచిపోయినది.

మన అబుల్ కలాం ఈ స్వల్ప యశస్సుతోఁ దృప్తి చెందెడి మానిసి కాఁడు. సాహిత్య పత్రికలు, విమర్శలుఁ గూడఁ గాలయాపన మాత్రములేకాని యాయన ప్రజ్ఞ నంతటిని ధారపోయఁదగినవి కావు. అంతరంగమునఁ దల యెత్తిన జిజ్ఞాస యూరకుండనీయదు. ఎన్నియో సంశయ ములు పొడసూపి ‘నే నెచటికిఁ గొట్టుకొనిపోవుచుంటి’ నను నాలోచన రేకెత్తఁదొడఁగెను. 1905-7 సంవత్సరములలో నీజిప్టు సిరియా ఇరాకు దేశములందు సల్పిన సంచార మీ యాలోచనము నింకను బ్రబలమొనర్చెను. స్వదేశమునకుఁ దిరిగి వచ్చినంతట వంగరాష్ట్ర మసంతుష్టిచే నల్లాడిపోవుచుఁ బ్రభు తిరస్కార మంత్రములు జపించుచుండెను. వంగరాష్ట్ర విభజనముచేఁ బొంగి పొరలుచున్న యా మహోద్యమ ప్రవాహమున నుటుకకున్నచో మనశ్శాంతి కుదురదని యాయన పడుచుటెడఁద తహతహ చెందెను. ఆనాటి యరాజక వాదులను, ఉత్పాతకారులను గలసికొని మాటాడి నంతట ఆజాదు మనస్సు వారి దెసకే ముల్లుచూపెను. వారితో నాజా దేంతవఱకుఁ జేతులు గలిపెనో నే నాయన

నడుగలేదు కాని గూఢచారులాయన ననుమానించి, యొక కన్నాయనపై వేసియుంచ నారంభించిరి.

అప్పటి కాజాదుమనస్సులో ఇస్లాము ధర్మమును, ముస్లిముల బాగోగులను గూర్చిన యాలోచనలే మెదలుచుండెను. సర్ సయ్యద్ హమ్మదు రచనలు చదివిన తొలి నాళ్లలో ఆజాదుకు తన మతస్థుల కుపకరింపవలెననియు, విశాలదృష్టి నలవటిచికొనవలెననియు, నవీన భావస్రవంతి నవగాహించి ముఖ్యవిషయ పరిష్కారమునకుఁ బూనవలెననియు—నిట్టి ప్రేరణలు మనసున నుదయించెను. తనకుఁ బైతృకమై సంక్రమించిన పాండిత్యము, ధర్మచింతన యను సంపద కద్దు. వీనిచే సంతృప్తి గల్గునా? పూర్వాచార పరాయణుల బుద్ధులు సంకుచితములై పోయినవి. ఆ స్తిశ్యము, తొల్లిటి సిద్ధాంతములుఁ బ్రబలాఘాతముల పాలపడినవి. తా నేమి చదివినను, బెద్దలచెంత నెంతగా విన్నను సంశయములు ప్రబలి, విశ్వాసము సడలిపోవుచున్నది. తన్ను నిలిపియుంచిన లంగడ త్రాళ్లు తునిగిపోవుచున్నట్లున్నవి. అంతట నాయన కురాను గ్రంథమును మరలఁ బఠించి, యందలి యుపదేశములను నిదానముగా, నిష్పాక్షికముగాఁ దరిచి చూడఁగాఁ దొల్లిటి భక్తి నిలఁద్రొక్కికొనెను. ఆత్మహత్యయే మేలని పొడమిన తలఁపులు పీడకలవలె విరిసిపోయెను. క్రొత్త సేవాపథము తిన్ననై గోచరించి, జీవన పరమార్థము కనుల ముందు నిలిచెను. ఆత్మను బీడించిన సంశయములతోఁ దల పట్లు పట్టి, గెలిచి, యీవలఁబడినంతనే పరంపరాగతమగు నాచారము మఱుఁగై పోయి, నూత్న విశ్వాసాంకురములు చివురైత్తెను. సమూలధర్మసంస్కారమునకుఁ, దిరుగుబాటు

నకుఁ గూడ బుద్ధి పొడమెను. తనకు విద్యాబుద్ధులు గఱపి, విదేశయాత్రల కఁపి, పరిణతిగూర్చిన పితృపాదులు గఱించిరి. వారు తనకై యిట్లు నిర్మించి యిచ్చిన ప్రాతపునాదులపై నూత్న సౌధమును గట్టుట కా బాలునకు స్వేచ్ఛలభించెను. తన కుమారుఁడు త్రొక్కుచున్న యీ క్రొత్త దారి యా తండ్రి యామోదమును బడయునో, పడయదో చెప్పనులేము. అట్టి విచారణ ఫలకారియుఁ గాఁజాలదు. ఆజాదు ఉదదుభాష కనువదించిన కొరెను గ్రంథమునకుఁ బ్రవేశికయొండు రచించెను. అందలి తుది వాక్యము లిట నుదాహరింతును. వీనిచే నాయన భావసరణియు, నిట్టి దట్టి దనరాని యాయన కై లీ మనోజ్ఞ తయుఁ గొంత విదితమగును.

“నేటి పండితులకు, విమర్శకులకుఁ బురాతనమును నవీనమునుండి వేరుచేసిచూపుట యాచారమైపోయినది. నే నట్టి విభేదమును గణింపను. పురాతన మనునది నా తాత తండ్రిల నుండి నాకు సంక్రమించినది. నా యంత నే నిర్మించుకొన్న మార్గమే నవీన మనునది. పురాణముల మాటుమూల లన్నియుఁ ద్రొక్కిచూచినట్లే నేటి భావసరణి వెంట ఘంటాపథముగఁ జరింతును.

అగుదు నాచార హీనుఁడ, నట్లే శ్రోత్రి

యుఁడ నగుదు; నాకు నీ రెండు నొక్కతీరె.*

“పెద్దలవలనఁ, జదువువలనఁ బరిసరములవలన నాకు సంక్రమించినది చాలదని తొలుతనే యెంచుకొంటిని. పూర్వాచారమునకు నేను కట్టువడను. లోకప్రవృత్తి నంతటి నాకేళించుకొను తృప్తి నా కెన్నఁడును జల్లాటలేదు.

* మూలానా ఉదాహరించిన పద్యమునకుఁ బెలుఁగుసేత.

“జ్ఞానదీప మెందుండిన నే నచటికిఁ బయనింతును
గాదెనిండ ధాన్య మున్నఁ బోదు గింజ లేఱకొనఁగ.*

“నా నిశ్చయజ్ఞాన మంతయు సంశయాగ్నిలోఁ గాఁకలు
దీటినదే. నా భక్తియు నట్లే యవిశ్వాసప్రభంజనము పాలై,
నిలిచినది. నేను త్రాగని విసమనుచులేదు. ఆ విసములకు
శాస్త్రములు నెప్పిన విటుగు ల్లన్నిటి నట్లే సేవించితిని. నా
తృప్తి యితరులతృప్తివంటిది కాదు. పిమ్మట నాకు లభించిన
శాంతియు నూరబావిలో దొరకెడి శాంతి కాదు.

“జీవనంపుటూటఁ జేరఁగా ఖజరు దూ
రాధ్వమును గమించి యలసిపోయె;
ఏను దానిచెంత కేగ కింకొకయూట
దరిసి, దప్పిదీఱఁ ద్రావికొంటి.”*

* మూలానా ఉదాహరించిన పద్యమువకుఁ డెఱుగునేర.

5. 'అల్ హిలాల్' పుట్టుక

హాలానా అబుల్ కలాం రాజకీయరంగమున నడుగు పెట్టునదికి, బ్రిటిషు రాజనీతి వశమున హిందూ ముస్లిముల సంబంధము లేరీతిగాఁ బరిణమించినవో సంగ్రహముగా వివరింతును. 1857 నాటి భారతీయ విప్లవ ముత్తర హిందూ స్థానమునఁ గొన్ని ప్రదేశములందు మాత్రమే ప్రవర్తించినను, దానిచే బ్రిటిషు వారికిఁ గనువిప్పుగలిగినది. తమ ప్రభుత్వమును సుస్థిరమొనర్చుకొనెడి దారి వారికి దొరకెను. హిందువులకు, ముస్లిములకు సంతకుమున్న యుద్ధములు ప్రవర్తించినను 1857 నాటి విప్లవవేళ నా యుభయులను, అస్పృష్టమగు ప్రయోజనమేదియో యేక మొనర్చినది. సర్ బార్టిల్ ఫ్రెరీ మున్నగు బ్రిటిషుపాలకుల మాటలనుబట్టి వారిభేదోపాయారంభమును మనము పసికట్టవచ్చును. కాని, భారతజాతీయత తలయెత్తు పర్యంతము నా భేదోపాయము బైటఁబడినది కాదు. జాతీయోద్యమముతో బ్రిటిషర్లకు భయ మావేశించెను. అంతట డఫ్రినుప్రభువు రెండునాలుకలనాటక మారంభించెను. ఆతఁ డొకవంక జాతీయతావాదుల చెవులలోఁ దేనె లొల్కుచు, రెండవవంక ముస్లిముల చెవులలో “జాగ్రత్త” యని వినము నొలుకఁ జొచ్చెను. కాంగ్రెసును రాజకీయ సంస్థగా నిర్మించుటకై, కాంగ్రెసుపితయగు ఏ. ఓ. హ్యూము నాహ్వానించి, కాంగ్రెసు ప్రతినిధుల కొకవంక విందులు సేయుచునే యా ప్రభువు తన మనసులో “పాశ్చాత్య ప్రజాతంత్ర నిర్వహణమునకై ఇండియాలో నాందోళన మొనర్చుట హానికర” మని నిశ్చయించుకొనెను. పరిపాలన సంస్కరణమును గూర్చి పంపిన నివేదనమందు డఫ్రినుప్రభు వేమనెనో

చూడుడు: “భారతీయులలోఁ బాశ్చాత్యవిద్యకు, సంస్కృతికి నలవడినవా రల్పసంఖ్యాకులయ్యు, హోదాచే, బరిపాలన దక్షతచే నధికులై రి. వారును, ద తృప్తీయులును గాంగ్రెసు సభాద్వారమునను, బ్రిటికల మూలమునను సలుపు నాందో శనమును గాంచి, వారి పలుకుబడి యధికమని మనము భ్రమ పడి, యపారమగు భారతప్రజను బరిపాలించెడి బాధ్యత నించుకేనియు వదలుకొనుటకంటెఁ బ్రమాదము మఱియొకటి యుండదు.” భారత ప్రజ నెన్నటికిఁ బాశ్చాత్యుదురని రెండు తెగలుగాఁ జీలఁదీయుట కంకురారోపణము చేసినదియు నీతఁడే. అందులకు సాక్ష్య మీ మాటలే: “భారత ప్రజలలోఁ బ్రబలములగు రెండు తెగలు కన్నులకుఁ గట్టినట్లు కన్పించును. ఈ రెంటికి మతధర్మములు, పూర్వచరిత్రలు, సంఘనిర్మాణములు, స్వభావములు వేర్వేరుగా, ఏటి కొకటి, కోటికొకటియై కాన వచ్చును. బహుదేవతారాధనముతో, దేవాలయములందలి విగ్రహములతో, గోపూజతో, తీర్చిదిద్దిన వర్ణ భేదములతో 19 కోట్ల హిందువు లొకవంక, రెండవవంక ఏకదేవతారాధకులు, విగ్రహభంజకులు, గోహింసకులు, ఏకసంఘీయులునగు వైదుకోట్ల ముస్లిములు! ఎప్పటి కప్పుడు శత్రువులకుఁ దల యొగ్గు స్వభావము హిందువులది. ఢిల్లీసింహాసన మధిష్ఠించి, ఆసేతు శీతాచలమగు భారతభూమిని దాము పాలించిన కాలమును స్మరించుకొను స్వభావము ముస్లిములది.” ఈ పది పంక్తులలో నింతటి తంపులమారితనము, నిన్ని అర్థసత్యములు గుప్పించుట డక్రిను ప్రభువుకే చెల్లును. “దేశమున వివిధ ప్రాంతములం దున్న ముస్లిమువిద్యావంతులలోఁ బరిచయ మొనర్చుకొనుటచే,” నీతఁ డారంభించిన ప్రచార మెట్టిదో

యీ మాటలే పట్టి యిచ్చుచున్నవి: “ముస్లిములకుఁ దొల్లిటి కంటె రాజభక్తిపరాయణత యలవడిన” దట! ఓహో! ఈ మాటలో నెంతటి సంతృప్తి వెల్లివిరియు చున్నది! ఇట్టి చాతుర్య కాపట్యములే కాంగ్రెసుపట్ల ముస్లిములందు ద్వేషజీషములు నాటినవి. వాయవ్య రాష్ట్రపాలకుఁడగు సర్ ఆక్లండుకాల్వీన్ (శ్రీ) ఏ. ఓ. హ్యూముతో నేమని వాదించెనో వింటిరా? “కాంగ్రెసే ముస్లిములందుఁ బ్రతికూలాందోళనమును రేకెత్తించుచున్న”దట! పాప, మాయన కోరిక యట్టిది. కావుననే యట్టి యాలోచన తట్టినది.

ఇంతకు, ముస్లిములలోఁ బ్రతికూలాందోళనము సాగిన మాట నిజము. దానికిఁ గర్త యెవ్వరో కాదు; సర్ సయ్యదు అహమ్మదు ఖానే. రజఃప్రధానుఁడగు నాయన దృఢనిశ్చయమును, గార్యశూరతయు సాటిలేనివి. పాశ్చాత్యుల విద్యా సంస్కారములను, భౌతిక దర్శనములను దన మతస్థుల కల వఱుచుటకై దీక్షవహించి, పూర్వాచారపరాయణుల ప్రబల ప్రాతికూల్యమును లక్షింపక, ఫలసిద్ధి నందిన యమోఘ సంకల్పుఁ డా మహానుభావుఁడు. కార్యసాధన తత్పరత్వముచే నాయన యొక్కొకపుడు విపరీత ప్రసంగము లొనర్చుట కద్దు. 15-10-1869 న లండనునుండి వ్రాసిన జాబులోనేమనుచున్నాఁడో చూడుఁడు: “ఆంగ్లేయులను శ్లాఘించుటకుఁ గాదు కాని, నిజము చెప్పుచున్నాను. భారతప్రజలలోఁ బండితులను బామరులను, మేటివర్తకులను జిల్లర దుకాణదారులను, ధనికులను బేదలను ఆంగ్లేయులతోఁ బోల్చి చూచినపుడు, విద్యలో, సదాచారములో, నీతి సంపదలో వారికి, మనకు హస్తీమశ కాంతరము గన్పించును. సుందరదృఢగాత్రు

లకు, మురికి గొడ్డకుఁ బోలిక యెక్కడిది ? మనలను దుర్బల పఱుపఱుయులుగా నాండ్లెయులు పరిగణింతు రన్నచో దోష మేమి?" పాశ్చాత్యుల జీవన సౌకర్యములను, స్వాతంత్ర్యమును, అచటియంగనల విద్యావత్తను గాంచినంతట నాయన కనులు మిఱుమిట్లు గొననోపు. "భారతీయుల యూహల కందని విశేషముల నిట ననుదినముఁ దిలకించుచున్నాను. మన ముస్లిములు ప్రాతకథలు త్రవ్వకొనుచు, మాపాటివారు లేరని మురిసి ముప్పందు మగుచు, గ్రుడ్డివారై, కుములు చుందురు. ఈజిప్టులో, టర్కీలోఁ దమసాటి ముస్లిములు దిన దినము నాగరికులగుచుండుట వీరెఱుంగరు. ఈదేశమునందు వలె మన ప్రజాసామాన్యమునందు విద్యాప్రచారము జరుగ నంతకాలము మనకు నాగరికతయు, మన్ననయు లభించుట కల్గ. ఇచటి కళలను, భౌతిక దర్శనములను మన భాషల లోని కనువదించుకొనకున్నచో మనము బాగుపడఁజాలమని భారతవృద్ధి కాములు గ్రహింపవలెను." ఇదియే యాయన ధోరణి. ఈకార్యమును సాధించుటకై యాయన యుత్తర హిందూస్థానమంతట సంచరించి, పాశ్చాత్యవిద్య పాశ్చాత్య విద్యయని జపించుచు, దుదకు ఆలిఖరునందు 1880 లో యం. ఏ. ఓ. కళాశాలను నెలకొల్పి, కృతకృత్యుఁ డయ్యెను. ఆ కళాశాలయే పిమ్మటి కాలమున విశ్వవిద్యాలయముగా రూపం దెను. ఇంగ్లండునుండి యధ్యాపకులను రావించి ఆలిఖరుకళాశాలా విద్యాధులకుఁ బాశ్చాత్యభిరుచిని మప్పు వఱకు నాయన నిదురపోలేదు.

క్షేమకరమైన యీ భావవిప్లవమును ముస్లిములందు సాధించుటతోఁబాటు ఆయన శ్రద్ధమై వారికి రాజభక్తి

ప్రవణతను గూడ నలవటిచెను. సర్ వాలెంటైను పిరోలు చెప్పినట్లు “స్వయముగాఁ దా నాచరించి, విద్యాధ్యలందుఁ బ్రచార మొనర్చిన ఆయన మహాదాశయములకు బ్రటిషురాజ భక్తి పర్యాయపదము వంటిది. ఆయన ప్రచారప్రభావము భారత ముస్లిముల హృదయములందు సుస్థిరమై నాటు కొన్నది. కావుననే భారతజాతీయ కాంగ్రెసు ద్రొక్కుచున్న వినాశకరమార్గమునకుఁ బ్రతిస్పర్ధిగా వారు 1905 లో భారత ముస్లిము లీగును నెలకొల్పుకొనిరి. 1888 డిసెంబరులో మేజరు జనరల్ గ్రాహముపేర నాయన వ్రాసినజాబులో “జాతీయ కాంగ్రెసుకుఁ బ్రతిస్పర్ధిగా ‘భారతీయ రాజభక్తిసమాజము’ను నేను గట్టించి నెలకొల్పితిని. తక్కిన పనులన్నియు నొక యెత్తు, నిది యొక యెత్తు” అని చెప్పికొనెను. రాజులు, మహారాజులు, జమీందారులు నీ సమాజమునఁ జేరి, కాంగ్రెసు రాజనీతికిఁ దాము వ్యతిరేకులమని ప్రభుత్వమునకు నివేదించిరి. కాంగ్రెసు మహాసభ కలకత్తాలో జరగుచుండఁగా ముస్లిములను దాని నుండి మరల్చుటకై యాయన వేఱొక ప్రదేశమున ముస్లిము విద్యాప్రచారసభను సమకూర్చెను. ఈ రీతిగా ఆలిఘరులోఁ దలయెత్తిన నవీనబుద్ధులకుఁ గాంగ్రెసును వ్యతిరేకించుటయు, బ్రిటిషు ప్రభుత కండగా నుండుటయు, ఇదియే ధర్మ మాయెను. బ్రిటిషుభేదనీతికి ఆలిఘరు విద్యావంతు లీరీతిగాఁ జక్కని యుపకరణముగా నమరినంతట మింటో ప్రభువు ముస్లిముల రాయబారమును దనచెంతకు రప్పించుకొనెను. దానికి శ్రీ శ్రీ ఆగాఖానులవారు నేతృత్వము వహించి, ముస్లిములకుఁ బ్రత్యేక ప్రాతినిధ్యము నర్థించిరి. మాలానా మహమ్మదాలీ చెప్పిన ట్లితంతు సర్వము మింటో ప్రభువుచేసిన సింగారమే.

ఇక నీరాయబారమును సర్ వాలెంటైను పిరోలు
 మెచ్చుకొని, మేకతోలు గప్పిన విధము నాలకింపుడు :
 “శ్రీ శ్రీ ఆగాఖానులవారి వెంట నేతెంచిన యీపెద్దలు
 మింటో ప్రభువును దర్శించి, చెడుదారిఁ బడిన కాంగ్రెసును
 నిరసించి, వంగదేశవిభజనవలన నేర్పడిన స్థితి గతులనుగూర్చి
 ముస్లిముల యభిప్రాయములను విన్నవించిరి. ‘తొందరపడి,
 హిందువుల మాటలు మన్నించి, వారికి సదుపాయములు
 ఘటించినచో నధికసంఖ్యాకులగు హిందువులు చెట్టెక్కి కూరు
 చుందురు. అది బ్రిటిషు ప్రభుత్వమునకే కాదు. ముస్లిములకుఁ
 గూడఁ జేటుగూర్చును. ముస్లిముల యచంచల రాజభక్తి
 మీ రెఱుంగనిది కాదు.’ ఇట్లు తెలియఁజెప్పి, ఆతరుణమున
 మింటో ప్రభువిచ్చిన మాట వెంబడినే, 1909 నాటి భారత
 ప్రాతినిధ్యశాసనమున (Indian Councils Act) ముస్లిము
 మతస్థులకుఁ బ్రత్యేక ప్రాతినిధ్యము నిమ్మని యడిగిరి. తుదకుఁ
 దమ కోరికను జెల్లించుకొనిరి.” ఈ నాటక మంతయు మింటో
 ప్రభువే యాడించెనని మఱాలానా మహమ్మదాలీ చెప్పిన మాట
 సత్యదూరము కా దనుటకు మాల్లే ప్రభువు మింటో ప్రభువు
 నకు వ్రాసినజాబులోని యీ మాటలే సాక్ష్యము: “మహమ్మ
 దీయులను గూర్చిన మన వివాదము నింకఁ బొడిగింపను.
 ముస్లిముల ‘అదనపుహక్కు’లను మీ తొలుతటి ప్రసంగమే
 ఈ ముస్లిము బూచి దలయెత్తుటకుఁ గారణమైనదని విన్న
 వింతును.” ఈ విషయమున మాల్లే ప్రభువు పరోక్షసాక్ష్యమే
 కాక మఱియొక ప్రత్యక్షసాక్ష్యము గూడ నున్నది. దానిని
 మఱాలానాయే చెప్పెను. ఈ ప్రత్యేక ప్రాతినిధ్యవాంఛకు,
 నీ రాయబారమునకుఁ బుట్టుక ఆలిఘదులోఁగాదు; సిమ్లా

నగరమందే. ఆలిఘరుకళాశాలయం దా కాలమున నధ్యక్షుఁ
డుగానున్న శ్రీ ఆర్చిబాట్టు అనునాతఁడు ఆలిఘరు సిఘ్నాల
మధ్య సంధానకర్త. ఈతఁడు సిఘ్నా కేగి, మింటోప్రభువును
దర్శించి, తిరిగి వచ్చి, కళాశాలా గౌరవాధ్యక్షులగు నవాబు
మోసినుల్ ముల్కు నీ రాయబారమునకై ప్రేరేపించెను.
శ్రీశ్రీ ఆగాఖానులవా రప్పటి కప్పుడే ఇంగ్లండునకుఁ బయ
నమై యేగిరి. వారు ఏడెను రేవు చేరకమున్న నవాబు
మోసినుల్ ముల్కు వారికిఁ దంతివార్త యంపి, వెనుకకు
రప్పించెను. వారు వెంటనే బొంబాయికిఁ దిరిగి వచ్చి, రాయ
బారులకు నేతయై, మింటో ప్రభువును దర్శించిరి. ఈ కథ
యంతయు శ్రీ ఆర్చిబాట్టు వ్రాతలవలననే మన కిపుడు తెల్ల
మగును. మోర్లే ప్రభువు మింటోప్రభుని ప్రసంగమునుగూర్చి
మాత్రమే వినెనుగాని ఇండియాలోఁ దెర వెనుక నడచిన యీ
నాటకమును గూర్చి విని యుండఁడు.

యువకుఁడగు అబుల్ కలాం ఆజాదు ఈజిప్టునుండి తిరిగి
వచ్చు నప్పటికి మన దేశమున గాలిపా టీ విధముగా నున్నది.

ఆజాదు జనకుఁడు 1857 తిరుగుబాటు నాటి దారు
ణానుభవములను గొమరునకు వినిచియుండును. పగదీర్చు
కొనుటలో శత్రుమిత్రభేదమును బాటింపని యా నాటి భీషణ
హింసా కాండ హృదయశల్యమై వేధించుచుండ, తండ్రి
పాశ్చాత్యులపే రెత్తినచో మండిపడుచున్నను కొమరున కట్టి
ద్యేషము లేదు. భారత ముస్లిములను పూర్వాచారాంధ్యము
నుండి సర్ సయ్య దహమ్మదు ఖాన్ పాశ్చాత్యవిజ్ఞానము
దెసకు మరల్చి మేలుచేసె ననుటలో ఆజాదు కెట్టి సంశయ
మును లేదు. కాని, భారత ముస్లిములను రాజకీయములకుఁ,

గాంగ్రెసుకు దవ్వొనర్చి తాను బ్రిటిషు సామ్రాజ్యశక్తికి ఉపకరణమాత్రుఁ డై తినని సర్ సయ్య దెఱుంగఁదాయఁగదాయని యాజాదు వగచెను. ఇట్టి తలపోత యాకాలపు ముస్లిములలో నెవరికోకాని పొడమదాయెను. సర్ సయ్యదుచేసిన యీ పని వలన యావద్భారతమునకు రాజకీయాభ్యుదయము కుంటు వడుటయే కాక, ముస్లిములకు స్వాభిమానము, ఔదార్యము, మంత్రశక్తియుఁ గొఱవడి, పరప్రత్యయనేయబుద్ధి యలవడె నని మాలానా ఆజాదు విచారము పాలాయెను.

1908 నాటికి మాలానా కిరువదియేండ్లు. అప్పటికే యాయన భావధార తీవ్రపరివర్తనము లందసాగెను. అప్పటి భారత రాజకీయ పరిస్థితియే యాయన భావములందు ప్రధాన మగు మార్పునకుఁ గారణమైనది. ఆయన జన్మభూమియగు వంగరాష్ట్ర మసంతృప్తిచే నుడికి పోవుచు, నూత్న రాజకీయ ప్రబోధముచే మేల్కొనుచుండెను. భారతభూమిని దిలకించు విదేశీయులకుఁ బరస్పరవిరుద్ధములగు రెండు చిత్తరువు లేక కాలమందే కన్పించుచుండెను. దేశభక్తి ప్రచోదితులై, స్వాతంత్ర్య మనోరథముపై హిందువు లొకవంక నూరేగు చుండిరి. ప్రభుత్వ పరుషదండనీతి కించుకయుఁ జలింపక, పచ్చ పచ్చని పడుచుదనపుబ్రదుకులను వారు మాతృభూమి చరణ కమలములచెంత బలి యొసఁగుచుండిరి. ఇక రెండవవంక, ముస్లిములు - స్వాతంత్ర్య సమరపరాజ్ఞులు, ప్రభుత్వ మాడించినట్లెల్ల నాడుట కొడఁబడి, జాతీయతా మహోద్యమ మున కడ్డుదగులుటకై కృతనిశ్చయులై నిలిచియుండిరి. బ్రిటిషు పారతంత్ర్యమునుండి విడివడుటకై తరుణభారతము నడుము కట్టి ముందునకు సాగిపోవుచుండ, ముస్లిములు రాజభక్తి

మంత్రమును జపించుచుండిరి. ఈ వైరుధ్యమును గాంచి యాజాదు భయకంపితుడయ్యెను. తన మతస్థు లిట్టి దైన్యమున కొడఁబడుట నాయన సహింపలేకపోయెను. వారి కెట్లయిన సద్బుద్ధి నొడఁగూర్చు గృతనిశ్చయుఁ డయ్యెను. ముస్లిముల బుద్ధిని మార్చు నుపాయమేదియాయని మాలానా పెక్కేండ్లు చింతించినంతట నాయనకు రెండుమార్గములు స్పష్టములై గోచరించెను. అలిఘరులోఁ దలయెత్తిన పెడ బుద్ధుల నెదుర్కొను నుత్సాహశక్తిని సృజించుట యొకటి; ముస్లిములపాలిటి పరమబంధువులైన యాంగ్లేయులు వారికి నూటిపోసిన రాజభక్తిని కూఁకటివ్రేళ్ళతోఁ బెకలించుట యొకటి.

మాలానా యంతట వలయు సన్నాహము లొనర్చుకొని, ముస్లిములఁ బ్రబోధించుటకై ‘అల్ హిలాల్’ (చంద్ర రేఖ) అను వారపత్రికను బ్రచురింపనారంభించెను. 1-6-1912 న ప్రథమ సంచిక వెలువడెను. అప్పటి కాయన కిరువది నాలుగేండ్లు, ముస్లిము లప్పటికప్పుడే యాయనను మాలానా (మానేత) యని గౌరవించుచుండిరి. మాలానా మహమ్మదాలీ తన ‘కామ్రేడు’ పత్రికాముఖమున ‘అల్ హిలాల్’ కిట్లు స్వాగతము పల్కెను: “ఈ పత్రిక నారంభించుటకై మాలానా అబుల్కలా మాజా దెంతటి వ్యయప్రయాసలకు లోనయ్యెనో మే మెఱుఁగుదుము. చిత్తరువులచే విరాజిల్లుచు నీ పత్రిక క్రొత్తదారి ద్రొక్కినది. ఈ దేశమున నుడుదుపత్రికలు విసువు గొలుపు ప్రాతకాలపుటచ్చులతో ముచ్చముడుఁగుచుండ, నీ పత్రిక తురుమ్మలిపి నవలంబించి మేలుచేసినది. ఇది నూతనారంభము కాకున్నను, ముచ్చట గొల్పుచున్నది.

ముస్లి ముల విద్యావిషయములకు, శాస్త్రచర్చలకు, సాహిత్య మునకు నిందు తప్పనిసరిగాఁ జోటిచ్చుటయే కాక, టర్కీ, పారసీకము, మొరాకో మున్నగు నిస్లాము ప్రపంచ స్థితిగతు లిం దభివర్ణి తము లగుచుండును.” ఈ స్వాగతవచనములందు ‘అల్ హిలాల్’ పత్రికోద్దేశములనుగూర్చిన ప్రస్తావమించుకయు లేదు. ‘కామ్రేడ్’ పత్రిక యాకాలమున ఆలిఖరుమతము నవ లంబించి యుండుటయే యిందులకుఁ గారణము. తన మతమున కడ్డుదగులు ‘అల్ హిలాలు’ను ‘కామ్రేడ్’ అభినందించుట పొసఁగదు కదా! కష్టనష్టములను గణింపక, తనవారు విరక్తు లగుదురనియేని యోజింపక ఇట్లు పత్రికను బ్రచురింపఁదొడఁ గిన మన యువ మౌలానా తన యాశయములను రెండవ సంచికయందే స్పష్ట మొనర్పసాగెను. ఆ ప్రాంత సంచికలను జూచు భాగ్యము నాకు లభింపలేదుగాని ప్రారంభ సంచికల తోనే ముస్లిము ప్రపంచము తల్లడ మందఁజొచ్చెనని మౌలానాయే చెప్పఁగా వింటిని. తమ బుద్ధులు పెడదారిఁ బట్టినవా యని ముస్లిములు గాఢాలోచనలోఁ బడిరఁట. అజ్ఞానముపై, దురభిమానముపైఁ గత్తిగట్టి సర్ సయ్య దహమ్మదు విజయమందఁగా, ఈ మౌలానా ప్రతీపబుద్ధులపై, సంకుచిత ధర్మలపైఁ గత్తిగట్టి బయలు దేతెను.

థాకాపురమున ముస్లిము విద్యాప్రచారసభ ముగిసి నంతనే ముస్లిము లీగును నెలకొల్పు యత్నములు సాగెను. ముస్లిములను కాంగ్రెసునుండి మరలించి, బ్రిటిషు ప్రభువులకు భక్తులనొనర్చి, తెలివిగల హిందువులవలన ముస్లిముప్రయోజన ములు నష్టపడకుండ రక్షించుటకై జన్మించిన దీ ముస్లిములీగు. ఆలిఖరు కళాశాలా కార్యదర్శియు, ముస్లిములీగు జనకులలో

ముఖ్యుడునగు నవాబ్ ముస్తాక్ హుస్సేను తన ప్రథమ ప్రసంగమునందే “బ్రిటిషు రాజ్యరక్షణమున నిష్లాముఖిద్ద మెప్పుడు సిద్ధముగా నుండును” అని చాటెనట. ఈ ముస్లిము లీగు మతమును బ్రతిఘటించుటకై మన హాలానా ఆదిలోనే ప్రతినిఁ బూనెను.

.

6. నిర్బంధవాసము

‘అల్ హిలాల్’ పుట్టిన కొన్ని వారములకే దాని ప్రభావము గన్వింపఁ జొచ్చెను. ఆఱునెలలు నిండకుండఁగనే పదునొకండు వేల ప్రతులమ్ముడు వోయెను. దానిని జదివెడువారు ముఖ్యముగా ముస్లిములు. సంవత్సరమునకుఁ జెల్లింపవలసిన శుల్కము పండ్రెండురొప్పములు. అటులయ్యు నింతటిప్రచారమా పత్రికకు లభించుట యక్కజమే యగును. ప్రతీపబుద్ధులు, రాజభక్తులు నగు ముస్లిములలో వెంటనే కలవరము జనించెను. సాహెబ్జాదా అఫ్తబ్ అహమ్మదుఖాన్ ప్రభృతులు వ్యతిరేక ప్రచారము సాగించి, కలకత్తానగరమున ‘అల్ హిలాల్’ ప్రచారమును గొంత యరికట్టిరి. నిర్దష్టము, సంప్రదాయ సిద్ధమునగు నా పత్రికయందలి ఉడుదుకైలి వంగ ముస్లిములకుఁ గొఱుకు వడకుంటయు నిందులకుఁ గారణము గానోపు. యు. పి. లో మాత్రము దానిప్రచారము క్రమముగా వృద్ధియై, జనరంజక మయ్యెను. ఆ రాష్ట్రప్రజలు పలుతావుల గుములు గూడి యా పత్రికా పఠనమును పురాణశ్రవణము చేయఁ జొచ్చిరి.

‘అల్ హిలాల్’ తన రాజకీయ మతమును చాటి చెప్పుటయే కాక సాంఘిక, ధార్మిక విషయములనుగూడ ధైర్యముగా వ్యాఖ్యానింపఁ జొచ్చెను. గోహింసాకారణముగా నయోధ్యాపురమున 1913 లో గలహములు చెలరేగినంతట గోవును బలియిచ్చు హక్కుగలదని ముస్లిములు పట్టుబట్టుట మతసామరస్యమునకు భంజకమగునని మాలానా మోమోటము విడిచి, చాటి చెప్పెను. ఆకాలమున నింతటి వింతమాట చెప్పుట విడ్డూరముగాఁ దోచెను. హాకీం అబ్దులు

ఖానువంటి ఆ ప్రముఖులము గూడ మాలానాపై విఘ్నముకొని పడి, వాదప్రతివాదములకు దిగెను. 1920 నాటికి హాకింజీ తన పొరపాటు నంగీకరించి, మాలానాతో సంపూర్ణముగా నేకీ భవించెను. మాలానా మహమ్మదాలీయు 'అల్ హిలాల్' ప్రాంతను నిరసించి, ఖండించిన వాడే. ఇది యిటులుండ 'అల్ హిలాల్' ప్రభావము విదేశములందును బ్రసరింపఁ జొచ్చెను. తదనంతర కాలమున యూరోపునందుఁ బ్రవర్తిల్లిన విశేషములుగూడ మాలానాకే యనుకూలంపఁగా మాలానా చెప్పినదే నిక్కమాయెనని యాయన శత్రువులుగూడ నాలు కలు గఱచుకొనిరి. అప్పటి పరిస్థితులను గూర్చి సర్ వాలెంటైను పిరోల్ చెప్పిన సంక్షేప రమణీయోక్తులనే యిటఁ బొందుపఱచుచుదును :

“సయ్యదహమ్మదు నెఱుంగని క్రొత్తతరము ముస్లిములు బయలుదేటి, యాయన యుపదేశములు ప్రాంతకాలపు వని యాక్షేపింపఁజొచ్చిరి. పాశ్చాత్య విద్యావ్యాసంగముచే వీరు నేర్చిన పాఠములకు, సర్ సయ్యదు చెప్పిన వానికిఁ బొత్తు గుదుర దయ్యెను. హిందువులలోని తీవ్రవాదుల ధోరణికి వీరి ధోరణి దగ్గటి చుట్టముగాఁ గన్పించెను. వారివలెనే వీరును భారత జాతీయతా మహోత్సాహమునఁ బాలు పంచుకొన నువ్వెఱుఁగఁచుచుండిరి. ముస్లిముల భారతప్రభు భక్తియే కాదు, బ్రిటిషు సామ్రాజ్యానురక్తియు సన్నగిలుటకుఁ దగిన కారణములుగూడఁ గలిసి వచ్చెను. కర్జును ప్రభువు వంగ భూమిని విభజించి, ముస్లిము ప్రాబల్యముగల తూర్పువంగ మును నిర్మింపఁగా, 1911 లో నా విభజనమును బ్రభుత్వము తిరుగఁదోడుటచే హిందూ ప్రాబల్యముగల వంగరాష్ట్రమే

మరల ముస్లి ములకు శరణ్యమయ్యెను. సంప్రదాయబద్ధులగు వృద్ధ ముస్లి ములకుఁగూడ దీనిచే నాశాభంగము, నంత స్తాపము జనించెను. ఇకఁ బురోగమనశీలురగు ముస్లి ము లావల టర్కీలో బయలుదేరిన విప్లవ ప్రభంజనముచే నూఁగు లాడుచు, నచటఁ దలయెత్తిన ముస్లి ము మహారాజ్యమును దలపోసి మురిసిపోఁ దొడఁగిరి. ముస్లి ము దేశములలోఁ దల యెత్తుచున్న స్వాభిమానమువలనను, స్వాతంత్ర్య వాంఛవల నను నెప్పు డేమి పుట్టి మునుఁగునోయను భీతిచే బ్రిటిషు సామ్రాజ్య నేతలు కుటిల రాజనీతి నవలంబించుచుండిరని టర్కీ ప్రజోద్యమ నాయకులు భారత ముస్లిములకుఁ గను విప్పుఁ గల్పింపఁజొచ్చిరి. ఈజిప్టును బ్రిటను ఆక్రమించుటయు, మొరాకో విషయమునఁ బరాసులతోను, పర్షియా విషయ మున రష్యన్లతోను బ్రిటను ఒడంబడిక గుదుర్చుకొనుటయు- ఇవి యన్నియు నిటులుండఁగా - ఇటలీ ట్రిపోలీపై నెత్తిపోపు టయుఁ గాంచినంతటఁ బాశ్చాత్యుల కౌటిల్య మెల్ల భారత ముస్లిములకుఁ గరతలామలక మయ్యెను. క్రైస్తవరాజ్యము లన్నియు నేకీభవించి ముస్లిము ప్రాభవము నంత మొందించు టకు సమకట్టుచున్నవని గోచరించెను. ఈ యైహిక ప్రాభవము నశించినచో ముస్లిముల పారమార్థిక సామ్రాజ్యమును నశించు నని వృద్ధ ముస్లి ములకుఁగూడ భయ ముప్పతిల్లెను. యూరోపు రాజ్యకూటము తురుష్కు సామ్రాజ్య వినాశనమునకై పన్నాగములు పన్నుచు, నా సామ్రాజ్యమందున్న క్రైస్తవ ప్రజలకు స్వాతంత్ర్యమును, రాజకీయ సంస్కరణములను గోరి యొత్తిడి చేయుచుండెను. అంతకుమున్నే టర్కీనుండి విడివడి, స్వతంత్రములైన ఐరోపీయ క్రైస్తవ రాజ్యముల

కీరీతిగా బలుపు చిక్కుటయే కాక, యాసియా యందున్న సామంతరాజ్యములకుఁ గూడ టర్కీ యలుపై పోవును. యూరపు రాజ్యము లిట్లు టర్కీని గోఱలూడ్చిన పన్నగము నొనర్పజూచుచున్నతటి జర్మనీ, స్వప్రయోజనముకొఱకు, టర్కీ నా విపత్తునుండి కాపాడెను. ఇస్లాము మతము పేరిటి మహాపన్నగమునకు పడగవంటి టర్కీ సామ్రాజ్యమును జిదుకఁ బొడువవలయునను యూరపురాజ్యముల కూట నీటికి 1912-13 నాఁటి బాల్కాను యుద్ధములు మఱియొక తార్కాణమై ముస్లిములకుఁ దోఁచెను. భారత ముస్లిము లందఱకుఁ దురుష్క సామ్రాజ్యమును రక్షింపవలెనను నాస్థ యుండుట యటులుండఁ, దీవ్రవాదులు భారతదేశమున టర్కీ రక్షణమునకై ధనము సేకరించి కాకాస్తాంటినోపిలు కేగిరి. అచట సుల్తానుపేరట రాజ్య చక్రముఁ ద్రిప్పుచున్న తురుష్క ప్రజానేతలతో సఖ్యము గావించిరి. ఆ తీవ్రవాదులే భారత ముస్లిములీగును వశీకరించి, దానికి భారత కాంగ్రెసు సాహచర్యముఁ గూర్చుటకై తీవ్ర యత్నములు గావించిరి.”

భారత ముస్లిము లీగుకు లండనులో నొక శాఖయుండెను. అందలి సభ్యులు భారత ముస్లిములను హిందువులతో సఖ్యము నెఱపుడని హెచ్చరించిరి. శ్రీ విలియం బ్లంట్లు మున్నగు వారు గూడ ముస్లిములు మత దురభిమానము వీడి భారత కాంగ్రెసుతోఁ బాత్తుగలియుట సేమమని యుపదేశించిరి. టర్కీకిఁ బ్రాప్తించిన యీ బహిరంగోపద్రవములకంటె మన మాలానాకు భారతదేశాంతరంగిక పరిస్థితులే ప్రధానమై తోఁచెను. భారత ముస్లిములు జపించెడి “రాజభక్తి” మంత్రము మాలానాకుఁ గంటకప్రాయము. రాజనీతిని బురస్క

రించుకొని యాయన మొదటినుండియు నీ రాజభక్తి వాదమును బ్రతిఘటించెను. భారత ముస్లిముల చిత్తవృత్తి మాటిపోవుటకై పరిస్థితు లిట్లు ముంచుకొని వచ్చుచున్నను మౌలానా మహమ్మదాలీ వంటివారు కాంగ్రెసుతో ముస్లిములకు రాజకీయ సఖ్యము ససేమిరా వలదనుచుండిరి. ముస్లిములకుఁ గాంగ్రెసుతో సఖ్యము నుపదేశించిన లండను ముస్లిములను మౌలానా మహమ్మదాలీ యెట్లు తెగనాడెనో పరికింపుడు: “ కీర్తి కాంక్షచేఁ గొందఱు మందబుద్ధులు - టర్కీ పర్షియాలకుఁ బ్రమాదము పుట్టెను గావునను, మన ప్రభుత్వము వంగదేశ విభజనమును దిరుగఁదోడెను గావునను ముస్లిములు భారత కాంగ్రెసుతో నేకీభవింపవలెనని వాడ వాడలఁ జాటఁజొచ్చిరి. మాకు వినోదము గూర్చుచున్న యీ బుద్ధిహీనత కేమిగాని, బాధ్యత నెఱిగిన లండను ముస్లిము లీగుకూడఁ బర్షియాలోను, ట్రిపోలిలోను ఐరోపీయులు ముస్లిములపై నెత్తివచ్చిరను కారణమున హిందూముస్లిము సఖ్యత నుపదేశించుటఁ గాంచినంత, నెంతటి స్వస్థచిత్తుల కేని ఒక్కొక్కతఱి జిత్తభ్రమణము గల్గునని నేటికిఁ దెలిసివచ్చినది. విదేశములందలి ముస్లిముల విపత్తులకు భారత ముస్లిముల ప్రయోజనములకు వైరుధ్య మున్నదందురా? లేక ముస్లిము లిన్నాళ్లు నీచమగు కపట రాజనీతికి పాల్పడి రందురా? అట్లు కాక, ఇచటి పరిస్థితు లేమేని మార్పుజెందినవా?”

ఇచటి పరిస్థితులు మాఱనిమాట నిజమేకాని భారత ముస్లిముల సంకుచిత దృష్టిమాత్రము మాఱవలసి యున్నది. భారత కాంగ్రెసు పుట్టినసాఁటినుండియు జప్తిసు బ్రదుద్దీన్ త్యాబ్, రహింతుల్లా సయానీవంటి దూరదృష్టి గల ముస్లిము

పెద్దలు మంచికి, జెట్టకుఁ గాంగ్రెసు తోటిపాటి వారమేయని దారి చూపుచునే యుండిరి. లక్నో నగరమందలి సున్నీ ముస్లిముల నాయకునిచే 'షేక్ రజాహుస్సే నొక యాజ్ఞాపత్రమును (ఫత్వా) బ్రకటింపఁ జేసెను. ముస్లిములందఱుఁ గాంగ్రెసు సభిమానింప వలెననియు, గాంగ్రెసును బ్రతిఘటించుచున్నది ముస్లిముల ప్రభువులే కాని ముస్లిములు గాదనియు నాఫత్వా హెచ్చరిక సల్పెను.

ఈస్థితిలో వినిపించిన ప్రబోధగీతము ముస్లిములను మేల్కొల్పిపెను. 'అల్ హిలాల్' పత్రిక కాటునెలలు ముగియకుండఁగ నే ముస్లిమువిద్యావంతులకు నూతన రాజనీతిప్రబోధము గల్గినది. న్నినాళ్లు ముస్లిముల రాజకీయ పురోగతి కడ్డునిలిచి, బ్రిటిషు ప్రభుత్వమునకు జయధ్వనములు సల్పుచున్న ఆలిఘరు నాయకుల యాట లీప్రబోధముచేఁ గట్టవడెను. అపుడు సయ్యద్ వజీరుహుస్సేను ముస్లిములీగు కార్యదర్శి. (వీరు పిమ్మట న్యాయమూర్తులై, సర్ బిరుద మందిరి.) వీరును మొదట 'అల్ హిలాలు'కుఁ బ్రతికూలురే యయ్యు, గాలవశమున ముస్లిము ప్రజల యవబోధమును గమనించి, ముస్లిములీగు ధోరణిని మార్చుట కంగీకరించిరి. ఈ పనిమీఁద వారు దేశమెల్లడ సంచరించి, కలకత్తాకేగి, మాలానా ఆజాదుతో దీర్ఘముగ సంప్రతించిరి. పిమ్మట 1913 ఏప్రిలు మాసమున లక్నోనగరమున ముస్లిములీగు సమావేశ మయ్యెను. "బ్రిటిషు రాజభక్తియు, ముస్లిము ప్రయోజనముల రక్షణమే" అంతకుమున్ను లీగు లక్ష్యములు కాఁగా, లక్నో సభలో "ఇండియాకు సముచిత స్వపరిపాలనము" అని యా లక్ష్యము మార్పుజెందెను. ఈరీతిగా లీగుకు రాజకీయ లక్ష్య

మొకటి తొలిసారిగా నేర్పడెను.

“సముచిత” మను విశేషణము మాత్రానా ఆజాదుకు రుచింపదయ్యెను. లీగు నిబంధనలలో రాజభక్తి నుద్ఘాటింపఁ బనిలేదని కూడ ఆయన వాదింపఁగా, మాత్రానా మహమ్మదాల్ ప్రతిఘటించెను. రాజభక్తి ధర్మము నుద్ఘాటింపవలసినదే యని యాయన చెప్పిన యీ మాటలు నేడు మన కచ్చేరువు గూర్చును: “కాల్మాను (ధర్మ ప్రమాణమును) ఒక్కసారి పఠించినచో జాలును ముస్లిముగటకు. అట్లయ్యి, ధర్మరతులగు ముస్లిముల ప్రమాణ వచనములను నిత్యము బారాయణ మొనర్చుటలేదా? అంతియేకాదు; కాల్మా ఎల్లపుడు వారి జిహ్వగ్రములందే యుండును. అట్లే మనము బ్రిటిషు ప్రభుభక్తుల మైనందుల కాభక్తితో సంతృప్తి జెంది యూరకుండఁ దగదు. ఎడప దడప, మన సకల ప్రవృత్తులందు నా రాజభక్తి నుద్ఘాటించు చుండవలెను.”

భారత ముస్లిముల భావము లిట్లు శీఘ్రపరివర్తన మందుటకు యూరపునందలి సంఘటనలును దోహద మొనర్చెను. ఇంతకుమున్ను దాహరించిన సర్ వాలెంటైను పిరోలు వాక్యములందలి ఘటనలకెల్ల మెఱుగు పెట్టినట్లచట మహాయుద్ధము సంప్రాప్తమాయెను. ఆ యుద్ధమందలి ఘటనలచే మాత్రానా మహమ్మదాల్ వంటివారి మనస్సులుగూడ మాటిపోయెను. యుద్ధ మొకవంక జరుగుచుండఁగనే యాయన “ప్రభుత్వము మనకిపుడు స్వపరిపాలన మొనఁగుదు నన్ననుమన మంగీకరింపము. దానికిఁ దరుణము మించిపోయెనని విన్నవించుము. వరము లడుగుటయు, బుచ్చుకొనుటయు శాంతివేళ లందేకాని యిపుడుగాదు. లంచములు పుచ్చు

కొనుటకు మనము రష్యాలోని పోలుజాతివారముగాము” అని ప్రకటించెను.

మాలానా మహమ్మదాలీ చేసిన యీ ప్రకటనయే పిమ్మట నాయన పత్రిక ధరావతు గోల్పోవుటకును, సోదరుని తోఁగూడ నాయన నిర్బంధముపా లగుటకును గారణమాయె నని యిప్పు డందఱు నెఱిగినదే. ఇది యిటులుండ ‘అల్ హిలాల్’ పత్రిక యుద్ధకాలమున దేశమంతట బహుళ ప్రచార మంది 25,000 ప్రతు లమ్ముడువోఁ దొడఁగెను. దాని పలుకుబడి యెట్టిదో యీక్రింది ముచ్చటలు దెల్ల మొనర్చును. ముల్తాలోఁ బనిచేయుచున్న శ్రీ ఫిల్బీయను ఐ. సి. యస్. ఉద్యోగిని పంజాబు ప్రభుత్వము ‘అల్ హిలాల్’ను గూర్చి సమాచారము సేకరించుటకై ప్రత్యేకముగా నియోగించెను. ఆయన వేఱుపనిమీఁద కలకత్తా కేగుట తటస్థింపఁగా, ‘అల్ హిలాల్’ పత్రికయందలి నిరుపమశైలి కచ్చెరువంది యాయన మాలానా ఆజాదును దర్శించి, యా పత్రికా ప్రాశస్త్య మును బ్రస్తుతి గావించెను. మాలానాతోడి యీపరిచయమే శ్రీ ఫిల్బీ ఆరబు భాషను నేర్చుటకును, పిమ్మట మెసపొ టేమియా కరిగినపుడు ‘అరేబియా హృదయము’ అను గ్రంథ మును రచించుటకును గారణమయ్యెను.

వంగ విప్లవక సంఘముతో మాలానాకుఁదొలుతఁ గొంతసంబంధ ముండెనుగానఁ బ్రభుత్వ రహస్యచారదళాధిపతి యగు శ్రీ క్లీవులండు మాలానాను బంధించుట కేమైన నాదరువు దొరకునేమోయని తఱివేచి, ఆ పూర్వగాథను గాలించి చూడఁ దొడఁగెను. తన పత్రికకుఁ, దనకు నేదో మూఁడనున్నదని 1914 నవంబరు నాటికే మాలానా

కనుమాన మంకురించెను. యు. పి. గవర్నరగు సర్ జేమ్సు మెస్ట్రను ప్రేరణమున నలహాబాదు నందలి 'పయోనీరు' పత్రిక 'కలకత్తాలో జర్మను పక్షపాతము' అను సంపాదక వ్యాసమును బ్రకటించి, యందు మాలానా జర్మనీ దేశకు మ్రొగ్గుచుండెనని యారోపించెను. 'అల్ హిలాల్'పై నితరు లెంతగాఁ గన్నువేసి యుండిరో తెలుపుటకై సుదీర్ఘమగు నా వ్యాసభాగములనిట నుదాహరింతును. పఠితల కాపత్రికను బరిచయమొనర్చు నీ వాక్యములు గమనింపుడు.

“‘అల్ హిలాల్’లను సచిత్ర ఉరుదువారపత్రిక కలకత్తా నుండి వెలువడు చున్నది. అబుల్ కలాం అను ఢిల్లీ ముస్లిము తత్సంపాదకుఁడు. ఈ రాష్ట్రమునందు దీనిప్రచార మధికము. ఇతర రాష్ట్రము లందును బ్రచార మున్నదేమో? యుద్ధారంభము నుండియు దీని జర్మను పక్షపాతము పఠితలకుఁ గొట్టవచ్చిన ట్లగపడుచున్నను, ప్రభుత్వ మిన్నాళ్లు దీనివ్రాతల నెట్లు సహించెనో యని యక్కజ మొదవుచున్నది. దీని ఉరుదు రచనలు కలకత్తాలో నెవ్వరికి బోధపడవుగదాయని ప్రభుత్వ ముపేక్షించి యుండును. ఈ పత్రికా సంపాదకుఁడు దీనిని కలకత్తానుండి ప్రచురించుటకుఁ గూడ నిదియే ముఖ్య కారణము గానోపును. దీని తుంటరి వ్రాతలందు వ్యంగ్య గర్భములై ధ్వనించెడి యపహాస్యములు, నవహేళనములును బట్టుకొంద మన్నచోఁ జేతికిఁ జిక్కువు. ఆంగ్లమునకు మార్చినచో నవి మొదలే మటుమాయమగును. ఉరుదు మూలము నాంగ్లేయులు చదువరు గావున వారికివి నిరపాయములై కన్పించును. ప్రభుత్వము దీనిజోలి కేగకుండుట కిదియుఁ గారణము గావచ్చును.”

పిమ్మట వివిధ వ్యాసములనుండి యిచ్చిన ఉదాహరణ ములలోఁ గొన్నిటి నిటఁ బొందుపఱచుచుదును.

“అంటువద్దు కోట లీయుద్ధమునఁ బ్రసిద్ధికెక్కిన కారణ మేమనఁగా, యుద్ధతంత్రము వాని కర్మమునకు వానిని వదలి యూరకుండక పోవుటయే. లీజదుర్గములో, నామూరుదుర్గ ములోఁ గొన్ని లోపములున్నవని చెప్పిన యుద్ధతంత్రము, దాని పుణ్యమాయని, ఈకోటలో నట్టివి కనుపెట్టలేదు. కావున నా దుర్గము శత్రువులకుఁ బట్టువడినను దాని సుదృఢత్వమునకు, రక్షకశక్తికి లోపము గలుగలేదు. దానియందు లోపములున్న వని పదించదిగఁ జాటుటకు మాఱుగా, శత్రువుల బలాధిక్యము నంగీకరించుటవలన సీనాటికి సత్యదేవత నించుక కనికరించినట్లయినది. కర్మముచాలక శత్రువులకుఁ బట్టువడిన కోటలలోని రంధ్రముల నన్వేషించుటలో నిన్నాళ్లుఁ జూపిన ప్రజ్ఞలో నొకించుక యీనాటికి జర్మను శతఘ్నుల ప్రభావమును గ్రహించుట కుపయోగపడినది. ఇంతకు, సీ విజయములను సాధించినది జర్మనులు గాదనియు, 37 సెంటిమీటర్ల వెడల్పు మూతులనుండి 30 మణుగుల మందుగుండును రువ్వనేర్చిన వారిఫిరంగులదే ఈ ప్రజ్ఞ యనియుఁ దెల్లమైనది. (“ఈ గడ్డిపోచ యింతకునేర్చునని మన మనుకొనమైతిమి” అనుచు నిచటనొక పారసీకభాషిత ముదాహృత మైనది.) బ్రిటిషువారి సాహాయ్యముగూడ అంటువర్చునకుఁ జేరినదనియు, నాస లుడిగిన యాపారులు రెండురాత్రులపాటాసమై సంతోషముననోలలాడి రనియుఁగూడ వెల్లడియైనది. ఆ సాహాయ్యము చేరినంతటఁ బౌరులు స్వాగతముచెప్పి, దేవాలయములలో నీశ్వరభజన మొనర్చిరట. అమూల్యమగు నీ బాసటవలన నా నిర్భాగ్యపు

బెజ్జియమున కొరగిన దేమియులేదు. పరాసు దేశపు మాగాణములలో నంతటి యుద్ధకాశలమును, నద్భుతవీరమును నెఱపిన బ్రిటిషు పరాక్రమమునకు, దైవ ప్రాతికూల్యవశమున, నిచట నవకాశము లభింపదయ్యెను. అప్పటికిని బ్రిటిషువారు తమ ప్రజ్ఞాతిశయముచే, సర్వనాశముఁ దప్పించుకొని, బెజ్జియకాండిశీకులతోపాటు అంటువద్దు, ఆస్ట్రేండులనుండి బ్రదికి బైటఁ బడఁగలిగిరి...

“ఇంతకు, జర్మనుల యుద్ధోపకరణ ప్రభావ మెవరెఱుఁగనిది? యుద్ధమునకుఁ బూర్వమే యది లోకవార్తయైనది. ఆ వార్త యథార్థమేయని యిపుడు యుద్ధమునఁ దెల్లమైనది. బెజ్జియమునంతటిని ఆక్రమించి జర్మనీ పారిసునగరము వఱకు సాగిపోయినది. రష్యా యెల్లల నతిక్రమించి జర్మనీ యచట యుద్ధము సాగించుచున్నది. ఆఫ్రికాయందున్న జర్మను వలస భూము లిప్పటికిని శత్రువశములు కాలేదు. ప్రశస్తమగు జపాను నౌకాదళము రెండు నెలలు పెనఁగులాడియు ‘కాయిచౌ’ను జయింపలేదాయెను. ఇంక జర్మనీ భూభాగమును జూతమన్న, నచట నొక యంగుళమేని శత్రువులకు వశముకాలేదు. ఈ యుద్ధమున జర్మనీకి శత్రు దేశములగు ఫ్రాన్సు బెజ్జియములును, రష్యాలోఁ గొంత భాగమును దలక్రిందులుకాఁగా, జర్మనీ మాత్రము రణగుణ ధ్వనిలేక, నిమ్మకు నీరెత్తినట్లు శాంతముగనున్నది. దాని యార్థికస్థితియు, వ్యాపారమును యుద్ధమునకుఁ బూర్వమున్నట్లే చెక్కుచెరుప్క సాగిపోవుచున్నవి. వారి యంత్రశాలలు యుద్ధసామగ్రిని, ఫిరంగులను నిర్మించుచున్నవి. తడవకొక నూరు సముద్ర గర్భనౌక (Submarines) లచట సిద్ధ

మగుచున్నవి. యుద్ధపర్యవసానము నీ తారతమ్యమే తెలియఁ జెప్పుచున్నది. అట్లేందు, అంటువద్దలను బట్టుకొనుటచే యుద్ధమున జర్మనీస్థితి మెఱుంగుటయు, దాని శత్రువుల సముద్రమార్గములు కట్టువడిపోయినవి. జర్మనీలక్ష్య మిప్పటికే సగము సిద్ధించినది. బెర్లియము దిక్కున సముద్రమునుండి జర్మనీకి భయములేదు గావున నది యింక నూతనాక్రమణము నారంభించును. షెట్టు నదిలో జర్మనీ యీవఱకే మందు గనులు నాటినది కావున, నింక ముఖ్యముగా నింగ్లీషుఛానెలు దెసకు సాగిపోఁ జూచును.”

ఆ యీ వ్యాసములను గూర్చి ‘పయోనీరు’ పత్రిక చేసిన వ్యాఖ్యానమును రెండు వాక్యములలో సంగ్రహింపవచ్చును: “జర్మనీ దుర్జేయమనియు, బ్రిటిషు సామ్రాజ్యము దానిని బ్రతిఘటింపఁ జాలదనియు స్వమతస్థులకు విశ్వాసము గూర్చుటయే యీ వ్యాసకర్త యుద్దేశము. బ్రిటిషు పైని కులను గూర్చియు, నావికులను గూర్చియు నర్మగర్భములగు నిట్టి ద్వేషోక్తుల నొక బ్రిటిషు పౌరుడు ప్రకటించుచుండఁగా, జూచి యూరకుండిన యీ ప్రభుత్వము జర్మనీలో దుర్లభమగు సహనము తనకుఁ గదా యున్నదనుకొని సంతృప్తిఁ జెందవచ్చును.”

వాస్తవ మెటులున్నను మాలానా వ్రాతలు పటిష్ఠములనుట స్పష్టము. ఆయన వ్యాసములందున్న విషయ బోధ మాంగ్ల పత్రికలందుఁ గూడఁ బ్రాయశముగా లభింపదు. ఏది యెట్లయినను, మిత్రమండలి కప్రియమగు సత్యమును వక్కాణింపఁగల ధీరుడాయన. ‘పయోనీరు’ పత్రిక అంతగా నాడిపోసికొనిన యీ వ్యాసము ప్రకటితమైన 18 మాసముల

వఱకుఁ బ్రభుత్వము “జర్మనీలో దుర్లభమగు సహనము” దాల్చి యూరకుండెను. పిమ్మట నా పత్రిక ధరావతు గోల్పోవుటయు, బంజాబు, యు.పి., మద్రాసు రాష్ట్రములలో నా పత్రికాసంపాదకుఁ డడు గిడరాదని ప్రభుత్వ మాంక్షవిధించుటయు జరగెను. 7-4-1915 న వంగప్రభుత్వ మాయన నా రాష్ట్రమునుండి వెడల నడచెను. ఆరోగ్యము కొఱకై యాయన రాంచీ కేగఁగా భారతప్రభుత్వ మచటి నుండి యాయనను 1920 ప్రారంభమువఱకు నిర్బంధించి యుంచెను.

రాంచీలో నిర్బంధావాస మున్నపుడేనియు నాయన ప్రతి శుక్రవారము మసీదు కేగి, ధర్మబోధ గావించుచునే యుండెను. గ్రంథపఠనమున కనుజ్ఞ లభించుటచే నచటనే యాయన ‘తజ్జకిరా’ యనుపేర నిజస్మృతులను గ్రంథముగా రచించెను. ఇంద్రజాలమువంటి యా గ్రంథశైలి-గ్రంథము మొదలిడినచో సంతమువఱకు వదలనీయదు. అట్లయ్యు నా గ్రంథమున నాయన జీవితవిశేషము లంతగా లేవఁట. ఖురానుపై నాయన రచించిన వ్యాఖ్యగూడ నచటనే కొంత వఱకు సాగెనఁట. ఆ కథయంతయు ముందున్నది.

7. వెల్లువ పోటు

1919 నుండి 1921 వఱకు నడచిన భారతదేశ చరిత్ర నెందఱో చెప్పిరి. జవాహర్లాలు పండితుఁడును దన 'ఆత్మకథ' యందు దానిని జెప్పెను. పండితుని ప్రత్యక్షకైలియు, నుదాత్తభంగియు నితరులకు రావు. ఆ రసవద్దాధను నేను మరల నిచటఁ దడవను. మాతృభూమికి స్వాతంత్ర్యము నార్జించుటకై భారతీయులు విక్రమించిన యద్భుతకాల మది. ఆ పోరాటమున నుడుతభక్తిగాఁ బాల్గొన్నవారెల్లరు దానిని స్మరించి యుప్పొంగిపోవుదురు. ఆ పీఠగాథలో ఎవరికథ వారి కుండనే యున్నది. ఆ కథల నేకరువుపెట్టినచో నదియొక మహాపురాణ మగును. స్త్రీ బాల వృద్ధముగ భారతప్రజ యంతయు స్వశక్త్యనురూపముగఁ బాల్గొన్న యా పురాణ మునఁ జర్చితచర్చణత గానుపించదు.

పండు నా శుభవేళ బ్రదికియుండుటె, నాఁటి

పడుచువారలదె సూ స్వర్గభోగమృనిన—

అందు మాలానాకు సంబంధించిన కథను మాత్ర మిచటఁ దడవుదును. 1920 లో నిర్బంధావాసమును వీడి వచ్చినంతనే ఎన్నఁడు ననుకొనని వింత యాయన కండ్లఁ బడెను. అప్పటికి సంవత్సరకాలమునుండి పీడించుచున్న రుజ నుండి గాంధీజీ బయటఁబడి, గర్వభూయిష్టమగు మహా సామ్రాజ్యమును ధిక్కరించి, కాలుద్రవ్వఁచుండెను. ఇన్నాళ్లు క్రుంగి, కృశించి, యూపిరిసలుపక సగముచచ్చి, చప్పగాఁ జచ్చి పట్టనములలోఁ, బల్లెలలోఁ బడియున్న జనత కామహా నీయుని పిలుపు వినినంతనే ప్రాణము లొక్కుమ్మడిగా లేచి వచ్చెను. అది యహింసా సమరముగావున నిరుపేదలకు,

నిరక్షరాస్యులకు, రుజుగ్రస్తులకుఁ గూడ నందుఁ బాల్సొన వీలుగల్గినది. పాంచాలమునఁ బెట్టుబికిన యుత్సాహతరంగము లా యహింసాసమర మహారథికుఁడు పెట్టిన హద్దు నతిక్రమించెను. ఆ మహాప్రవాహమును నిలువరించిన బ్రిటిషు సేనాని సామ్రాజ్యరక్షణ తత్పరుఁడై కఱకు గసాయితనమున కొడిగట్టెను. సజ్జనులగు నాంగ్లేయులు గూడ నా యూచ కోత నేవగించుకొని సిగ్గున మ్రగ్గిపోయిరి. ప్రజలను భయభ్రాంతులను జేయు పూనికమై యా సేనాని యిట్లు నిరపరాధజన సహస్రమును సంహరించెనే కాని యతని మనోరథము మాత్రము ఫలింపదయ్యెను. మాలానా మహమ్మదాలీ చెప్పినట్లు “ముప్పదేండ్లనాఁడు సర్ సయ్యదహమ్మదుఖాను, తాత్కాలిక ప్రయోజనము నర్థించి, నిర్మించిన యడ్డు గోడలను గూల్చిన పుణ్యము డయ్యరు సేనానికి దక్కినది. అమృతసర నగరమందు 1919 లో జరిగిన కాంగ్రెసు సభారంగమున కీ సేనాపతియే యమాయిక దూతయై, భారత ముస్లిములను జేరఁబిలిచిన ట్లయ్యెను. ఈతఁడు వర్షింపఁజేసిన తుపాకి గుండ్లకుఁ, బాపము, హిందూ ముస్లిము భేదము లేదు. రాజభక్తిలో ముస్లిములకంటె నేడాకు లెక్కువగాఁ జదివిన మన సిక్కు సోదరులుగూడఁ దమ యమృతసర పవిత్రక్షేత్రమును నిజరక్తధారచే దడిపి, హిందూ ముస్లిము వీరులతో పాటు తామును బలియైపోయి రన్నచో నిది యీశ్వర సంకల్పముగాక మఱియేమి?”

ఇట్లు పండిన పంజాబుపాపమునకు ఖిలాఫత్ పాపము గూడఁ దోడ్పడినది. ముస్లిముల దివ్యక్షేత్రములకు భంగము రానీయమనియు, వాని నన్యులచేతికిఁ జిక్కనీయమనియు

బ్రిటిషు ప్రధాని యాపత్సమయమున భారత ముస్లిములకిచ్చిన మాటను దప్పిపోయెను. దుస్సహమగు నీ యపరాధముచే ముస్లిములొకమెల్ల నొక్కుమృడఁ గ్రుద్ధమైలేచి, సర్వమునకుఁ దెగించి నిలిచెను. జర్మనీ నోడించి, బ్రిటనును రక్షించుటకు ధన మానప్రాణముల నర్పించిన భారత ప్రజలకు రౌలటు శాసనము మూర్తీభవించిన బ్రిటిషు కృతఘ్నతవలె నొక వంక నెదురయ్యెను. విదేశ రణరంగములందు స్వమతస్థుల నెదిరి బ్రిటిషువారి సరస నిలిచి పోరాడని ముస్లిముల కీ ఖలాఫత్ ద్రోహము రెండవ వంక నెదురయ్యెను. ముస్లిము లంతట వైస్రాయి చెంతకు రాయబారమేగిరి. ఇంగ్లండు కొక రాయ బారము నంపిరి. ఈ ప్రయత్నములెల్ల విఫలమైనంతట వా రెల్లరు సంప్రతించుకొని, భారత ప్రజాసేతయగు గాంధీజీ చూపిన మార్గమును దాము ననుసరించుట కొడఁబడిరి. దేశము సుసజ్జితముగాకుండఁ గొన్ని నెలలక్రిందఁ జేసిన శాసనోల్లంఘనము పురిటిలోనే భగ్నమయ్యెను. దానికంటె సాహాయ్య నిరాకరణము పటిష్ఠము, ఫలప్రదము, సహజము నగు ప్రతి క్రియ. సాహాయ్యనిరాకరణమునకుఁ బ్రాణమువంటి దహింస. ఈ రెండును ఇస్లాము ధర్మమున కనుగుణములేనా యని శంక. ఈ స్థితిలో మాలానా అబుల్ కలాం ఆజాదు రంగమున కవత రించెను. అపారమైన పాండిత్యము, నసదృశమైన వాచాల తయు, నెదిరి మనస్సుల నారాధించు నేర్పును ఆయన సొమ్ములు. తమ గ్రంథజాలముఁ దక్కసితరము నెఱుంగని సాటి పండితులవలెఁగాక నవీన విచారధారయు, లోకజ్ఞ తయు నున్న మాలానా సరిగా సమయమునకు నిర్బంధము వీడి వచ్చెను. ముస్లిము నాయకులలో వయసునఁ జిన్నయయ్య

మాలానా గాంధీజీకి బెట్టని కోటయై నిలిచెను. అహింసా పూర్వకమగు సాహాయ్య నిరాకరణమును నీ క్రొత్త యాయుధము పట్టితర ముస్లిము నాయకులకుఁ జిక్కలేదు. సాహాయ్య నిరాకరణమును జేపట్టుటకుమున్ను ముస్లిము నాయకులు దమలోఁ దాము చేసిన మంతనములను, దుదకు దాని సంగీకరించిన విధమును మాలానాయే యిట్లభివర్ణించిచెప్పెను:

“18-1-20 న నేను తొలిసారి గాంధీజీని ఢిల్లీలోఁ గలిసి కొంటిని. టర్కీ విషయమున ముస్లిములకుఁ గల్గిన మనోవేదనను వైస్రాయితో విన్నవించుటకై రాయబారము నడుపు బూనికమై హిందూ ముస్లిము నాయకులచట మంతనముండిరి. లోకమాన్య తిలకుగూడ ఢిల్లీలోనే యుండిరి. వైస్రాయికంపఁదగు విన్నపము క్రిందఁ దక్కిన రాయబారులతోపాటు నేనుఁ జేవ్రాలు పెట్టితిని. కాని ప్రభుత్వ భవనమున కేగ నాకు మనస్కురింపదయ్యెను. మాలానా మహమ్మదాలీ ప్రభృతులు నన్నుఁ గూడ రాయబారులతో సంపవలెనని పట్టుబట్టిరి. ఇది యంతయు వృథా ప్రయత్నమని నా మనస్సునకు వచ్చుచుండెను.

“వైస్రాయి చెంతకు రాయబారు లడుగుటయు, అనుకొన్నట్లే నట్టి చేతులతోఁ దిరిగి వచ్చుటయు నై నది. లండనుకు రాయబార మేగుదురేని అందులకుఁ దగిన సౌకర్యములు గూర్తు నని మాత్రము వైస్రాయి చెప్పెను. మాలానా మహమ్మదాలీ యా రాయబారమును నడుపవలెననుకొంటిమి. ఆయనయు సమ్మతించెను. అంతట నొకయూలోచన పొడమెను. ఇట్లు రాయబార మంపుటతో సరిపెట్టుకొనుటయేనా,

ముస్లిములు చేయదగిన దింకేమైనఁ గలదా? నే నీ విన్నపములు, యాచనలు, బరివేదనములుఁ బనిచేయవంటిని. ప్రభుత్వమున కొత్తిడి గలిగించుసాధనము వెదకవలె నంటిని. ఈ యాలోచన చాలమందికి రుచింపదయ్యెను. చూపిన యుపాయములోఁ దప్పలు వెదకు వారే కాని కొత్త యాలోచన చెప్పవారు లేరైరి.

“హాకీం అజ్మాలు ఖాను మందిరమున నాటుగంటల సేపు తలపట్లు పట్టుకొన్నను పర్యవసానము శూన్యమయ్యెను. గాంధీజీ యంతట నిద్దఱు ముగ్గురతో నొక యుపసంఘము నేర్పఱచినచో వారిలోఁ దాను సంప్రతించి, యొక పథకముఁ గుదుర్తుననియు, బిమ్మట నందఱుఁ గూడి కార్యనిశ్చయముఁ జేయఁదగుననియుఁ జెప్పెను. అంతట హాకీము సాహెబుతో, నేనుగాంధీజీ వెంట ఆచార్య రుద్రాగృహమున కేగి, మూడు గంటలసేపు మంతన ముంటిమి. ఆ మంతనమందే సాహాయ్య నిరాకరణ మవతరించినది. గాంధీజీ సవిస్తరముగఁ జెప్పిన పథకము నామోదించితిని. అంతకంటె ఫలప్రదము, యోగ్యము నగు మార్గము లేదని నాకు స్పష్టమయ్యెను.

“మఱునాఁడు గాంధీజీ రాయబారుల నందఱు జేర్చి, తన పథకమును వివరించెను. సభ్యుల కింకను సంశయములు వీడలేదు. అబ్దుల్ బారీ, మాలానా మహమ్మదాల్, షౌకతాల్ లింకను నాలోచించి చెప్పదుమనిరి. హాకీం సాహెబు మాత్రము నాతోఁ బూర్తిగా నేకీభవించెను. ఆ తరుణముననే మీరటు నగరమున ఖలాఫత్ సభ జరుగుచుండెను గావున గాంధీజీతో నే నా సభ కేగితిని. సాహాయ్య నిరాకరణ మంత్రమును గాంధీజీ తొలుత నా సభాముఖముననే ప్రజల

కుపదేశించెను. పిమ్మట ఫిబ్రవరి మాసమునఁ గలకత్తాలో రెండవ ఖలాఫత్ సభ సమకూడెను. ఆ సభకు నేనే అధ్యక్షుడను. సాహాయ్య నిరాకరణమే ముస్లిములకు శరణ్యమని నే నా సభాముఖమునఁ జెప్పితిని.”

పిమ్మటఁ గలకత్తాలో జరిగిన విశేష కాంగ్రెసు సభకు, నాగపూరున సమావిష్టమైన సామాన్య కాంగ్రెసు సభకు నీ రీతిగా ఊత్రము ముందుగనే పదనై యుండెను. కావున శాసనసభలకుఁ, గళాశాలలకు, న్యాయస్థానములకు వెలిపెట్టుచు సాహాయ్య నిరాకరణ మొనర్పవలెనను కార్యనిశ్చయ మా సభలలో సర్వజనామోదమును సులభముగాఁ బడయఁగల్గెను.

ఇంకను జెప్పట కే మున్నది? దేశమున నాల్గు చెఱఁ గుల సభలు జరిగినవి. లక్షలాదిగా స్త్రీ పురుషు లాసభలందు గుములు గూడిరి. గాంధీజీ మఱాలానా లాసభలలోఁ బ్రభోధ మొనర్చిరి. ఆలీ సోదరు లొక రాష్ట్రమందు, దేశబంధుదాసు, పండిత మోతీలాలు జవాహర్లాలు నెహ్రూలు మఱియొక రాష్ట్రమందు సంచరించి, జనసమూహముల నుద్బోధించిరి. అద్భుతమైన ప్రజావబోధము గల్గినది. అనుకొన్న పను లను కొన్నట్లు గాంధీజీ నెఱవేర్చుదొడఁగెను. కోటి రాష్ట్రముల ద్రవ్య మనుకొన్న నాఁటికిఁ బ్రోఁగయ్యెను. విద్యార్థులు కళా శాలలను, లాయర్లు న్యాయస్థానములను విడిచి వచ్చిరి. కొందఱు తిరుగ వానిని ద్రొక్కి చూడలేదు. పండితు లిరువురు, దేశబంధు దాసు, సర్దారు పటేలు, బాబురాజేంద్ర ప్రసాదు, శ్రీ రాజగోపాలాచారి వంటి పెద్ద లాయర్లు నెల నెలకు వేల కొలదిగా సంపాదించిపెట్టు తమవృత్తిని విడనాడి, దేశారాధనమునకు నడుముగట్టిరి. నారీ మణులుఁ దండతండ

ములుగా సభల కేటించి, నగలు నాణెములు నిలుపుదోఁ పొసఁగి, గాంధీజీ భీక్షాపాత్రను నింపిరి.

మాలానా వాక్ప్రవాహమునకై ప్రజలు చెవులుగోసి కొనుచుండిరి. సామాన్య సభలందేకాదు. ముస్లిము పండితుల సభలలోఁ గూడ నాయన ప్రసంగములు ప్రియతరము లయ్యెను. దేశము నలుదెసలనుండి సహస్రాధికులగు మాలా నాలు లాహోరులో విశేషసభ జరిపి, అబుల్ కలాం ఆజాదును భారత ముస్లిములకుఁ బీతాధిపతిగా వరించిరి. ధర్మాచార్యు లందఱకు స్పృహఁజీయమైన యీ యపూర్వగౌరవము మాలానా దనకు వలదని విన్నవించెను. మాలానాను సంస్థార వాది యని యెఱిఁగియుండియు, సనాతన ధర్మాభిమానులగు లక్ష్మీ దేవబంధు నగరవాసులగు మాలానాలు గూడ ఆజాదు నీ ఇమాముపదము నంగీకరింపుమని బలవంతపెట్టిరి. ఇంతలో మాలానాకుఁ జెఱసాల ప్రాప్తించెను. ఆ కథయంతయుఁ దదు వాతి ప్రకరణమున వివరింతును. 1923 లోఁ జెఱసాల వీడి వచ్చిన పిమ్మట మాలానా సీపదము నంగీకరింపు మని మరల నిరోధించిరి. అపుడు జమైతుల్ ఉలేమా కార్యకర్తలతో మాలానా తన మనసు విప్పి చెప్పెను. ఎంతటి యధికునైన నిట్లు లాచార్యపీఠమున నభిషేకించుట యపాయకరమనియు, ముస్లిముల కది క్షేమకరముగాదనియు, దన్ను మోమోట పెట్ట వలదనియుఁ జెప్పి మాలానా మహత్తరమైన త్యాగ మొనర్చి, ముస్లిము ధర్మాచార్యుల కెల్లరకుఁ దొల్లిటికంటె సమ్యాన్యుఁ డయ్యెను.

8. విశ్వాస ప్రకటన

1921 చివరిభాగములోఁ బ్రభుత్వము పని అల్లడతల్లడగా నుండెను. ఆ సంవత్సరము పొడవునను శాసనధిక్కారమువ్వెత్తుగా సాగుచుండెను. తుద కాలీసోదరులు రాజద్రోహమును, సైనికులకు అపరక్తిని బోధించుటతో నది మిన్నముట్టుటయుఁ, బ్రభుత్వ మాసోదరులను బందెబెట్టెను. ఆ యిరువురలో మహమ్మదాలీ గాంధీజీతో దేశసంచారము సల్పుచుండెను. ఆ నాఁ డొక సభలో నుపన్యసింపనున్నతఱిఁ బ్రభుత్వమాయనను బంధించెను. ఈ బంధనకుఁ గారణమేమో గాంధీజీకిఁ దెలియదు. వెంటనే యాయన దేశ మంతట నిట్లు చాటెను: “ప్రభుత్వము మహమ్మదాలీని గాదు, ఖిలాఫతునే చెఱపట్టినది. ఖిలాఫత్ అనఁగా ఆలీ సోదరులే కాని వేఱు గాదు...మన మాసోదరుల ధీరత్వను, సత్యరతిని, నిర్భీకత్వను, విశ్వాసమును, అవిరతకర్మపరతను అనుసరింతముగాక!” ఆలీసోదరులను, మఱియొదుగురను బంధించిన కారణములను బొంబాయి గవర్నరు మఱి రెణ్ణాళ్ళకు వివరించెను. కరాచీ సభలో సిపాయిలకు రాజాపరక్తిని బోధించుచుఁ జేసిన కార్యనిశ్చయమునకు వారే కారణముగాన బంధించితి మనియుఁ, బ్రభుత్వ మింక నిట్టి యాగడము సాగనీయదనియు గవర్నరు కాలు ద్రవ్యుటతో, దానికిఁ బ్రతిగాఁ బ్రజల పక్షమున గాంధీజీయు నిట్లు ప్రకటించెను: “సిపాయిలకు రాజాపరక్తిని గత సెప్టెంబరులోనే భారత కాంగ్రెసు బోధించినది, గవర్నరు రెఱుఁగఁడేమో కాని ఖిలాఫతు సంఘ మంతకుమున్నే యీ పని చేయ నారంభించినది. ఆ సంఘముకంటె మున్నే నే నీ బోధ చేసితిని. ఒక సిపాయిలే కాదు, ప్రభుత్వోద్యోగులెల్లరు నీ

ప్రభుత్వము చేసెడి పాపములలోఁ బాలు పంచుకొను చున్నారని చాటి చెప్పనధికార మీ దేశమున కున్నది. ఈ మాట తొలుతగాఁ జెప్పిన కీర్తియో, అపకీర్తియో నాకే దక్కవలసియున్నది. కాంగ్రెసు చేసిన ప్రకటననే ముస్లిముల పేరఁ బునరుద్ధాటించుట తప్ప కరాచీ సభ క్రొత్తగాఁ జేసిన పాప మేమియు లేదు... స్వధర్మాభిమానులగు ముస్లిములకే కాదు, మానవ మాత్రులెల్లరకుఁగూడ నాలీసోదరులు చూపినదే మార్గము... ఆలీసోదరులు సిపాయిల మనసు విఠించి రనుటయే ఊహార్హము కాదు. మఱి శ్రీ గవర్నరుగారు రాజద్రోహము మాట యెత్తుట మొదలే సయిరింపరానిది. రాజద్రోహమే కాంగ్రెసుకు విహితధర్మమని శ్రీ గవర్నరుగారు తెలిసికొనుట మేలు. ఈ దేశమున సాగుచున్న ప్రభుత్వము పట్ల అపరక్తిని బోధించుటకే సాహాయ్యనిరాకరణవాదులెల్లరు శపథము దాల్చిరి.” ప్రభుత్వ మేమిచేసినను సరియేయని సిద్ధపడి, దేశమునందలి పెద్దలెల్లరు నీ ప్రకటన క్రిందఁ జేవ్రాళ్ళుంచిరి : “ఇచటఁ జేవ్రాళ్ళుంచిన మేమెల్లరము నెవరియంతటవారు చెప్పనది ఏమి యనఁగా, ప్రభుత్వోద్వోగములందును, సిపాయి దండులోను ఈ దేశస్థులు చేరుటయు, చేరి యింకను ప్రభుత్వమును సేవించుచుంటయు యుక్తమగునో, కాదో బహిరంగముగాఁ దెలియఁ జెప్పు నధికారము పౌరులందఱకుఁ గలదు. ఈ ప్రభుత్వ మిండియాను దారిద్ర్యమునకు, నవినీతికి, దాస్యమునకుఁ బాల్పఱచినది. తన సిపాయిలచే, పోలీసులచే నీ ప్రభుత్వము ప్రజల యభిలాష నణఁగఁ ద్రొక్కించినది. రౌలటు శాసనము నాటి హింసాకాండయే దీనికిఁ దార్కాణ. ఇంతియేకాక,

మా దేశమున కెన్నఁడు నపచారముచేసి యెఱుంగని అరే బియా, ఈజిప్టు, టర్కీ ప్రజల స్వాతంత్ర్యమును మా సిపాయిలచే మట్టు పెట్టించిన దీ ప్రభుత్వము. ఇట్టి ప్రభుత్వమును సేవించుటయు, అందును ఈ ప్రభుత్వ పై న్యాయమునఁ బనిచేయుటయు భారతీయుఁడైన వానికి గౌరవప్రదము కాదు. భారతజాతి కిది పరువుతక్కువను ఘటించును. కావున నుద్యోగులు, సిపాయిలు నీ ప్రభుత్వమును సేవించుట మాని, మఱి యొక జీవనోపాధిని జూచుకొనుట ధర్మము.” ఇందు మొదటి చేవ్రాలు గాంధీజీది. రెండవది మాలానాది. ఈ ప్రకటనమును బిమ్మట నసంఖ్యాకులగు సభలలో శత సహస్రకంఠము లుద్ఘాటించెను. ఇంత చేసినను, అది యేమి వింతయో కాని, ప్రభుత్వము మిన్నకుండెను. దేశము నలు గడల నిట్లు చిచ్చుముట్టుకొనునని యూహింపమిచే బాపము, దానికి టిచ్చపా టాదవియుండును.

ఆ వెనువెంటనే వేల్పు రా కుమారుఁ డీ దేశమున కేతెంచుటయు, గాంగ్రెసు తదాగమనమునకుఁ బెడమొగము పెట్టుటయుఁ దటస్థించెను. కాంగ్రెసునకు రాకుమారు నవమానించు తలంపించుకయు లేదు. బ్రిటిషు వారిది ‘చల్లని’ పరిపాలనమని చాటుకొనుటకు యువరాజు నూరేగించుచున్నాడు గావునఁ గాంగ్రెసు ఆ యుత్సవములకు వెలిపెట్టెను. దరిద్రతకు నిలయమైన యీ దేశ మొక వంక దొరతనముపట్ల విరక్తిచే నుడికిపోవుచుండఁగా, యువరా జాగమనోత్సవములకు, విహారములకుఁ గోట్లకొలఁది సొమ్ము వమ్ము సేయుటకంటె బాపము, ద్రోహము నుండఁబోదు. కావున కాంగ్రెసు యువరాజురాకపై నాంక్షవిధించి, యా యాంక్షను నిర్వహించుటకై రాష్ట్ర

రాష్ట్రమున సేవాసక్తులను (volunteers) సంఘటన మొనర్పజొచ్చెను. మఱి, ప్రభుత్వము చేతులుముడిచికొని యూరకుండునా? ఆ వాలంటీరు దళములను, ఆదళములను సంఘటిత మొనర్చుటను న్యాయనిషిద్ధములుగాఁ బ్రకటించెను. అంతట నా నిషేధాజ్ఞ నుల్లంఘించి, బహిరంగముగా వలం టీర్లను జేర్చి, యట్లు చేరినవారి పేళ్లను బత్రికలలోఁ గాంగ్రెసు ప్రకటింపసాగెను. యు. పి. లో మోతీలాలు జవాహర్లాలు పండితులు, వంగభూమిలో దేశబంధు సి. ఆర్. దాసు మాలానా ఆజాదులు వలంటీర్లలో నగ్రగాములైరి. దేశబంధు దాసు సోదర దేశీయుల నుద్దేశించి యిట్లు శంఖారావము గావించెను: “నా ముంజేతుల సంకెళ్లను, దేశమున నినుపగొలుసులను మోయుచున్నాను. ఎన్నాళ్లీ బంధన వ్యథ? భారత భూమియే బంధనాగారమైపోయినది. కాంగ్రెసు తలపెట్టిన పని సాగిపోవలసినదే. నన్ను బంధించిననేమి, బంధింపకున్న నేమి? నేను చచ్చిననేమి, బ్రదికియుండిననేమి? అది యొక లెక్కలోనిది కాదు.” దేశమంతయు నొక్కువృద్ధి వీరావేశమున లేచి నిల్చినది. బొంబాయి నగరము వికృతచేష్టలచేఁ దలనంపులు దెచ్చికొన్నను దక్కిన నగరములందుఁ గాంగ్రెసు విధించిన యాంక్ష శాంతముగాఁ గొనసాగెను. అలహాబాదు కలకత్తాలు శ్మశానములవలెఁ బాడుపడి యువరాజునకు దర్శన మిచ్చెను. యువరా జెచటికేగినను గతిపయరాజో ద్యోగులు మాత్రము స్వాగతము పల్కిరి.

ప్రభుత్వ మంతట నున్న తృతాండవమున కెత్తికొని, తర తమ భేదములను బాటింపక దేశీయులలో మహోన్నతులను గూడఁ జెఱిలోఁ బెట్టెను. యు. పి. లో నెవ్రహాలు, పాంచా

లమున లాలాలజపత్ రాయలు, కలకత్తాలో దేశబంధు చిత్తరంజనదాసు మాలానాలు—వారు వీరన నేల? వేలకు వేలు బంధనాగారములలోనికి సాభిమానముగ నడచిపోయిరి. డిసెంబరు జనవరి నెలల మధ్య నిట్లు ముప్పది వేలమంది చెఱ సాలలకు నడచి, చిన్నవియుఁ బెద్దవియు శిక్షలనుభవించిరి. వీరిలో నొక్కరును నిర్దోషులమని చెప్పికొనరైరి. న్యాయ స్థానములలో వారు చేసిన భాషణములు దశ దిశల మాటు మ్రోఁగెను. బ్రిటిషు న్యాయస్థానముల ధర్మబుద్ధియు, బ్రిటిషు ధర్మబుద్ధియు నెట్టివో - ఆపస యంతయు బట్టబయలయ్యెను. ఆ యేటి కాంగ్రెసులో దేశబంధుదాసు, ముస్లిములీగు సభలో మాలానా ఆజాదు అధ్యక్షపీఠము లలంకరింపవలసిన వారు. ఆ ముచ్చట తీరకుండఁగనే. చెఱసాల ప్రాప్తించినందుల కా యుభయులుఁ బొందిన యానందమునకు మేరలేదు. దేశబాంధ వుని యిల్లాలు తన భర్త చెఱసాలకేగినందులకు మురిసిపో వుచు గాంధిజీపేర లేఖ యంపెను. చెఱసాలకేగుటకు మున్నే మాలానా గాంధిజీ కంపిన లేఖలో నిట్లు వచించెను : “దిన దినము మీ సహచరులకుఁ గా రావాసము ప్రాప్తించుచున్నది. కావున మీకుఁ బురుషబలము తగ్గిపోవుచున్నను దైవబలము మాత్ర మధికమగుచున్నది. మొన్నటి బొంబాయి యల్లరులు మీకు మనస్తాపమును, వ్యాకులతను గల్పించినవి. మీ బాధను గాంచి నేనును గలఁతఁ జెందితిని. కలకత్తా నగరమిప్పుడు మేల్కొన్నది. అది విజయలక్ష్మిని సాధించి మీకు దుఃఖోపశ మనముఁ గూర్పఁగలదు.” మాలానా దేశబంధుల న్యాయ స్థానవిచారణము, దాన దీన జాగునఁబడి, మూఁడు నెలలు గడచెను. మాలానాకు సంవత్సరకారావాస దండనము

ప్రాప్తించెను. మౌలానా యది చాల లఘుదండన మని వగచెను. ఆ సత్యాగ్రహమున దండితు లందఱవలె నాయనయు న్యాయస్థానమునఁ గొన్ని మాటలు చెప్పెను. తక్కిన యందఱి మాట లొక యెత్తు, మౌలానా చెప్పిన దొక యెత్తు. ఆయనకు సాజమగు రమణీయ ఉర్దూభాష నాశ్రయించి చెప్పిన యా మాటల సాగ సితరభాషల లోనికి రాదు. ముప్పది పుటలు నిండిన యా భాషణమును “భారతీయాభిజాత్యముపట్ల, ఖిలాఫతుపట్ల మౌలానా తనకుఁ గల యభిమానము నిందద్భుతముగాఁ బ్రవచించెను. యావ జ్ఞేవ చాన్యబంధనమున కర్హమగు ప్రసంగరాజ మిది. రాజనీతి శాస్త్రము నేర్చువారి కిది యాచార్యక”మని గాంధీజీ ప్రస్తు తించెను. దానిని జదివినచో, “ఈ మౌలానా యాంగ్ల విద్యా శాలలలో నెన్నఁడుఁ జదివినవాఁడు కాఁడే! ఇంతటి చరిత్ర జ్ఞానసంపదయు, నింతటి సునిశితవాద కౌశలము నెట్లలవడెనా” యనిపించును. మాతృభూమిపై ఆయనకున్న యగ్గలపుభక్తి కక్కజమందుదుము. ఇరువదియేండ్లు గడచినను నేటికి నాయభి భాషణము సరిక్రొత్త తావులను చుండును. దాని నుండి కొన్ని భాగము లిచట నుద్ధరించుట యప్రస్తుతము గాఁజాలదు.

సత్యరక్షణకై బాముల కగ్గమైన జీససు సోక్రటీసుల కోపలోఁ దాను నొక భక్తుడనేయని మౌలానా సగర్వముగాఁ జెప్పికొన్న యీ వాక్యము లాలింపుఁడు:

“మానవేతిహాసమును బరికించినచో న్యాయస్థానము లందు జరిగిన యన్యాయములు గుప్పతిప్పలై కన్పించును. వాని కాశ్వాసాంతము చెప్పెడి తరుణ మింకను రాలేదు. జీససు వంటి పరమపవిత్రుని విజాతీయ న్యాయస్థానములు

పరమపాపిగా నిర్ధరించి ఘోరదండనము పాల్పడిచెను. సత్యవాదులలో నగ్రగణ్యుడగుటయే సోక్రటీసుచేసిన దోషము. ఆ మహనీయుని నోటికిన్యాయాధిక్యములు విషపాత్ర నందించిరి. ప్లారెన్ను దేశీయుడగు గెలీలియోతపస్వితాను దర్శించిన సత్యమును విడనాడక, పాలకుల దురాగ్రహమునకు గుటియై, వీరమరణము పాలయ్యెను. ఇట్టి ధన్యజీవనులు నిలిచిన యపరాధిస్థానమున నిలిచెడి భాగ్యము నేడు నాకు లభించుటచే ధన్యుడను. పరమేశ్వరుడు నన్నుగ్రహించెను.” పిమ్మట రాజాపరక్తిని బోధించుటను గూర్చి సమచిత్తుడై సలిపిన ధర్మవిచారమును బరికింపుడు:

“అలసత్వమునకు, ఆంతర దౌర్బల్యమునకుఁ బాల్పడి ప్రజాశక్తి క్షీణించినపుడు కొందఱు బలవంతు లాప్రజపై నాధిపత్యము దాల్చుట కద్దు. భారతదేశమున దొరతనము సాగించుచున్న దట్టి బలవంతులే. ప్రజలలో స్వాభిమానము, సంస్కార వాంఛయు, పురోగమ నాభిలాషయుఁ బొడమి నచో నీ పాలకుల కది కంటకప్రాయమై తోచును. ప్రజ లసంతుష్టిచేఁ గదలఁబాటినచో నీ ప్రభువుల యాట కట్టునుగాన ఆ కదలికను బ్రభుత్వధిక్కారముగా నెంచి, నేరము మోపుదురు. ఔను, తమ ప్రాభవము తఱిగిపోవుచుండ నెవ రూరకయుందురు? అట్లు తఱిగిపోవుట ధర్మ సంస్థాపనమునకు దారితీయునను నాలోచన వారి కేల? ఇట్లు ప్రజలును, బాలకులును నిజ ధర్మరక్షణము కొఱకు, దమ బ్రదుకు కొఱకుఁ బోరాడుట తప్పదు. ప్రజలు మేలుకొని సహజమగు స్వత్వములను గోరుచుండఁ, బ్రభువులు దమచేత నున్న యధికారములను బిగ్గబట్టుకొందురు. ఇందుఁ బ్రభువుల

తప్పేమి? యనవట్టదు. నిజమే, ఎవరిబ్రతుకు వారికీ దీపికదా! ఆత్మనాశనమును జేతులారాఁ దెచ్చి పెట్టుకొనుట ప్రాణి ధర్మము కాదు. ప్రభుత్వము బ్రదికినచో ధర్మమునకు హాని కలుగు నందులేని, యది వారి ప్రధాన విషయము. మానవ స్వభావ మును మనము తుడిచి పెట్టఁజాలము. మంచివలెనే చెట్టయు నీలోకమున బ్రదుకఁగోరుట సాజము. ఈ రెంటిలో బలవత్తర మైనదే బ్రదుకును. భారతదేశమునఁ బ్రస్తుత మీ మాత్స్య న్యాయమే చెల్లుచున్నది. కావున నేఁడు ప్రభుత్వము చేతు లందున్న యపరిమితాధికారమును, న్యాయముపేర, ధర్మము పేర ఊడఁ బెట్టుకొన నెంచుట కంటె ఘోరాపరాధము మఱి యొకటి యుండఁబోదు. ఇట్టి ఘోరాపరాధమున కే నొడిగట్టినమాట నిజము. అంతియే కాదు; ఈ ప్రభుత్వా పరక్తిబీజములను బ్రజాహృదయముల నాటి, దారి చూపిన వారిలో నాకును బద్ధుకలదు. పరమ పవిత్రమైన యీ రాజా పరక్తిని బెంచి, పోషించుటయే నా జీవిత పరమార్థము.”

ఒక ప్రజపై మఱియొక ప్రజ యేలుబడి సాగించుట పాప కర్మమని వివరించు నీ పంక్తులను బరికింపుఁడు :

“స్వాతంత్ర్యాభిలాష సహజము. ఈశ్వరుఁడు ప్రసాదించిన వరమది. ఈశ్వర సేవకులను దనకు దాసులుగాఁ జేయు నధికార మే ప్రభుత్వమునకును లేదు. ఆ దాస్యమునకుఁ, బార తంత్ర్యమునకు నెన్ని మంచిపేరులు పెట్టినను దాస్యము దాస్యమే. ఈశ్వరసంకల్పమునకు, ధర్మమునకు నిది విరోధి కావున నాదేశము నీ దాస్యబంధమునకుఁ దప్పించుట నాకు విహితధర్మము. ‘సంస్కరణము’లనియు, ‘క్రమముగా నధికార సంక్రమణ’మనియు నెంతగాఁ బులిమిపుచ్చినను ఆ

మాయమాటలు నన్నీ ధర్మమునుండి తొలగింపజాలవు. స్వాతంత్ర్యము మానవుని ప్రధాన స్వత్వము. ఒడులు దానికి హద్దులు పెట్టి, పంచుట తగదు. ఇది దాక్షిణ్యమునకు విషయముగాదు. స్వాతంత్ర్యము నించుకొనుచు గాఁ గొలిచియుత్తుమనుట, అప్పును వాయిదాలపై తీర్చుట వంటిదే....మాయాస్తి నాక్రమించుకొన్నవాని దాక్షిణ్యబుద్ధితో మాకుఁ బనిలేదు. ఈ దురాక్రమణపాపమును దాక్షిణ్యము పరిహరింపజాలదు.

“పాపములలోఁ దరతమభేదమేకాని మంచివి, చెట్టవియను భేదముండదు. చెర్యములలో దుష్టము, దుష్టతరమను భేదమేకాని మంచి చెర్యము, చెడుచెర్యమునను భేదముండదు కదా! అట్లే యీ ప్రభుత్వ దురాక్రమణము గూడ పాపకార్యము. దీనిని సమర్థింపలేము.”

పిమ్మట ఖిలాఫతును గూర్చియు, ముస్లిముల ధర్మమును గూర్చియు నిట్లు వివరించెను :

“ఇది మానవధర్మము, భారతీయధర్మమే కాదు; ఇస్లాము ధర్మము గూడ నిదియే. ఇస్లామనఁగా మానవస్వత్వ బోధకు నామాంతరమే కాని యన్యము గాదు. ముస్లిమునకు నాకు ఇస్లాము చెప్పిన యా ధర్మమే విహితము. రాచటిక మొకరిసొత్తు గాదు. జీతములు పుచ్చుకొను నధికారులసొత్తు అంతకంటెఁ గాదు. ప్రజాతంత్రాకమైన స్వతంత్రప్రభుత్వనే తప్ప ఇట్టి దొరతనముల నిస్లాము ధర్మ మంగీకరింపదు. మానవజాతిలోఁబయిన యీ స్వతంత్రతకుఁ బునః ప్రతిష్ఠాసల్పుటకే యిస్లాము ధర్మ మవతరించినది. ప్రభువులచే, విజాతీయుల దురాక్రమణచే, స్వార్థపరులగు పీతాధిపతులచే, నితర

బలవంతులచే మానవుని స్వాతంత్ర్య మపహృతమయ్యెను. అట్లు లభించిన రాచరికము తమకు భుక్తమయ్యెననియు, దాము బలవంతులమనియు వీరు మురియుచున్న తఱి, ఇస్లామవతరించి, ధర్మబలమే బలమనియు, దక్కినవి కావనియు బ్రవచించెను. ఈశ్వర సృష్టమైన జీవరాశిచే బనిగొను ప్రభు వీశ్వరుడే కాని యితరులుగారు. మానవులందఱు సమానులు. వారి మూలస్వత్వములలో నెక్కువ తక్కువలు లేవు.

“ఇస్లాం ప్రవక్తయు, ఖాలీఫులు చెల్లించిన ప్రభుత్వములు ప్రజాతంత్రాకములు. స్వతంత్రులు, సమానులునగు ప్రజలెల్లరు నేకీభవించి, స్వేచ్ఛమై వరించిన ప్రభుత్వము లవి. కావుననే ప్రజాతంత్రాక ప్రభుత్వముల యధిపతులకు, రాజులకు ఖాలిఫ్ సంజ్ఞ వర్తించును. ఖలాఫత్ శబ్దమునకు ప్రాతినిధ్యమనియే యర్థము. ఖాలిఫ్ అధికారమంతయు నా ప్రాతినిధ్యముచే సంక్రమించినదే. తదతీతమైన యధికారము ఖాలిఫ్ కు లేదు.

“ప్రజాభీష్టమును, అనురక్తిని బడయని ఇస్లాము ప్రభుత్వము నేనియు ముస్లిములు నైతికముగా సమర్థింప నిరాకరింతురన్నచో నిక విజాతీయ ప్రభుత్వమును వారెట్లు పరిగణింతురో చెప్పఁ బనిలేదు. నేడు భారతదేశమున నిస్లాం ప్రభుత్వమే నెలకొనె ననుకొనుడు. అందు రాజాభీష్టముగాని, యుద్యోగుల దొరతనముగాని చెల్లుచుండునేని దానిని బ్రతిఘటించుట ముస్లిము మతస్థుడగు నాకు ప్రధాన ధర్మముగా నెఱుంగును. అట్టి దొరతనము పీడాకరమని చెప్పి, దానిని దొలగఁద్రోయఁజూతును.

“స్వచ్ఛమగు నీ ఇస్లాము ప్రభుత్వ ధర్మము తదనంతర

కాలమందలి ముస్లిము ప్రభువుల సొంత దొరతనముచే గలుపితమయ్యెనని యంగీకరింతును. పూర్వ రోమక చక్ర వర్తులయు, బారసీక సామ్రాట్టులయు ప్రాభవ వైభవములఁ గాంచి, కనులు మిఱుమిట్లుగొన్న ముస్లిము రాజులుగూడఁ దమ సామ్రాజ్యమును విస్తరింపఁజేయ నెంచిరి. జీర్ణ వస్త్ర ధారులు, ఋషికల్పలు నగు తొంటి ఖాలీవుల మార్గమును వీడి, యా ముస్లిము ప్రభువులు కెయిజ్ ఖుస్రూల మహ దైశ్వర్యముల కాసఁచేసిరి. ఇట్టి ముస్లిము రాజవంశముల దొర తనములు చెల్లుచున్నపుడెల్ల ఇస్లాము ధర్మవీరు లా రాచఱి కములను, వాని యత్యాచారములను దెగడి, పెక్కు కడగండ్ల కగ్గమయ్యి, కంటకమయమైన ధర్మమార్గమును వీడకుండిరి.

“ఇస్లాం ప్రవక్త ముస్లిముల కుపదేశించిన ధర్మమిది : ‘ప్రజాపీడన మొనర్చు ప్రభుత్వమును లక్షింపక, సత్యమును వక్కాణించువాడు క్రూరహింసలకు గుటియై మరణించు నేని వాని మరణము ధన్యము.’ ఇస్లాము ధర్మగ్రంథమగు పవిత్ర కొరాను ‘సత్యమునకు, సీశ్వరునకుఁ దక్క వా రితరులకు భీతిల్లదు. సత్యమును జాటి చెప్పటకు వారెంతటికైనఁ దెగింతురు’ అని ముస్లిము ధర్మలక్షణమును బ్రవచించెను. ఆ కొరానే ‘ఈశ్వరుని యీ భూమిపై వారే సత్యసాక్షులు’ అని ముస్లిము ప్రజల లక్షణమును వాఱొన్నది. కావున ముస్లిము ధర్మము ననుసరించినన్నాళ్ళు వారు సత్యమునకు మాఱు మోమిడక, దానిని వక్కాణింతురు. ముస్లిములను కొరాను ‘సాక్షు’ అనియే పేర్కొనును. సాక్షులనఁగా సత్యసాక్షులే. ముస్లిము ప్రవక్త యెవ్వరిచేనైన ధర్మ శపథము చేయించు నపుడు ‘నే నెందున్నను, ఎట్లున్నను సత్యమునే చాటుదును’

అను వాక్యమా ప్రమాణ వచనమున ననుసంధించెడివారు.

“ముస్లిముల యితిహాసమున నబ్దుల్ మాలిక్ సార్వభౌముని నాటి కథ యొకటి యున్నది. ప్రభువుల యత్యాచారములను బహిరంగముగఁ జాటి చెప్పిన రాజద్రోహుల శరీరములను - ఏ యవయవమున కా యవయవమును - ముక్కలుగా ఖండించి చంపవలెనని సార్వభౌముఁ డాజ్ఞ యిడెను. సత్యవాది యగు నొక ధర్మవీరుని శరీరము నిట్లు కండ తుండెములుగా నఱకుచున్నను ఆతఁడు సుస్థిరుడై యా హింస నెల్ల భరించుచుండ, ఆతని నాలుక తన్ను ఖండించు దనుక రాజకృతమైన యత్యాచారము నుగ్గడించుచునే యుండెనట! సిరియా మొదలు సింధుదేశము వఱకుఁ బాలించిన సార్వభౌముని నాట నడచిన గాథ యిది. సత్యమునకై యిట్టి క్రూర హింసలు సహింప నేర్చినవారు నెక్కును 124-వ ను జూచి భయపడుదురనుట కల్గ. మఱి, ముస్లిముల కీ పతనము గల్గుటకుఁ గారణమేమి యందురేని ఇస్లాము ధర్మమునకు వారు దూరులగుటయే కారణమని యంగీకరింతును.

“నే నీ వాక్యములు వ్రాయుచున్న యీ తరుణముననే భారతదేశమున రాజకృతములగు సత్యాచారములకుఁ దల యొగ్గు ముస్లిము లున్నారని నే నెఱుంగనిది కాదు. కాని, మనము ధర్మచ్యుతులమైనంత మాత్రాన ధర్మమునకు హాని వాటిల్లుట కల్గ.

“ఇస్లాము ధర్మగ్రంథములు నేడును నిలిచియున్నవి. స్వాతంత్ర్య హీనుడగు ముస్లిము జీవనము రోత యని యవి వాకొనుచున్నవి. సధర్మితుడగు ముస్లిమునకు - స్వతంత్రుడుగ జీవించుటయో, ఆహుతియైపోవుటయో రెండే

మార్గములు. కావున భారత ముస్లిములు సోదర దేశీయులగు హిందూ సిక్కు పారసీ క్రిష్టియనులతోపాటు మాతృదేశ స్వాతంత్ర్యమును సాధించుటకై దీక్ష వహించిరి.

“నిజస్వత్వములను, స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించు కొనుడని నామతస్థులకు, భారత ప్రజకు నేను పండ్రెండు దేండ్లుగా బోధించుచుంటిని. పదునెన్నిదేండ్లు యీడుననే యీ విషయమై వ్రాయుటకు, బ్రసంగించుటకు నే నారంభించితిని. ఈ లక్ష్య సాధనకై నా బ్రదుకును మీదుగట్టితిని. నా పడుచుఁ బ్రాయమెల్ల దీనికై ధారవోసితిని. దీనికోసమే నాలుగేండ్లు నిర్బంధావాసమొనర్చితిని. ఆ తరుణమునఁగూడఁ బ్రజల నీ విషయమునఁ బ్రబోధించుట నేను విడనాడినది లేదు. నా బ్రదుకున కిదియే పరమార్థము. దీనిని సాధించుటకే నేను బ్రదుకఁ గోరుదును. ‘నా ప్రార్థనలు, నా యనుష్ఠానములు, నా బ్రదుకు, నా చావు-సర్వము జగదీశ్వరునికొఱకే’ యని కొర్రాను ప్రవచించినది. ఈ యిస్లాము ధర్మమును బోధించి, భారత ముస్లిముల రాజనీతిని దలక్రిందు లొనర్చి, వారిని గ్రమముగా భారతీయతాభిమాన శిఖరమున కెక్కించిన వారిలో నే నగ్రగామిని. 1912 లో నేను ప్రకటింపఁ దొడఁగిన ‘అల్ హిలాల్’ అను ఉరుదు పత్రిక యీ లక్ష్యసాధనకొఱకే పుట్టినది. భారత ముస్లిముల ధర్మదృష్టిని, రాజనీతిని ఆ పత్రిక మూడేండ్లలోఁ దనవంకకుఁ ద్రిప్పనేర్పినదనుట ప్రత్యక్షమే.

“స్వాతంత్ర్యముకొఱకు, ధర్మముకొఱకు సాగుచున్న యీ సమరమునం దహింసను, సాహాయ్య నిరాకరణమును సాధనములుగా వరించితిని. ప్రభుత్వము నిజహింసా సాధన సర్వస్వముతో మ మ్మెదిరి నిలిచినది. మేము మా భార

మంతయుఁ బరమేశ్వరునిపై నిడి, యచంచలమగు ధైర్యమును, అనంతమగు త్యాగమును నమ్ముకొనియున్నాము.

“శస్త్రబలమును శస్త్రబలముతో నెదుర్కొనఁదగదని గాంధీ మహాత్ముని మతము. నే నది విశ్వసింపను. ఒక్కొక్కచో నిస్లాము ధర్మము హింస నంగీకరించును. ఈ ప్రతిహింస ఈశ్వర ధర్మమున కనురూప మనియే నే విశ్వసించును. అట్లయ్యు, భారత స్వాతంత్ర్య సంపాదనకై యహింసనే యాశ్రయింపవలెనని మహాత్ముఁడు చెప్పినమాట సత్యమని నే నంగీకరించును. శస్త్రధారణముచే భారతము స్వాతంత్ర్యము సంపాదింపఁ జాలదనియు, సంపాదింపఁ దగదనియు నేను మనసార నమ్ముచున్నాను. అహింసయే భారతమునకు జయముఁ గూర్చును. భారతము సాధించిన యీ విజయము ధర్మ విజయమునకుఁ బతాక గాఁగలదు.”

ప్రజాతంత్రాకమగు పరిపాలన మిస్లాము ధర్మవిరుద్ధమని చెప్పు ముస్లిము నాయకులు మాలానా ప్రవచించిన యిస్లాము ధర్మమందలి ప్రజారాజ్య స్వరూపమును మనన మొనర్తురుగాక. “ప్రజల యభీష్టమును, అనురక్తిని బడయని ఇస్లాము ప్రభుతనేనియు ముస్లిములు నైతికముగా సమర్థింప నిరాకరింతు”రని మాలానా చెప్పుచున్నాఁడు. పదునెన్నిదేండ్ల యీడుననే స్వాతంత్ర్య సాధనకై తన బ్రదుకును మీఁదు గట్టితిననియు, నా లక్ష్య మింకను సిద్ధింపవలసియున్నదనియుఁ గూడ మాలానా చాటిచెప్పుచున్నాఁడు.

— — —

9. వెల్లువ పాటు

ఆ సుదినముల మహిమ ఏమి చెప్పుదును! జలియన్ వాలా బాగ్ పుణ్యక్షేత్రమున హిందూ ముస్లిము సిక్కుల రక్త మేకధారగాఁ బాటి, వారిని రక్తబాంధవులను గావించినది. ఆ తీర్థమున మునిగి, వారు స్వరాజ్య సమరదీక్షితులైరి. వారి హృదయముల నాశాంకురములు పొడమి, విక్రమ భావము పల్లవించినది. పరమేశ్వరుఁడు వారి ననుగ్రహించెను. ఒకపరి ఆలీ సోదరులతో, నొకపరి మాలానా ఆజాదుతో, మఱియొకపరి ఇతర ముస్లిము నేతలతో జతగూడి గాంధీజీ దేశము నాల్గు చెఱఁగుల సంచరించిన తఱి ముస్లిము ప్రజ జడత్వము విడిపోయెను. రాజక వ్యవహారములందు వారి కాస్థ తొలకరించెను. ఒకరితో నొకరు వంతులుపడుచు వారు త్యాగనిరతులు, నుపకారపరులు నగుచు, నద్భుతమగు సౌందర్యమున నోలలాడఁదొడఁగిరి. స్వకులముతోఁ దక్క నితరులతోఁ బోత్తుగుడువని సనాతనాచార పరాయణులగు హిందువులు గూడఁ బూజ్యులగు ముస్లిము పెద్దలతో నిజగ్రహముల నేకపంక్తి నారగింపజొచ్చిరి. సభల కేతెంచుటయుఁ బురుషుల యుపన్యాసము లాలకించుటయు నెఱుంగక, రవికేని మోముచూపని ముస్లిము కాంత లంతిపురివీడి యేతెంచి, సభలుగావించి, గాంధీజీ నాహ్వనించి, తత్ప్రసంగము లాలకింప నువ్విళ్లులూరసాగిరి. ఆలీ సోదరులు, నితర ముస్లిమునేతలుగూడఁ గనులకు గంతలు ధరింపక యాసభల కేగఁగూడదు. గాంధీజీ కానిషేధములేదు. ఆయన పరమపవిత్రుఁడు; ఎచటికేని ఆయనకుఁ బ్రవేశము గలదట. స్త్రీలందఱు గాంధీజీకి దల్లులు, బిడ్డలునట.

ఇతరులు-తమవారేనియు-మానవమాత్రులే కావునఁ గనులఁ గంతలుదాల్చి రావలెనట. ఇట్లు చెప్పుచు గాంధీజీ సభలకు ముస్లిము ఇల్లాండ్రేతెంచిన యా సుదినములు మఱపునకు రావు. అఱమరిక లెఱుంగని ఈ యైక్యభావమున కంతటికి మకుటాయమానముగ ముస్లిములు గోమాంస భక్షణమును, ఈద్ పండుగ వేళ గోబలిని విడనాడిరి. “ముస్లిముల ఖలాఫత్ గోమాతను రక్షించుట మనకు విహిత ధర్మము. బేరసార ములకుఁ, బ్రతిఫలాపేక్షకు నది విషయము గాదు. మన గోమాతను రక్షించుభారము ముస్లిములపైఁ బెట్టుఁడు. వారి ధర్మమును వా రెఱుంగుదురు” అనుచు గాంధీజీ తన రచనలచేఁ, బ్రసంగములచేఁ బ్రబోధించుచుండెను. ఈ మాటలచే మనసులు కరఁగినవా రటులుండఁ గొందఱు గో భక్షణమును, గోబలిని దమకుఁదామై విడనాడిరి. అజ్ఞానముచే గోవులను బలియిచ్చు వేళలం దడ్డుపడి రక్షించిన వారును గలరు.

ఆ దినములలోనే మన ప్రజల రాజనీతి నైపుణ్యము గూడ మిన్నుముట్టినది. కాంగ్రెసుతో సమాధానపడుటకై రీడింగుప్రభువు ప్రేరణచే జరిగిన సభయే యిందులకుఁ దార్కాణ. యువరాజాగమనముపైఁ గాంగ్రెసు ఆంక్ష పెట్టినది గావున నా బెడదను తప్పించుకొనుటకై ప్రభుత్వమీ యెత్తు నెత్తెను. మన కోరికలనన్నిటిని బ్రభుత్వ మంగీకరించినను ఒనఁగూడు ప్రయోజనమంతగాఁ గన్పింపదయ్యెను. కావున మన పెద్దలు ఖలాఫత్ బందీల నందఱను విడుదల చేసి తీరవలెనని పట్టుపట్టిరి. ఆ బందీల పరోక్షమున రాజీయత్నములు ఫలింపజాలవని గాంధీజీయు, హైందవ నాయ

కులును బ్రభుత్వమునకుఁ దెలియఁజెప్పిరి. ఈ కోరికను బ్రభుత్వము నిరాకరించుటచే మౌలానా ఆజాదు దేశబంధు దాసులును, వారితోఁ జేఱసాలలోనున్న వేలకొలఁది బందీలును శిక్షాకాలము పూర్తియగువఱకుఁ జేఱసాలలందే యుండిరి.

పిమ్మట గాంధీజీని బ్రభుత్వము బంధించెను. ఆ కారణముచే గాకున్నను-శాసనోల్లంఘనమును విరమించిన పిమ్మటఁ బ్రజల యుత్సాహము చల్లఁబడి, కట్టుబాట్లు సడలఁ జూపినవి. నిర్మాణ కార్యకలాపమో యని యెంత మొత్తి కొన్నను ప్రజ లా మొఱు బెడచెవి నిడిరి. రాజనీతిజ్ఞులగు పెద్దలందఱుఁ జేఱసాలలం దుండిరి. స్వాతంత్ర్యోద్యమము ముమ్మరముగా నున్నన్నినాళ్లుఁ బెడపెడగానున్న మతాభిమానులు మరల ముందంజ యిడిరి. మన బలహీనతయే తనకు బలముగా బ్రదికెడి ప్రభుత్వ మీ కులాభిమానులను చేజిక్కించుకొని, యిచ్చినచ్చినట్లాడింపఁ జూచెను. 1919-22 లలోఁ దలచూపలేక ముచ్చముణిగియున్న యీ భేదోపాయము మరలఁ దలయెత్తెను. స్వప్రయోజనపరులు వివేకహీనుల దురభిమానములను రెచ్చఁగొట్టసాగిరి. ఇందుఁ బ్రభుత్వమును నిందింపవలసినది లేదు. జవహర్లాలు పండితుఁడు చెప్పినట్లు “సామ్రాజ్యాధిపతుల కీ భేదోపాయ మేకాలమందును బరిపాటియే. ఈ భేదోపాయ మెంత ఫలించిన సామ్రాజ్యముల కంత బలము చేకూఱుచుండును. కావునఁ బ్రభువుల కిది నింద్యము గాదు; మన కిందు వింతయు లేదు. దీని నలక్ష్య మొనర్చుటయు, దీని కెడ మిచ్చుటయు మనదే పొరపాటు.”

ఈమాట తెలుసున్నను 1922 లో గాంధీజీ చెఱఁబడిన

పిమ్మట నీ భేదనీతికి జయము చేకూరినమాట సత్యము. మనము సాధించితి మనుకొన్న యేకీభావము నిస్సారమనుట కాపిమ్మటి వృత్తాంతమే సాక్షి. ఐక్యభావము మన హృదయముల నెలకొననేలేదు. గోబలిని నివారింప హిందువులు సమకట్టినంతనే దొమ్మియు, రక్తపాతముఁ దప్పవయ్యెను. మనీదుల ముందుగా మేళతాళములతో నూరేగినచో జగడములు దాపురించెను. దేశమంతట నీ మనీదు లున్నవి. ప్రతిదినము నైదువేళలం దీ మనీదులలో నమాజు జరుగుచునే యుండును. ఏవియో ఊరేగింపులు, నుత్సవములు జరుగుటయుఁ దప్పదాయెను. అట్టిచో, నించుక పరస్పర సహనము, సద్భావము లేనినాఁ డీ కలహము లుప్పతిల్లుచునే యుండును. ఇంచుకంత సద్దేశానిపోవు గుణమున్నచో నీ కలహముల నివారింపవచ్చును. 1919-22 ల మధ్యఁ బ్రజా హృదయముల నేలిన సోదర భావమెల్ల, అదియేమి పాపమో, ఏమికుట్ర జరిగెనోకాని, చప్పగాఁ దుడిచిపెట్టుకొని పోయెను. అహింసా మంత్రము నోట నుచ్చరించుటయే కాని మనసులో లేదని తేలిపోయెను. బలప్రయోగమే శరణ్య మను భావము ప్రబలమాయెను.

కొన్ని రాష్ట్రములలో నార్థిక స్థితిగతులుగూడ నీ కలహములకుఁ గారణము లైనవి. ఒకానొకమంత్రి స్వమతస్థులకే యుద్యోగము లన్నియు నిచ్చుచుండెనని యన్యమతస్థులకుఁ గన్నెఱ్ఱయై కొఱకొఱగా నుండెను. ఇరువాగుల ద్వేషమున కిది తోడయ్యెను. ఋణ గృహీతలు, కర్షకులు నగు పేద ముస్లిములను హైందవ ఋణదాతలపై, భూస్వాములపైఁ గొందఁ తెసగొల్పసాగిరి. అర్థసంబంధములగు

నిట్టి యనూయలుగూడఁ బెక్కుచోట్ల నుత కలహములకు దారితీసెను.

ఉభయమతములందును దురభిమానులు స్వమతమునం దన్యుల నెటులేని కలిపికొనుటకై యత్నించుచు, బరస్పరము నిందించుకొనఁ జొచ్చిరి. ఇతర మతస్థులను దమలోఁ గలిపి కొని తీరుదుమని ముస్లిములును, అన్యమత ప్రవిష్టులకు శుద్ధి సంస్కారము గావించి తమలోఁ గలిపికొని తీరుదుమని హిందువులును ముష్కరత వహించిరి. ఈ పట్టుదలలే జగడములకు దారితీసి, దొమ్మిపోరులు దెచ్చిపెట్టు చుండెను. వార్తా పత్రికలు, గరపత్రములు నీ కలహాగ్నిలో సమిధలనువైచి మంటలను బెద్దవి చేయుచుండెను.

1924 లో గాంధీజీ చెఱవీడి వచ్చుసరికి దేశ మింతటి అధ్వాన్నస్థితిలో ప్రవర్తించుండెను. దేశమున నేమూలనో దొమ్మి పోరులు జరుగకుండఁ బక్షముదినము లేనియుఁ గడచుట గఱవై పోయెను. ముల్తానులో, సహరా౯పూరులో, ఆగ్రాలో, అజ్మీరులో, పాల్వాలులో — ఇట్లు లనేక ప్రదేశములందుఁ గొట్లాటలు, గొల్లగొట్టుటలు, గృహ దాహములు, దివ్యస్థలముల నపవిత్ర మొనర్చుటలు—పట్ట పగ్గములులేక చెలరేగిపోఁ జొచ్చెను.

హిందువులు, ముస్లిములుగూడ గాంధీజీయే తమ కీ కష్టములు దెచ్చిపెట్టెనని యాడిపోసికొన సాగిరి. “ఖలాఫతు విషయమున ముస్లిములతో మీ మూలముననే చేతులు గలిపితిమి. తత్ఫలితముగా ముస్లిములు మేలుకొని యొక్క త్రాటిపై నడవనేర్చి, హిందువుల హతమార్పుట కెత్తుకొని” రని హిందువులు నిందింపఁగా, ముస్లిములు “మేము కల్ల

కపటము లెఱుంగక, మీ మూలమున వంచితులమైతిమి. మహమ్మదాల్లీని మీ పక్షమునకుఁ ద్రిప్పికొంటిరి. సర్ సయ్య దహమ్మ దంత కష్టించి నిర్మించిన ఆలిఘరు సంస్థను నిందలపా లొనర్చితిరి. మీరుపెట్టిన యాంక్షవలననే మా పెద్దలు శాసన సభలలో నడుగిడరైరి. ఆ కారణమున మా ప్రయోజనము లన్నియుఁ బడటఁ గలిసిపోయె”నని గాంధీజీని నిందించిరి. అంతట గాంధీజీ హిందూ ముస్లిము కలహ కారణములను సవిమర్శముగాఁ జేర్కొని, త న్నివారణోపాయము సూచిం చుచుఁ బత్రికాయం దొకవ్యాసముఁ బ్రకటించెను. చరిత్రలో స్థిరాక్షరమైపోయిన యావ్యాసమున గాంధీజీ యిట్లువచించెను :

“నే నింతకుమున్ను చేసినపని కించుకయు వగవను. ఇది యెల్ల నిట్లు జరుగునని దివ్యదృష్టిచే నేను గ్రహించియున్నను ఈ ఖలాఫతు మహోద్యమమునం దుఱికియే యుందును. ప్రజా సామాన్య మిట్లు కన్ను దెఱచుట తప్పదు. దీనివలన మనకుఁ జేకూఱిన మే లింతంత యనలేము. మేలుకొన్న ప్రజను నేను మఱల నిద్రపుచ్చ నొల్లను”. ఈ వ్యాసముచే ననేక సందే హము లుదయించెను. ‘ఔను, కాదను వాగ్వాదములు చెలరేగినవేకాని దానివలనఁ బ్రయోజనము శూన్యమాయెను. మఱికొన్నాళ్లకే ముస్లిము లమేధి శంభల గుల్బర్గాపురము లందలి దేవాలయముల నపవిత్ర మొనర్చినంతట దారుణ కలహములు చెలరేగెను. అంతటితో నాఁగక కోహాట్లో ఘోరాతిఘోర కర్మలు సాగి, లక్షల కొలఁదిగా ఆస్తి నష్టపడెను.

గాంధీజీ సంతాపవివశుడై పోయెను. “అమేధి శంభల గుల్బర్గాలందలి దొమ్మి పోరులచేఁ దల్లడిల్లిపోయి లోలో

రగులుచున్న నాహృదయము నీ కోహటు దురంతము గప్పున
మండించెను. ఏమి చేయుటకును బాలుపోక రెండురాత్రులు
మనస్వాస్థ్యము లభింపక, తాపముచే వేగిపోయితిని” అని
యా మహాత్ముఁ డాక్రోశించెను. 18-9-24 బుధవారమునాఁ
డాయన కుపాయ మగపడెను. “నాకుఁ బ్రాయశ్చిత్తమే గతి.
ఎఱుంగక చేసిన పాపములను మన్నింపవేయని తాపతప్తమగు
హృదయముతోఁ బరమేశ్వరుని పాదములపైఁబడి వేడి
కొందును. ఒకరి ధర్మము నోకరు నిందించుట, నోరు పాఱ
వైచుకొనుట, కల్లలాడుట, నిరపరాధుల తలలు బ్రద్దలు
సేయుట, దేవాలయములను, మసీదులను మలిన మొనర్చుట-
ఇంతకంటె నీశ్వరద్రోహములేదు. పరమేశ్వరుని పాదములకుఁ
దప్పిపోతి” మని యాయన వాపోయెను. ఇరువదియొక్క-
దినము లుపవాస ముందునని ప్రాయశ్చిత్తము విధించుకొనెను.

ఈవార్త వినినంతట దేశ మంతయు నల్లడతల్లడగుడిచి,
ఒడ్డుగిలఁబడెను. మహాత్ముఁ డుపనసించుచున్న ఢిల్లీ నగరము
నకు మిత్రులెల్లరుఁ బరుగిడి పోయిరి. ‘ఐక్యసాధన సభ’కు
మోతీలాల్ నెహ్రూ అధ్యక్షుఁ డయ్యెను. ప్రస్తుత విషయ
మును సాకల్యముగాఁ జర్చించి నివారణోపాయము వెదకుటకై
సమాలోచన మారంభమయ్యెను. హిందూ ముస్లిము పెద్దలు
నూటయేఁబదిమంది కూడి పెక్కుదినము లాలోచించిరి.
ఎన్నియో కార్యనిశ్చయములు చేసిరి. ఎంతచేసినను గాంధీజీ
కోరిన పశ్చాత్తాప మించుకయు నాసభతోఁ బాడగట్టదయ్యెను.
సభ్యులేమియు సాధింపకయే వట్టిచేతులతో వెడలిపోవు సూచ
నలే పొడకట్టెను. ఆసభ కాహూతుఁడై యేగిన కలకత్తా
నగర బిషపు తటస్థ భావయుతముగాఁ బల్కినపల్కు లివి :

“అచటఁ జేరిన యిరువారు నొకరి సద్భావ మొకరు విశ్వసించ లేకపోయిరి. ఒక రౌదార్యము చూపఁగా రెండవవారది యెల్ల నేదియో ప్రయోజనము సాధించుటకై యెత్తినయెత్తని సంశయించిరి. ఒక రొకటి చెప్పఁగా, రెండవవారు దానికిఁ బ్రతిగా నింకొకటి చెప్పి బేరములాడఁ దొడఁగిరేకాని ఏకీ భావము సాధించు యత్న మే యచటఁ బొడకట్టక పోయెను.”

ధర్మభీతి లేక, అమానుషకృత్యము లొనర్చినందుల కించుకంత పశ్చాత్తాప భోరణిని, త్రికరణశుద్ధిని ఆ సభలో సమకూర్చుటకై కొందఱు యత్నించిరి. అట్టి సత్పురుషులలో మాలానా అబుల్ కలాం ఆజా దొకఁడు. ఒకఁ డననేల? ఆతఁడే వారిలో నగ్రేసరుఁ డనఁ దగును. “జరిగిన యత్యాచార ములను బులిమిపుచ్చుటకును, గొంతెమ్మ కోరికలను సమర్థించుటకును నే నీసభకు రాలేదు. ఎవరి కెంత యప్రియమైనను సత్యమును చాటి చెప్పటకే నే నేతెంచితి” నని మాలానా స్పష్టముగాఁ బలికెను. ఆ సభలోఁ జేసిన కార్యనిశ్చయ ములలో రెండవదిది : “ఒరులపైఁ బగతీర్చుకొనుటకో, ఒరులను శిక్షించుటకో యిచ్చవచ్చినట్లు వర్తించుట ధర్మ హానికి, న్యాయశాస్త్ర భంగమునకుఁ గారణమగును. కావున వివాదకారణము గల్గినపుడు మధ్యవర్తి పరిష్కారమునకుఁ దలయొగ్గవలెను. అది సాధ్యముకానిచో న్యాయస్థానము లందుఁ దగవు తీర్చుకొనవలెను” అని యా సభ నిశ్చయించినది. అతి ముఖ్యమగు నీ కార్యనిశ్చయము మాలానా ఆజాదు లేనిచో జరిగెడిదే కాదు.

గోవును గూర్చిన వివాద మింతకంటెను ముఖ్యమైనది. “భుజబలము వలననో, శాసనబలము వలననో హిందువులు

గో వధను నివారించుటకు యత్నింపక సామమార్గ మవలం
 బింపఁ దగును” అని మొదటి ముసాయిదాలో వ్రాసిరి.
 హిందువు లంతట “మేము దీని కొడంబడినచో మీ రింతకు
 మున్ను గోవధ చేయని స్థలములలోఁ గ్రొత్తగా గో వధ
 చేయమనియు, గో వధను కాలక్రమమునఁ జప్పగా మాను
 కొందుమనియు సంగీకరింపవలసి యుండు”ననిరి. గో వధను
 ముస్లిములు చప్పగా మానుకొనుట పొసఁగదు కావున
 మాలానా యపుడు కలుగఁజేసికొని, అనుతాపాదార్యములు
 పొంగిపొరలు హృదయముతో నద్భుతముగఁ బ్రసంగించి
 సభ్యుల హృదయములఁ గరఁగించి విజయమును సాధించెను.
 ఆ సభలో నున్న హైందవనాయకు లొకరు మాలానా నిట్లు
 ప్రశంసించిరి: “ఆయన వచోనైపుణి యెల్లరు నెఱిగినదే.
 అది యటులుండ స్వమతస్థు లాయనను దత్వవేత్తయనియు,
 మహా పండితుఁడనియు సమ్మానితుడు. అట్లయ్యుఁ, గరుణ
 రసావేశముచే, భా వాదార్యముచే నా నాటి ప్రసంగ
 మాయన తొల్లిటి ప్రసంగనైపుణి నెల్ల మఱపించెను. భారత
 దేశమందలి విశేష పరిస్థితులతో నిస్లాము ధర్మమును సమన్వ
 యించిన యాయన యాదార్యము నెంతమెచ్చినను దనివి
 తీరదు. ఆయన వేఁడికో లుభయమతస్థులను గరఁగించి, సభా
 వ్యవహారమును క్రొత్తదారిఁ బట్టించినది. బలికోసమేనియు
 గో వధము సేయుట యిస్లాము ధర్మమునకు ముఖ్యముగాదని
 యటు స్వమతస్థులకు విన్నవించెను ; ఇటు హైందవమిత్రులకు
 ‘మూలోఁ జాలమంది గోమాంసము ముట్టము. అంతటితో
 నాఁగక హిందువులతో సాదర్యముకోసమై గో మాంసభక్షణ
 ముజ్జగింపుఁడని మా మతస్థులకు బోధించుచుంటి’ మని మనవి

చేసెను.” ఈ మాటలచే ముస్లిముల మనస్సులు కరగినను గోవధను పూర్తిగా మానుకొనుటకు వారు వెనుకాడు చుండిరి. తుద కీ వ్యవహార మెటు మొగ్గునో తెలియకున్న స్థితిలో సభాధ్యక్షుఁ డిది తెగలవారిని ‘మరల సంప్రదించు కొని, కార్యనిశ్చయ మొనర్పు’డని వేడికొని, యా నాటికి సభను ముగించెను. ఇట్లు దారియుఁ దెన్నును గానరాకున్న తరుణమున, అంతకుమున్న మాలానా వేడికోలుచే ద్రవీ భూతచిత్తుఁడైయున్న మాలవ్యా పండితుఁడు సభారంగమున నిలిచెను. పండితుఁ డేమనునోయని సభ్యు లూపిరి బిగ్గబట్టి యుండిరి. అపుడాయన ‘గో వధను ముస్లిములు పూర్తిగా విడనాడవలెనని మేము పట్టుబట్ట’మని వచించెను. ఆ మాటతో సభ్యులకుఁ బ్రాణములు లేచివచ్చిన ట్లాయెను. సభలో మహాత్సాహతరంగము పెల్లుబికి నట్లయ్యెను. ఇంక నేమున్నది? తక్కిన సభాకార్యము చరచర నడచిపోయెను. మొదటి ముసాయిదాలో హక్కుల ప్రస్తావమేకాని బాధ్యత లెవ్వరికిఁ బట్టవయ్యెను. ఇపుడు బాధ్యతలులేని హక్కులుండవని తెల్లమయ్యెను. హక్కులకై వివదించుట మాని యుభయులు బాధ్యతలు నిర్వర్తింతురేని చిక్కులన్నియుఁ దొలఁగిపోవునని యెల్లరు గ్రహించిరి.

గాంధీజీ యుపవాసవ్రతము ముగిసినంతట ముస్లిమునేతలాయన శయ్యను బరివేష్టించి యుండిరి.

గాంధీజీ వారితో భావోద్వేగమున, నల్పస్వరముతో “ఈశ్వరేచ్ఛ యెటులున్నదో నే నెఱుంగను. మీరు మాత్రము హిందూ ముస్లిముల కైక్యము సాధించుటకై ప్రాణములేని అర్పింతుమని బాసచేయు”డని వేడికొనెను.

మాలానా ఆజాద్ హాకీమ్ అబ్దుల్ ఖాను లట్లు మరలఁ బ్రతిష్ఠ గావించిరి. ఆ హాకీమ్ సాహెబు నేఁడు లేఁడు. ఆ నాఁటి ప్రతిష్ఠలకు సాక్షిగానున్న భక్తశిఖామణి, దీనబాంధవుఁడు సి. యఫ్. ఆండ్రూస్ గూడ మనల విడనాడియేగెను. ఈశ్వరానుగ్రహముచే మాలానా మాత్రము మన మధ్య నున్నాఁడు. ఆ నాఁటి శపథ పరిపూర్తిచేఁ, దనకుఁ బ్రాణ మిత్రములగు హాకీంజీ దీనబాంధవుల యాత్మలుగూడ గాంధీజీతోపాటు సంతోషింపఁగలవని మాలానా యెఱుంగును.

ఇంతకు, గాంధీజీ చెప్పినట్లు, ఈశ్వరేచ్ఛ యెటు లున్నదో యెఱుంగము. కాని గాంధీజీ తపశ్శ్రద్ధామూలక ముగా నేర్పడిన ‘ఐక్యసాధన సభ’యందు మాలానా చూపిన యాదార్యము మాత్రము మఱపునకు రాదు. కలకత్తా నగర బిషపుతో నే నీమధ్య మాటలాడుచుండఁగా మాలానాను గూర్చిన ప్రస్తావము వచ్చెను. పిమ్మట నా బిషపు నాకిట్లు లేఖ యంపెను:

“1924 శరత్కాలమున నడచిన శాంతి సభా వృత్తాంతము నా కెప్పుడు నాదకు వచ్చుచుండును. అపుడు నాకుఁ బరిచితులైన హిందూ ముస్లిము నాయకులలో మువ్వరు నలువుర యోగ్యత నా కెన్నటికిని మఱపురాదు. ఆ సభలోఁ జేసిన కార్య నిశ్చయములందుఁ బ్రస్ఫుటమగు న్యాయబుద్ధికి, సహనమునకు నా మువ్వరు నలువుర వాఙ్మిపుణతయే ప్రధాన కారణము. విషయ నిర్ణాయక సభ్యుల చర్చలలోఁ దొలుత నుభయపక్షీయులు నెవరి హక్కులను గూర్చి వారు వివరించుటయే కాని యెదుటివారి కష్టనష్టముల నాలోచించు ధోరణియే కన్పించలేదు. తాము

నమ్మినదానిని బాహుటముగాఁ జెప్పివేయుట న్యాయమే యైనను, ఆ చెప్పటలో, నెదుటివారికిఁ గూడ నట్లుచెప్ప హక్కున్నదని గుర్తించుట యుచితమని ఇరువారుగలకుఁ గ్రమముగాఁ దెలిసివచ్చెను. ముస్లిము పక్షియులలో మాలానా ఆజాదు ప్రసంగములు సభ్యుల హృదయముల నెంతయు లోఁగొనెను. లేనిపోని పునరుక్తుల పొంతఁబోక, క్లిష్టత యొకించుకయుఁ గానరాకుండ, సమాధేయోక్తులతోఁ దన వాదము నాయన వినిపించుచుండ నా ప్రసంగమైనపుణి నాకు వీనులవిందుగా నుండెను. ఆ ప్రసంగము ఉరుదుభాషలో నడచినను నందలి హేతువాద బల మందఱి మనస్సులకు వచ్చెను. ఇప్పటికిఁ బదియారేండ్లు గడచినను ఆ వచో నైపుణియు, నందలి న్యాయబుద్ధియు నా మనస్సున నచ్చొత్తి నట్లు నిలిచియున్నవి. కాంగ్రెసు మహా సభాధ్యక్షతా పట్టమున కర్హమైన మాలానా యోగ్యత కితరసాక్ష్యము లేల? ఇప్పుడు, చెరియొక దారిగానున్న యుభయమతస్థుల నొక దారిని నడిపించుభాగ్యము మాలానాకు లభించుఁగాక !”

. గాంధీజీ యుపవాసమును, ఐక్యసాధన సభయుఁ దుదకు హిందూ ముస్లిముల కైక్యము సంపాదింపలేక పోయెను. ఉభయ మతములందలి పెద్దలందఱు నాసభ కేతెంచిరేకాని తమ మతస్థులకు వారు ప్రతినిధులుగ రారైరి. ఇరుదెసలఁ గాలుద్రవ్వచు మోహరించి యున్నవారికి నచ్చఁజెప్పవలె కి వారికి లేకపోయెను. ఉపవాసము ముగియకుండఁగ నే మరల జబల్పూరులో, అలహాబాదులో కలహములు రేఁగెను. 1925లో మరల నిదియే యాట చెలఁరేగుటఁ గాంచి గాంధీజీ విసివి వేసరిపోయి, ఆ మే నెలలో నొకసభయందు నిస్పృహ

వశుఁడై యిట్లు పలికెను:

“ఈ రోగమునకుఁ జికిత్స చేయుట నావలనఁగాదు. దీనిని నేను నివారింపలేనని యొప్పికొంటిని. హిందూ ముస్లిము లిరువురు నా వైద్యమునకు సమ్మతించుటయే. కావున నీ వివాద మునుగూర్చి యపుడపుడు ప్రస్తావించుచుంటయు, నేనాఁటికేని ఈయుభయులు నేకీభవింపనిచో మన దేశమునకు బంధవిముక్తి లేదని చెప్పటయుఁదక్క నా చేయఁదగిన దిండుకయు లేదు. ఒకరి రక్త మొకరు కల్లఁ జూచినఁగాని ఉభయులకు సమాధానము కుదుర దందులేని అవశ్య మాపని గానిండు. ఒకరి తల లొకరు బ్రద్దలుకొట్టుట తప్పదేని ఆపని నవశ్యము వీరులవలె నిలఁబడి చేయుట యొప్పును.” దుఃఖముచేఁ గుమిలిపోవుచు గాంధీజీ యీమాటలుచెప్పి పదియే నేండ్లు గడచినను ఆ దుర్భర స్థితి యిండుకయు మార్పుచెందకపోఁగా నానాఁటికి విషమించు చున్నది. ఏది యెట్లయినను, ఈ యుభయులు నేకీభవింపక తప్పదను దృఢసంకల్ప మొకటి యున్నచోఁ జాలును. అట్టి సంకల్ప మున్నవారిలో మౌలానా ఆజాదు మేటి.

10. ధర్మ విచారము

మతమును గూర్చి, ధర్మమును గూర్చి మౌలానా యభిప్రాయ మెట్టిదో మనము గ్రహింపవలె నన్నచో నొండు రెండు విషయములను గమనింప వలయును. తత్త్వవేత్తలగు పూర్వాచార పరాయణుల వంశమున జనించియు, నాయన తొల్లిటి సంప్రదాయములను, సమయములను గణింపక స్వతంత్ర బుద్ధితో ధర్మనిర్ణయము చేయఁదొడఁగెను. చతుర్థాధ్యాయాంతమున మన మీ విషయమును దడవిచూచితిమి. ముస్లిముల తత్త్వ విచారధారను, వారి వ్యాఖ్యాతల వాద పద్ధతిని, నేటి పండితుల పాండిత్య ప్రకర్షను, హేతువాద రతుల భిన్నమార్గములను సాకల్యముగా విచారించినఁగాని మౌలానా త్రొక్కిన మార్గము మన కవగతము గాదు. ఇస్లాము ధర్మమును సహేతుకముగా వ్యాఖ్యానించుట కాయన త్రోవదీసెను. దానిని సాకల్యముగా విప్పిచెప్పట నావలనఁ గాదు. పాశ్చాత్యుల కట్టి విచారణతోఁ బనియు లేదు. కావున స్థూలముగాఁ గొన్ని విషయముల నిటఁ దడవి చూపుదును.

పూర్వాచార్యులు చెప్పినదెల్లఁ బరమ ప్రమాణ మనియు, బూజ్యులగు పెద్దల వ్యాఖ్యానములు శిరోధార్యము లనియు మౌలానా గణింపక, వారు చెప్పినది యుక్తియుక్తము, తర్కసహము నగునా, కాదా యని విచారించుచుండెను. నేటి భౌతిక విజ్ఞానులు దర్శించిన విశేషము లన్నియుఁ బూర్వ గ్రంథములందే యున్నవనియు, నిపుడు క్రొత్తగాఁ దెలిసి కొనుట కేమియు లేదనియు వాదించువారిలో నాయన చేరఁడు. ఆయన శాస్త్రదృష్టిచే పూర్వాపర విచారణ చేయుచుండును.

కావున మాలానా వ్యాఖ్యానములు కేవల ప్రకరణార్థమునే కాక, ఆయా గ్రంథముల పరమార్థమునుగూడఁ బరామృశించుచుండును. ఇస్లాము ధర్మవృక్షమున కిది మూలమనియు, నివి యాకులుఁ, గొమ్మలు ననియు నాయన వేర్పఱచి చూపుచుండును. మన మీ యంశముల మనమున నిడికొన్నచో నిస్లామును గూర్చియు, నితర ధర్మములఁ గూర్చియు మాలానా చేయు వ్యాఖ్యానములు మన కిట్టె యవగతము లగును.

ఆయన కొరానుకు వ్యాఖ్యానమును, దర్జుమాయు రచించి, యా మహాగ్రంథమునకు “తర్జుమానల్ కొరాన్” అని పేరిడెను. తన వ్యాఖ్యాన పద్ధతిని దెలుపుచు నాగ్రంథమున కాయన భూమికను రచించెను. సప్రమాణమగు సీగ్రంథ రచనమున కొక గాథ యున్నది. దాని నిట వివరించుట యప్రస్తుతముగాదు. మాలానా ఆజాదు రాంచ్ లో నిర్బంధావాసమందున్నపు డా గ్రంథమున మూడింట రెండుభాగములు రచించెను. మూడవ భాగము రచించుచుండఁగా డెప్పుట్టీ కమీషనరు, అలవాటుచొప్పున ‘సోదా’ చేయవచ్చి, యచట దొరకిన వ్రాత కాగితములెల్లఁ గొంపోయి, భారత ప్రభుత్వ పర మొనర్చెను. చెఱవీడి వచ్చినపిమ్మట మాలానా కాగ్రంథమును తిరిగి యీయరైరి. కీర్తిశేషులగు సింహా ప్రభువు ద్వారమున నాయన భారత ప్రభుత్వమునకు విన్నప మంపి కొనెను. బీహారు ప్రభుత్వము నడిగినచో నది లభించునని భారత ప్రభుత్వము చెప్పినమీఁదట మాలానా బీహారు ప్రభుత్వము నడిగెను. అంతట నా ప్రభుత్వము సగము కాలిపోయి, చెల్లాచెదరైన గ్రంథమును మాలానా కొనఁగెను. దగ్ధావశిష్టమగు నాగ్రంథము నిచ్చుచు బీహారు ప్రభుత్వము “మీ

యదృష్టము మంచిది కావున నిదియేని దక్కినది. సర్వము నగ్ని కాహుతి కావలసినదే”యని యోదార్చెను. పూర్వము కార్లయిలు వ్రాసిన ‘పరాసు విప్లవ’ మను మహాగ్రంథము జె. యస్. మిల్లు చెంతనుండఁగాఁ, దత్సేవకుఁ డద్దాని నగ్నిపాలొనర్చెను. తనవలన నెంతటి ఘోరనష్టము జరిగినదో యెఱుఁగని యా యవివేకి సేవకుని వంటిదే బీహారుప్రభుత్వము గూడ. నాఁడు కార్లయిలు వలెనే మాలానా ఆజాదుగూడ నాగ్రంథ మంతటిని దిరుగ రచించుకొనెను.

సాంఘిక రాజనైతిక విషయములందు మాలానాతో నై కమత్యము లేనివారుగూడ నాయన వ్యాఖ్యానమును దలఁదాల్తురు. అగాధము, సవిమర్శమునగు నాయన వైదుష్యమును భారత భూమియందు, నితర దేశములందు ముస్లిము పండితులు మిగుల సన్మానితురు.

ఇక నా గ్రంథమును గూర్చి యోజితము. సకల ధర్మములకు మూల మొక్కటియే యనియు, బ్రతిదేశము నను, బ్రతి ప్రజకుఁ గాలాంతరమున నొక్కొక యాచార్యుఁడు, బ్రవక్తయు నవతరింతురనియు, వారు బోధించిన ప్రధాన సిద్ధాంతములందు భేదము గానరాదనియు మాలానా ముఖ్యముగాఁ బ్రతిపాదించెను. “ఈశ్వరప్రేషితులగు ప్రవక్త లెల్లరు సర్వకాలములందు, సర్వదేశములందు భక్తిని, కర్మాచరణమును లోకసంగ్రహార్థ ముపదేశించిరి. భక్తియన నే కేశ్వరోపాసనము, కర్మమనఁగా సత్కర్మము నని యర్థము. దీనికి భిన్నమైన దేదియు సద్ధర్మ మనిపించుకొనదని కొరాను చెప్పుచున్నది. ఆ కొరానే (6.18) ‘ఏకేశ్వరోపాసనము చేయుచుఁ గామక్రోధ వర్జితులగుడని ప్రజల కెల్లరకు బోధించుటకై

నేను ప్రవక్తనంపితి' ననియు, 'నన్నుఁగాక యితర దైవములను భజంపవలదని చెప్పటకే నేను ప్రవక్తల సంపుచుందు' ననియు వచించుచున్నది. ఈశ్వరుఁ డెల్లరకు మానవత్వము ననుగ్రహింపఁగా, వారు పెక్కునామములు, పెక్కుమతములు ధరించి, మానవైక్యమును భగ్న మొనర్చుచున్నారు. భిన్న వంశముల జన్మించిన మీఁద భిన్ననామములు దాల్చి యొకరి నుండి యొకరు వేరు గుచున్నారు. ఒక దేశమున జన్మించిన వారన్యదేశస్థులతోఁ బోరాడుచున్నారు. ఒక జాతివారినికొక జాతివారితో డీకొనుచున్నారు. అట్లే యొక వర్ణమువారినికొకవర్ణమును ద్వేషించి కలహించుచున్నారు. భాషలు గూడ మీలో భేదభావములకుఁ గారణమగుచున్నవి. ఈ భేదములు చాలక, ధనికులు బేదలనియు, సేవకులు యజమానులనియు, గులములలో నెక్కువతక్కువలనియు, బలవంతులు దుర్బలులనియు - నిట్లెన్నో పొరుపులతో మీరు వేరుగుచున్నారు. ఇట్లు బహుభేదములచే, వైరములచే సదమదమగుచు, దెగిన ముత్తైపుఁబేటలోని ముత్తైములట్లు చెదరియున్న మానవులందఱను మరల గుదిగ్రుచ్చి, యేకోదరుల నొనర్పఁజాలిన దివ్యసూత్ర మేకేశ్వరభజనమొక్కటియే. మీ కెన్ని భేదము లున్నవో యందఱు వేల్పు లుండరు గదా! మీ యందఱి సేవలందుకొను నీశ్వరుఁ డొక్కఁడే. ఆ స్వామిపాదముల చెంగటనే మీ రందఱు మోఁకఱిల్లుదురు. ఆ తండ్రి పదకమలముల చెంతఁ బ్రణమిల్లినంతనే యైహికములగు కులమత వర్ణజాతిభేదములెల్లఁ గరఁగిపోయి, మీ హృదయము లేకత్వము భజించును. అంతట నీ భూమండలమంతయు మీ దేశమే యనియు, మానవలోక మంతయు నొక్కతండ్రి

సంతానమనియు, నొక్క కుటుంబమనియు మీరు గ్రహింతురని కొరాను బోధించుచున్నది.” మకాలానా వ్యాఖ్యాన సరణి యిది.

మజీయు నిట్లు చెప్పుచున్నాడు :

“సకల వేదములు, మతములు, సకల ప్రవక్తలు ఋషులు కొరాను ప్రవచించిన నిత్యసత్యము కంటె నితరమును బ్రవచించుట లేదు. కొరాను కంతోక్తిగా నేమనుచున్నదో చూడుడు: ‘(నేను చెప్పిన) సత్యమును కాదందువేని అందులకుఁ బూర్వగ్రంథ ప్రమాణమును బేర్కొనుము’ (46.3). సకల మతములకు మూలములగు శాశ్వతసత్యములకుఁ బరస్పరవిరోధము గానరాదని కొరాను చెప్పుచున్నది. ఇది నిక్కమగుసేని సకల ధర్మములకు మూలమందున్న నిత్యసత్య మొక్కటియే.”

పిమ్మట మతమున కాయువుపట్టేదియో, పై తొడుగేదియో, మూలమేదియో, కొమ్మలేవియో యిట్లు తెలియఁజెప్పుచున్నాడు: “సకల ధర్మోపదేశములలో రెండు భాగములున్నవని కొరాను చెప్పుచున్నది. శాశ్వతములగు మూల సిద్ధాంతము లొకభాగము; బాహ్యలంకారములు రెండవ భాగము. ఇందు మొదటిది ప్రధానము; రెండవది అప్రధానము. మొదటి దానిని భక్తియనియు, రెండవ దానిని సదాచారవిధులనియుఁ గొరాను పేర్కొన్నది. ఈ రెండవ దానికే షరా, నుసుక్, మిన్హజ్జలను పేళ్లు గలవు. మొదటి రెండు పేళ్లకు మార్గము లనియు, మూడవదాని కాచారకాండయనియు నర్థము. లొకమునందలి మతములకు మూల సిద్ధాంతములలో భేదములేదనియు, గర్భకాండలోనే భేదమున్న

దనియుఁ గొరాను చెప్పుచున్నది. మూల మొక్కటియే; ఆకులు కొమ్మలలోనే భేదము. శరీరములందే కాని యాత్మ భేదము గానరాదు. మఱి యీ శరీరభేదము తప్పని దగు చున్నది. ఏల నందురా, మానవుల శ్రేయముకొఱకే మతము లేర్పడినను, ఆ మానవులు దేశకాలములచే భిన్నులుగా నుందురు. దేశకాలభేదముచే మానవజీవన వైఖరియు మాఱు చుండును. కావున బాహ్యమగు మతశరీరమున నా యా దేశ కాలముల కుచితములగు లక్షణములు గోచరించుచుండును. కావుననే గొరాను 'ఓ మహద్వీ! ఒక్కొక్క ప్రజకొక్కొక్క కర్మకాండను విధించితిని. ఆకారణమునవారు తమలోఁ దాము పోరాడుకొనరాదు' (22.67) అనుచున్నది. పిమ్మట మత మునకుఁ బ్రాణభూతమేదియో గొరాను దెలిపి, మానవులు శ్రేయము నెట్లు సాధింపవలెనో చెప్పుచున్నది. భక్తుఁడు దూర్పు మొగమై మ్రొక్కినను, పడమటిమొగమై మ్రొక్కినను నొక్కటియే. ఈశ్వరుఁ డొక్కఁడే యని యెఱిగి, సత్కర్మాచరణ మొనర్చుటయే ముఖ్యమని చెప్పి, పిమ్మట సత్కర్మాచరణము నిట్లు గొరాను వివరించుచున్నది:

పూర్వాభిముఖుఁడౌట పున్నెమ్మగఁగాదు,
పడమటి మొగవకాటఁ బాపమ్మురాదు.
పరమేశు నెదనమ్మి, చరమదినమును నమ్మి
స్వర్వాసులను, ధర్మసంహితను, దూతలను .
నమ్ముకొను; మదియె పుణ్యమ్మునకుఁ బెనుదారి.
పరమేశపదభక్తి బంధుల, కనాథులకు,
అధులకు, దీనులకు, నధ్యగులకును, దాస

జనబంధము క్షేత్రై సకలధనముల నిచ్చు
 టదియె పున్నెముదారి యని యెఱుంగు మోరి !
 స్వామి పదదృఢభక్తి, సతతదానాసక్తి
 కలిమిలేములయందుఁ గష్టసుఖములయందు
 నమచిత్తుడై, ఓర్పి చాలఁగల్గినవాఁడు
 చేసిన బాసలు చెల్లించుకొనువాఁడు
 ఆతఁడే సద్భక్తుఁ, డతఁడే సత్యవ్రతుఁడు.” (2.177)

(శ్రీ) ౪. యూసుఫాలీ ఛందోబద్ధముగాఁ జేసిన తర్జుమా
 నే నిందుఁ గైకొంటిని. మాలానాచేసిన తర్జుమాలో ‘సంహిత’
 అనుచో ‘సంహిత’లనియు, ‘చేసినబాసలు చెల్లించుకొను
 వాఁడు’ అనుచోట ‘చేసిన శపథము నిలుపుకొనువాఁడనియు
 నున్నది.

భగవద్గీతలలో ద్వితీయాధ్యాయాంతమందున్న పం
 దొమ్మిది శ్లోకములను గాని, ద్వాదశాధ్యాయమందలి భక్త
 లక్షణములను గాని, మోక్షానందపట్కమును గాని యీ
 కొరాను ప్రవచనముతోఁ బోల్చి చూచినచో మాలానా
 వ్యాఖ్యయందలి తాత్పర్యము మన కవగతము కాఁగలదు.

మాలానా యింకను ఇట్లు చెప్పుచున్నాఁడు :

‘పిమ్మట నీ క్రింది మహావచనము నందలి ప్రత్యక్షర
 మును శ్రద్ధగా గమనింపుఁడు. ‘మీలోఁ బ్రతియొక్కనికి (భిన్న
 మతస్థులకు) ఒక్కొక్కధర్మమును, మార్గము నుపదేశించితిని.
 ఈశ్వరుఁడు సంకల్పించినచో మీమొల్లర నొక్కతీరున సృజించి
 యుండును (కర్మకాండలో భేదముండదనుట). మీ మీ
 విధుల నెట్లు నిర్వహింతురో పరీక్షించుటకే యీ భిన్నత్వము

నీశ్వరుడు గల్పించెను. కావున (ఈ భిన్నత్వమును విస్మరించి) యొకరిని మించి యొకరు సత్కర్మాచరణ మొనర్చుడు' (5.48). ఈశ్వరుడు కొరాను ననుగ్రహించు నాటికి భిన్న భిన్నమగు కర్మకాండ నాచరించుచు, నదియే ప్రధానధర్మ మని భ్రమపడుచు, ఇతర కర్మకాండ నాచరించువారికి ముక్తి లభింపదని యెంచుచుండిరి. అట్లు తలపోయుట ధర్మవిరుద్ధమని కొరాను పల్కుచున్నది. ఈశ్వరు డొక్కఁడేయని నమ్మి, సత్కర్మనాచరించుటయే ప్రధాన మనియు, ఈ ధర్మము నే ప్రజయు గుత్తగొనఁజాలదనియుఁ గొరాను చెప్పును... దేశ కాలములను బట్టి ఆచారకాండ యెల్లపుడు మాలుచుండును. ...సర్వజ్ఞుఁడగు నీశ్వరు డీ యనేకత్వము నూరక కల్పిం పఁడు. ఈ వేర్వేలు కర్మకాండను. వేర్వేలు ప్రజలకు విధిం చెనని చెప్పినేకాని వేర్వేలు మతములకని కొరాను చెప్ప లేదు. ధర్మ మనునది యెల్లరకు నొక్కటియే కాని యందనే కత్వము, భిన్నత్వము నుండదు. మానవ స్వభావమును బట్టి బాహ్యమగు నీ యాచారకాండ భేదించుచుండుననియు, తమ దియే సదాచారమని యెవరికివా రెంచుకొనుచు, నొరులుతమ్ముఁ గూర్చి యేమనియెంతయో గ్రహింపలేకున్నారనియుఁ గొరాను వాకొనుచున్నది. నీ మార్గము నీకు మంచిదైనట్లే ఎదిరిమార్గ మెదిరికి మంచిదై తోచును కావున సహనమొక్కటియే తారకము."

కొరానులో 21వ సురయందలి 92, 93, 94 సూక్తులు తదుపదేశ సారసంగ్రహములని మూలానా వచించెను. కావున ఆసూక్తిత్రయము నిట నుదాహరింతును:

92. "(ప్రవక్తల ముఖమున మేముచేసిన యుపదేశ

మిది) 'మీ రందఱు నేక గర్భజాతులగు సోదరులు (మీలో భిన్నమతములు, భిన్నవంశములు లేవు); నే నొకఁడనే మిమ్మెల్లరఁ బోషించు నీశ్వరుఁడను; కావున నన్నే భజింపుఁడు' (ఇందు భేద మొనర్పకుఁడు)."

93. "ప్రజలు దమలో భేదములు కల్పించుకొని, యేక మగు ధర్మము ననేక శకలములుచేసిరి. తుద కందఱు మమ్మే పొందవలెను."

94. "కావున (ఇదియే సత్యమని స్మరింపుఁడు) ఎవఁడు పరమేశ్వరుని నమ్ముకొని పుణ్యమాచరించునో, వాని కర్మ వృథా పోదు. వాని పుణ్యకర్మలు మేము గణించుచు (ఉందుము)."

వీనిని మౌలానా యిట్లు వ్యాఖ్యానించెను: "కాలాంతరములం దవతరించిన ప్రవక్త లా యా ప్రజల కేమి యుపదేశించిరి? భిన్నజాతులకు వారు చేసిన యుపదేశ మేకమా, అనేకమా? 'మీరందఱు నేకగర్భజాతులగు సోదరులు, నే నొకఁడనే మిమ్మెల్లరఁ బోషించు నీశ్వరుఁడను; కావున నన్నే భజింపు' ఁని 92 వ . సూక్తి కంతోక్తిగాఁ బ్రవచించినది.

"ప్రజలీ యుపదేశమును విస్మరించి, యేక మగు ధర్మము ననేకశకలము లొనర్చి, యనేక మతములను గల్పించుకొని యొండొరులకు దూరమైపోయిరి. ఏకత్వములను వీడి యనేక త్వము నాశ్రయించి, కూడి యుండుటకు మాటుగా వేర్పాటు వేర్పాటుని హుంకరింపఁ జొచ్చిరి. అయ్యుండెద కందఱు నీశ్వరునే పొందుదురు. అపుడంతయుఁ దెలిసివచ్చును. ధర్మమును విస్మరించినవారి కేగతిపట్టునో విస్పష్టమగును.

“ఈశ్వరునకు స్వస్తియగుగాక! ఒక్క సూక్తిలోఁ గొరాను సకలార్థముల నద్భుత ఫక్కిచే సంగ్రహించినది. తర్కసహమగు సూత్రపరంపర యనఁదగునుగాని దానిని సూక్తి మాత్రముగా నెంచఁదగదు. చూడుడు: (1) మీ రెన్ని భేదములు గల్పించుకొన్నను మీ రందఱు సోదరులనుట నిక్కము; (2) నేను గాక మీ కితర రక్షకులు లేరు; (3) మానవకోటియెల్లను ఏకోదరమై, తద్రక్షకుఁడు నొక్కఁడే యైనపుడు ఆస్వామి పూజకలాపము గూడ నొక్కటియే యగుట యొప్పును గదా, మఱి యది రెండు గానెల? మీ రందఱు నొక్కటియే, అతని వారే మీరెల్లరు; కావున వానినే భజింపుడు. ఈ సూత్ర పరంపరయం దంతట నద్వైతమేకాని ద్వైతమెందును గన్పింపదు. ‘కావున’యను మాట యీ వాదసరణిని సిద్ధాంతీకరించుచున్నది.

“సోదరాద్వైతము, ఈశ్వరాద్వైతము, మతధర్మాద్వైతము—ఈ మూఁడు నీ యొక్క సూక్తిలో సంగ్రహింపఁబడినవి. గొరాను చేసిన యుపదేశములలో నీ యద్వైత త్రయమే ప్రధానము, మూలభూతమై సర్వత్ర కానవచ్చును. మానవుల యనేకత్వమున నేకత్వ మున్నదని చెప్పుటయే సోదరాద్వైతము. దేశజాతి మతభాషాభేదము లెన్నియున్నను మీ రందఱు సోదరుల మనుట మఱువకుడు. ఈశ్వరుని మీరే రూపముతో, నే నామముతో, నే యాలయమున, నెల్లు పూజించినను, ఎన్ని గుణములు కల్పించినను ఏకమగు ఆ సత్పదార్థ మనేకము కాఁబోదు. ఏకోదరులగు మీకు నీశ్వరుఁడు నొక్కఁడే యగునుగాని పెక్కురుగారు. అట్లే యేకోదరులగు మీకు మతముగూడ నొక్కటియే యగునని ధర్మా

ద్వైతము బోధించుచున్నది. కావున నేకేశ్వరభజనమే పుణ్య కర్మాచరణము. ఇందు భేదములకుఁ దావులేదు.

“మానవజాతు లెన్నివిధములఁ జీలిపోయినను అన్ని టికిఁ బుణ్యమార్గము, ముక్తియు నొక్కటియే యని 94 వ సూక్తి ప్రవచించినది. ఈశ్వరభక్తియు, పుణ్యాచరణము- నివి సార్వకాలికములని కొరాను చెప్పుచున్నది. ఈశ్వరుని నమ్ముకొని, పుణ్యాచరణము సల్పువాని కర్మశీలము వ్యర్థము గాదు; దానిచే నీశ్వరుఁడు సంప్రీతుఁడగును. ఈ సూక్తిలో ‘ఎవఁడు’ అను మాట ప్రధానము. ‘మీరందఱు యూదులు కం’డని యూదులు, ‘నాజరీయులుకం’డని నాజరీయులు చెప్పఁగాఁ, గొరాను, ‘ఎవఁడు ఈశ్వరుని నమ్మి సత్కర్మలాచ రించునో’ యని చెప్పుచున్నది. ఈశ్వరభక్తుఁడై, పుణ్యము సల్పువాఁ డెవ్వఁడైనను వాని సత్కర్మ యూరకపోదు; ఫలించితీరును. ఇదియే పరమధర్మము. దీనికిఁ దిరుగులేదు. ‘వాని భక్తిని, పుణ్యమును మేము పరిగణింతుము. దాని నెవ్వరును దుడిచివేయలేరు. లోకమెల్ల నది వ్యర్థమని యెంచిన నెంచుఁగాక. మా లెక్కలో నది శిలాక్షరమై వెలయుచుండును.’ అతి ముఖ్యమగు నీ ప్రవచనము వ్యాఖ్యాతల యప్రస్తుతవాదముల పాలఁబడి యెట్లు చెడినదో వ్యాఖ్యాన గ్రంథములఁ బరికించినచోఁ దెల్లమగును.”

మఱియొకచోఁ ‘బ్రవక్తలపట్ల భేదబుద్ధి తగ’దను సూక్తిని మాలానా యిట్లు వ్యాఖ్యానించెను: “ఈశ్వర భక్తులు ప్రవక్తల పట్లను, శ్రుతుల పట్లను భేదముఁ బాటింపక, అందఱను నమ్మి, దేనిని నిరాకరింపక మెలఁగవలెనని కొరాను చెప్పుచున్నది. ‘సత్యము నెవ్వ రెచట దర్శించినను

అది సత్యమే. దానిని విశ్వసించు' నని యెంచి భక్తుడు చరింపవలెను."

మాలానా చేసిన యింకొక వ్యాఖ్యానము నుదాహరించి దీనిని ముగింతును. మూలగ్రంథమును బట్టికొని ప్రాచులూడుచు, ధర్మమును తదాచరణమును వేరుగా నెంచువారిని మాలానా సహింపజాలఁడని యెంతును. ఈ వ్యాఖ్యను బరికింపుడు :

“యూదులు దామే పరమేశ్వరునకుఁ బ్రీతిపాత్రులమనియు, నీశ్వరుఁ డనుగ్రహించిన ధర్మమును దాము గుత్తగొంటిమనియుఁ జెప్పుచుందురు. యూదుల యీ మాధ్యమును కొరాను నిరాకరించినది. యూదులకు నరకప్రాప్తి లేదనియు, నొక వేళ నున్నచో నదియు నీశ్వరానుగ్రహమునకుఁ జిహ్నమేయనియు, నారకాగ్నిలోఁ దమ్ముఁ దప్పుల నొనర్చుట పరిశుద్ధియొనర్చి స్వర్గమున కంపుటకే యనియు వాడు చెప్పుచుందురు. నిస్సారములగు నీదంభోక్తులను గొరా నెట్లు ఖండించుచున్నదో చూడుడు : ‘యూదులకు నరకాగ్నిదాహ ముండదనియు, యూదు లందఱు మోక్షార్హులనియు నెవరు చెప్పిరి? ఈశ్వరుడు యూదులకు దానపట్ట మొసఁగి మోక్ష పదమును గుత్తకిచ్చెనా? మీకడ నిందులకుఁ బ్రమాణమున్నదా? లేనిచో నీ యప్రమాణోక్తు లీశ్వరు నసత్యవాది నొనర్చునుగదా! ఇట్టి యీశ్వర ద్రోహము తగునా?’ కొరాను చెప్పిన వచనమిదిగో : ‘ముస్లిములు జ్ఞప్తియం దుంచుకొనుఁడు) మీకుఁ గాని, శ్రుతి ప్రామాణ్యము లున్న యితరులకుఁ గాని కోరినంత మాత్రమున ముక్తి చేకూరదు. (ఈశ్వర దేవత మిట్లున్నది:) పాపఫల మేరికేని అనుభవింపక తీరదు. ఈశ్వరుని యాగ్రహము

నుండి మిమ్ము పిల్వించువారు లేరు.' విషము దిన్నవారు యూదులేనియు, నితరులేనియుఁ జావక తీరుదు. యూదులకు, నితరులకుఁ గూడ క్షీరములు పుష్టి నే యొసఁగును. అట్లే యన్ని మతములవారుఁ దమ తమ కర్మఫలము లనుభవించి తీరుదురు.”

ఔక్సాసులో కోహేన్ అనెడి యూదు ధర్మాచార్యుఁ డుండెను. ఆయన నెవరో యడిగిరఁట—“మీరు సేవించు ప్రజలలో యూదులు లేని కారణమేమి?” యని, “నిజమే. యూదీయుఁ డొక్కఁడును లేఁడు. లేకున్న సేమి? ఇచ్చటి ప్రజలను బాధించు రోగములకు, గస్త్రములకు, లేమికి మతభేదములున్న వా?” యని కోహేన్ బదులు చెప్పెనఁట. నే నీ మాటలు మూలానాకు జ్ఞప్తి సేయఁగా నాయన “అవును, అదియే సరియైన నైఖరి” యని హర్షించెను.

ఒక మతమువారన్యమతస్థులపై దొరతన మొనర్చుట మూలానాకు సమ్మతమా యను విషయము విచారింపవలసి యున్నది. 1922లో న్యాయస్థానమున మూలానా చెప్పిన మాటలలో ‘ఇస్లాము సామ్రాజ్యము’ అను ప్రయోగము గన్పించుచున్నది. దీని యర్థము నాయన యిట్లు తేటతెల్లముగ వ్యాఖ్యానించెను : “ఇస్లా మనఁగా సత్యమును నమ్మి, దాని ననువర్తించుటయే. ఈశ్వర విహితమైన ధర్మమును దప్పక చరించుటయే సకలమతసారమని కొరాను చెప్పుచున్నది. ధర్మ మనునది మానవులకేకాదు, సృష్టి కంతటికి వర్తించును.” కావున నిస్లాము సామ్రాజ్యమనఁగా, మనోవాక్కాయముల నీశ్వరార్పిత మొనర్చినవారి సామ్రాజ్యమని యేర్పడుచున్నది. వీరినే బైబిలు ఈశ్వరుని ప్రభుతను, ధర్మమును నమ్మినవారని

వాకోనుచున్నది. ఈశ్వరునకు, ధర్మమునకుఁ దత్వచ్ఛక్తియెట్టిది
 వారిని జేరఁబిలుచుటయే యిస్లాము ధర్మము. అంతియఁకాని
 ఇస్లా మనునది నూతన మతము కాదని మూలానా మాటి
 మాటికిఁ జెప్పుచునేయుండును.

11. స్వభావలక్షణాదికము

పొడవై నిట్టనిలిచెడి నిండైన యా విగ్రహము, జ్ఞాన కలికలై మెఱయుచు భయభక్తుల నుప్పతిలఁజేయు నా కన్నులు- మాలానాను గాంచినపుడెల్ల, మూర్తీభవించిన ఇస్లాము సంస్కృతి యననొప్పు హాకీం అబ్దుల్ ఖాక్, డాక్టరు అన్నారీ మున్నగు గంభీరాకారులు తలఁపునకు వచ్చు చుందురు. గౌరవము జనింపఁజేయు సభ్యతా సరసత్వములకుఁ దోడుగాఁ, జనవున కెడమీయని గంభీరానుభావ మొండు మాలానాకుఁ గద్దు. కావునఁ బండ్లగంప కెగబడినట్లు వారును వీరు నెల్లపుడు మూఁగి, పీడగొల్పుచుండఁ, దమ కిష్టమున్నను లేకున్నను వారి నెల్ల రంజింపఁజేయు నాయక శ్రేణిలో మాలానా చేరఁడు. అగాధమగు నాయన పాండితికిఁ, దనివి తీఱని జిజ్ఞాసకు- ఒంటరిపాటున ధ్యానమగుఁడై యుండు స్వభావ మొకటి తోడైనది. కావున జన సమూహములతోఁ గలసిమెలసి తిరుగుచు, వారి గోడు నాలించుచు, వారి నోదార్చుపని యాయనచే గాదు. మఱి, హతభాగ్యులగు దీనులయెడ నాయనకు దయారసము లేదందమా? అట్లనఁ జాలదు. మొనమొన్న నే ఖాదీ మహాద్యమపు టాంతర్య మునుగూర్చి యాయన ప్రసంగించుచుండఁగా నెంత విన్నను తనివి దీఱదనిపించెను. ఆ నాటి ప్రసంగమునఁ “గలిమిలేముల మధ్య నేర్పడిన యఖాతమును పూడ్చని స్వరాజ్యము నిర్లక్ష్యము. అసంఖ్యాకులగు దీనజనులతో మన కేకీభావమును గూర్పఁగల సాధనము ఖాదీకంటె నితరము గన్పించదు. చిరకాలముగా మన మధిష్ఠించిన యున్నత పీఠమునుండి దిగిరావలయు నన్నను, అభాగ్యులగు మన సోదరులు స్వరాజ్య

సంపాదనమునకై మనతోఁగూడఁ గట్టించి స్వాతంత్ర్యానందమును మనతోఁగూడఁ జూటగొనవలయునన్నను, వారందఱు మేలుకొని మనతో లేచినిలువవలె నన్నను- ఈ వాంఛాసిద్ధి కందఱును ఖాదీ ధరించుటకంటె సాధన మొండు లేదు,” అనుచు మాలానా ఉద్బోధించెను. ఇంత సెప్పినను, ఏ పల్లెపట్టుననో రాట్నము ముందరఁ గూరుచుండి నూలు వడకుట యాయన స్వభావమునకుఁ బడదనియే యెఱుఁగును. ఇది యెఱుఁగనివాఁడు కాఁడాయన. నిజలోపముల నాయనవలె నెఱిగిన నాయకు లరుదు.

ఆయన బలము, దౌర్బల్యము నిందే కలదు. బుద్ధిజీవులగు పండితుల స్వభావ మాయనది. ప్రతి విషయమునను సాధకబాధకములఁ దులదూచు నేర్పరియయ్యు, నాయన యొకపట్టున నే దిక్కునకును మ్రొగ్గనేరఁడు. ఆయనకున్న బుద్ధివైశద్యము కాంగ్రెసు శిబిరమునఁ బెక్కుమందికి లేదు. రాజనీతి తంత్రముల నాయనవలెఁ దేటతెల్లముగా వెలిగించి చూపెడి నేర్పు బరులకు రాదు. కాని, యాయన మనసున నేమి నిశ్చయించుకొనెనో తటచుగాఁ దెలియఁబడదు. మోతీలాలు పండితునకు, మాలానాకు గాఢమైత్రి కద్దు. స్వరాజ్యపక్ష మహాదళలో పండితుఁడు మాలానా బుద్ధిబల నీతిబలములే తన కాదరువుగా నమ్మియుండెడివాఁడు. గాంధీజీ వాదమందలి ముఖ్యాంశమును మాలానా యిట్టే పసికట్టి “మహాత్మాజీ! మీరు చెప్పనది నా కర్థమైన” దని తటచుగాఁ బల్కెడివాఁడు. వెంటనే యా వృద్ధపండితుఁడు “ఔనాను, పాపము, మీ రన్నియు నిట్టే గ్రహింతు” రని మధుర పరిహాసముచే మాలానాను ముంచియెత్తినంతట

సందఱు విఱుగఁబడి నవ్వుకొనెడివారు.

ఆయన బలముగూడ నందే యున్నదంటిని, నిజమే. మఱాలానాకు సాటిరాఁగల రాజ తంత్రజ్ఞులు కాంగ్రెసులోఁ గానరాదు. మనసున నిశ్చయమేర్పడిన పిమ్మట నా విషయమును ఊణ్ణముగా విశదీకరించి, సర్వతోముఖముగాఁ బరిశీలించి యాయనవలె వివరించు బుద్ధిపాటవ మితరుల కుండ నేరదు. కావుననే విషమఘట్టములం దెల్ల గాంధీజీ మఱాలానా యేమిచెప్పనోయని చూచెడివాఁడు.

ప్రసక్తి గలిగినదిగాన గాంధీజీ మఱాలానాల గాఢానురాగ బంధమెట్టిదో యించుక సూచింతును. సింధు రాష్ట్రమున మంత్రిమండలవరణ మెప్పుడును కొఱుక రాని కొయ్యయే. 1939 లో నా చిక్కును విడఁదీయు భారము గాంధీజీదాఁక వచ్చెను. “నా బుద్ధికొక మార్గము తోఁచుచున్నది. కాని యిట్టిపట్టుల మీ సహజ ధర్మజ్ఞతయే నాకుఁ బ్రమాణము. ఈ విషయమున మీ తీర్పును మాఱువల్కక శీరసావహింతు” నని మఱాలానా వచించెను. గాంధీజీ యంతట “అట్లుకాదు. ఇట్టి వ్యవహారములందు మీదియే తుదిమాట యనుకొంటిమి కదా. మీ తీర్పునకుఁ దలయొగ్గుఁడని (ఈ యుపసంఘ మందున్న) వల్లభాయి రాజేంద్రబాబులతోఁ జెప్పదు” నని పల్కఁగా, మఱాలానా “నేను మీ తీర్పునే తలఁచాల్తు” నని పట్టుబట్టెను. కాదు కూడదని కొంత దవ్విట్లు సానురాగముగఁ బెనఁగిన మీఁదట మఱాలానా యోటువడి, గాంధీజీయే గెలిచెను.

నే నొకతూరి మఱాలానా నడిగితిని: “గాంధీజీతో మీ కింతటి దృఢానుబంధ మె ఘోరపడె”నని. ఆయన యిట్లు చెప్పెను:

“గాంధీజీ బుద్ధిబలము మాట యటులుండఁగా, నిష్కళంక మగు నా సత్యనిరతి నన్ను లోఁగొనెను. 1926 వఱకు నేను సంశయించుచునే యుంటినిగాని యపుడు ‘యం గిండియా’లో గాంధీజీ వ్రాసిన వ్యాసమొకటి చదివితిని. కస్తూరిబాయి కెవరో కానుకనీయఁగా, దానినామె యాశ్రమాధికారి కిచ్చుట మఱచెనట. ఈ యల్పదోషమున కామెను గాంధీజీ నిందించినవిధముఁ జూచినంతట నాకుఁ దదాత్మోన్నతి తేట తెల్లమయ్యెను. ‘సత్యవాది యన నీతఁడే. శత్రువులు గూడ నీయనను శంకింపలే’రనుకొంటిని. సత్యరక్షణకై యీ మహాత్ముఁ డెంతకేనిఁ దెగించుఁగదా యని యక్కజ మందితిని.”

కాంగ్రెసు వ్యవహారములలో మూలానా మాటకున్న చెల్లుబడి యితరులకు లేకపోవుట కిదియే కారణము గానోపు. కాంగ్రెసు సభ కాయన యధ్యక్షుడైనను, గాకున్నను ఈ చెల్లుబడి కెన్నఁడు లోపము గలుగలేదు. దైవము చల్లగాఁ జూచినన్నాళ్లు ముందుఁగూడ నట్టిలోపము గలుగఁజోదు.

ఇంతటి పలుకుబడియున్నను అధికారముఁ జేపట్టుట యాయనకు గిట్టదు. శాసనసభలకు స్వాతంత్ర్యము లభించుటకుఁ బూర్వమందును, బరమందును గూడ నా సభలలో నెందైన నాయన కోరినచోఁ గాంగ్రెసుపక్ష నాయకత్వ విఘ్న కరగత మయ్యెడిదేకాని, మూలానా యాజోలికిఁ బోలేదు. మోతీలాల్ పండితునకు, దేశబంధు దాసునకు మూలానా మాటమీఁదనే గుఱి. ఆయనతోఁ జెప్పనిదే ముఖ్యఘట్టము లందు వారడుగుమోపెడివారు కాదు. అట్లయ్యు వెనుక నుండి యాలోచన చెప్పటయే కాని రంగస్థలము మీఁది

కెన్నఁడు నాయన వచ్చెడివాఁడు కాఁడు.

ఆయనకు గ్రంథములు, దడవలోకనము నున్నచోఁ జాలును. అట్లు గ్రంథసంసార మగునట్లే యున్నతటి మాలానా నిజస్వరూపము తెల్లమగును. స్మరణీయులు లోక మాన్య తిలక్ చెప్పచుండెడివారు— తాము సరస్వతీ సేవకుఁ బాసి, మాతృదేశ సేవలోఁ బడితిమని. నిజమే. చెఱ వెలుపల నున్న కాలమంతయు దేశారాధనతోడనే సరిపోయెను గాని, లేకున్నచో ‘వేద నిలయము’, ‘గీతా రహస్యము’ వంటి వైచుర్య స్ఫూరక గ్రంథములు మఱి యెన్నేని వారు రచించి యుందురు. మాలానా స్థితియు నట్టిదే యయ్యెను. తిలక్ మహాశయుఁడు భాషాతత్త్వ శాస్త్రమున నిధియని చాలమంది యెఱుంగరు. ఆ శాస్త్రమున మాలానాయు నంతటి పండితుఁడే. పాప మాయన కీ రోజులలోఁ బ్రాతర్భోజనవేళలందుఁ దక్కి ఆ శాస్త్రకృషి కదను దొరకుటలేదు. ఒక్కొక్క శబ్దమును గైకొని, భారతదేశ భాషలలో దానికి సమానపదములను జెప్పఁడని మాలానా యడుగుచుండును. ఆ మాటలలో నేదేని క్రొత్తది చెవినిబడినంతనే యాయన మోము సంతోష ముచే విప్పాటుచుండును. గుజరాతీ వ్యవహారమందున్న ‘తాజా కలం’ అను మాటలను నే నొకసారి వాడితిని. అగుట కవి. పారసీమాటలే యయ్యి, నరబీ పారసీభాషలను పుడిసి లించిన యా పండితుని చెవి నవి యెన్నఁడుఁ బడలేదు కాఁబోలు, ఆ మాటలను గ్రొత్తగా వినుటచే నాయన సంతోషమును బట్టలేకపోయెను. పిమ్మట నా ప్రస్తావము వచ్చినపుడెల్ల మాలానా నాతో “చూచితిరా, తాజా కలం అను ప్రయోగ మెంతచక్కఁగా నున్నదో! దానిని మనము

వాడుకొనవలె” ననుచుండెడివాడు. కాంగ్రెసు కార్య నిర్వాహకు లెప్పుడును నీరసములు, నపుడపుడు పరుషములు నగు వాగ్వాదములతో విసివియుందురుగాన, భోజనావసరము లందు ఛలోక్తులు విసరుచు వినోదించుచుందురు. అట్టి వేళలందు, మౌలానా వివిధదేశములందు, వివిధకాలములందు డెట్టి తినుబండములను వాడుకొనెడివారో- ఆయన కవి యెల్లఁ గొట్టిన పిండిగావున- నేకరువు పెట్టెడివాడు. ఆ ప్రసంగవశమున భాషాశాస్త్రచర్చ నెత్తికొని సభ్యులకు విజ్ఞానమును, వినోదమును గూర్చుట యాయన కలవాటు.

“చూచితిరా, మీ తమిళులకు ‘టామరిండు’ (చింతపండు) పైఁ బ్రీతి మిక్కుటము. ఆ శబ్ద మెట్లుపుట్టినదో మీకుఁ దెలియునా? చెప్పెదను వినుడు. స్పానిషభాషలో దీనిని ‘టామరిండ్’ యందురు. వా రామాట నరబీనుండి గ్రహించిరి. అరబ్బులు దీనిని ‘తమారె హింద్’ అందురు. తమారనఁగా ఖర్జూరము. హిందూదేశమున ఖర్జూర వృక్షములు లేవు. ఖర్జూరపుఁ బండువంటిదే చింతపండుగావున దానికి అరబ్బులు హిందూదేశపు ఖర్జూరమని పేరిడిరి” అనుచు మౌలానా వివరించి చెప్పుచుండును. సభ్యులలో నొకరు ‘రిలిజియన్’ (మతము) అను శబ్దమును వాడిరి. వెంటనే మౌలానా ‘దీన్’, ‘మర్ఖూబ్’ అను సరబీపదముల భేదము నిట్లు వివరించెను: “అరబీభాషలో మర్ఖూబనఁగా మార్గము. పొరపడి దానిని మతమను నర్థమున వాడుచుందురు. మతమను నర్థమున ‘దీన్’ అను శబ్దము వాడుట యుక్తము. అవెస్తాభాషలో ‘దినాయె’ అను శబ్దమున్నది. దానికి ధర్మము, శాసనము, విధి యను నర్థములున్నవి. ఆ దినాయె శబ్దమే దీన్. ఈ శబ్దము

సంస్కృతమునఁ గూడ నుండియుండును. ధర్మశబ్దమునకు నిదియే యర్థముగావున, దినాయె ధర్మశబ్దములు చెండు నొక్కటియే యగునేమో..... కాలక్రమమున నీ శబ్దము లొక దేశమునుండి యింకొక దేశము నెట్లు ప్రవేశించునో చూచితిరా! సంస్కృతమున సన్యాస మను మాట యున్నదికదా. అది ప్రాత పారసీభాషలో ససాగా మాటినది. అంతలో నది యాగలేదు. పారసీకమున ససాన నామకమగు రాజవంశమొకటి యుండెడిది. ఆ వంశమున మూలపురుషుఁడు తొలుత సన్యసించి, పిమ్మట రాజాయెనట. కావున నా వంశీయులు ససానులైరి. అది యేమికాలమో కాని రాజత్వ మేరికైన నిట్టై లభించెడిది. సంతానహీనుడైన రాజొకఁ డవసానకాలమున నేమి చెప్పెనో వింటిరా? తన మరణానంతరము కోటగుమ్మము తెఱవఁగనే ముందుగా నెదురైన వానిని సింహాసనమున నభిషేకింపవలసినదని చెప్పెనట!” ఇటుల మౌలానా వాక్రవాహము వెల్లి విరియుచుండును.

మౌలానా ప్రాచ్యభాషాపాండితి యసదృశము. అరబీ పారసీభాష లాయనకు మోఁకాలిబంటి. మఱి, యాయన మాటలాడునపుడు సర్వ సులభము, పరిశుద్ధము నగు ఉరుదు నాశ్రయించును. ఆయన భాషించు ఉరుదుకే గాంధీజీ హిందూస్థానీ యని నామకరణమొనర్చెను. ఉచిత పద ప్రయోగమునకై మౌలానా తడవికొనఁబనిలేదు. ఆయన సంభాషణములందు ఉపమానము లూరక దొరలుచు, ఉద్దిష్టార్థము నిట్టై వెల్లిగించి చూపుచుండును. 1936 లో మేమొకతూటి యలవోకగా మాటలాడుకొనుచుండ, మన

ప్రజాసామాన్యమునకు సాజమగు భక్తివిశ్వాసముల మాట నెవరో ప్రస్తావించిరి. నే నంతట “ఆ భక్తి విశ్వాసములే మనము నడపిన యుద్యమములకుఁ గొంతగొంత జయము గూర్చిన” వంటిని. అలవోకగా నే నన్న యీ మాటపై మౌనము చేసినవ్యాఖ్యానము, చెప్పినది చెప్పిన ట్లిచట నుదాహరింప నేర్చినచో నెంత బాగుగానుండునో! వీనుల విందగు నా మహాబోధన విని తీరవలసినదే. “ఔను. అవి అంతపని చేసినవి. ఇప్పుడును చేయఁగలవు. కాని, యిందొక యిబ్బందిగలదు. బండితోలేడివాని ప్రమాదముచే నెడ్లబండి తలక్రిందాయె ననుకొనుండు. దానిచే బండివానికి, మఱి యొక రిద్దఱకు గాయములు తగులు, నంతియే. అట్టి ప్రమాదమే రైలుబండికిఁ బ్రాప్తించి, యది తలక్రిందులైనచో? వందల కొలఁది జనులకుఁ బ్రాణహానియు, నపార ద్రవ్యహానియుఁ దప్పదు. చూచితిరా, మత'మ రైలుబండివంటిది. దానిని నడపువానికి మెలఁకువయు, నైపుణ్యము నేమాత్రమైనఁ గొఱవడెనా, ఇంతంత యనరాని నష్టము వాటిల్లును. మత ములు నేఁ డపాత్రులచేతులలోఁ బడుటచే నవి నాస్తిక ప్రాయములై చెడినవి. మనగతి యేమికానున్నదో?” ఆయన ధోరణి యిది.

ఆంగ్ల ప్రసంగము లాయన యంతగా నేరఁడుగాని యాయన గ్రంథభండాారమున నాంగ్లపరాసు మహాగ్రంథము లన్నియు నున్నవి. పేక్సుపియరు, షెల్లీ, వర్డ్స్వర్థులవంటి యాంగ్లకవుల కావ్యము లాయనకు సుపరిచితములే. బైరను తన కభిమానకవియని మౌనమున నా కొకసారి తెలిపెను. “బైరనువంటి కవి యాంగ్లమున మఱిలే”డని గెఢే

(Goethe) చెప్పినమాటతో మాలానా యేకీభవించును. బైరను కవిత్వము మాట యటులుండ, గ్రీసుదేశ స్వాతంత్ర్యముకోసం కాతడు నెఱపిన వీరకృత్యములును, ప్రజలకుఁ ద్రికరణస్వాతంత్ర్యము నర్థించి భావావిష్టుఁడై యాతఁడు చేసిన రచనలును, ఆతని విప్లావకప్రవృత్తియు మాలానాను ముగ్ధునొనర్చినవి.

గెథె, స్పయినోజా, రూసో, మార్కుస్, హవెల్క్ ఎల్లిస్ మున్నగు మహనీయుల గ్రంథములును, వేదములు నుపనిషత్తులు, 'పీపు లా ఫాల్ నేషన్సు,' 'హిస్టోరియన్సు హిస్టరీ,' 'ఇంటర్నేషనల్ లైబ్రరీ ఆఫ్ ఫేమస్ లిటరేచర్' వంటి యుద్ధగ్రంథములెల్ల నాయన భాండారమున నున్నవి. తనివి సనని జిజ్ఞాసతో వేవర్లీ నవలలే కాదు, డ్యూమా హ్యూగోల నవలలన్నియు, నందును పరాసు విప్లవమునుగూర్చిన నవల లెల్ల నాయన చదివెను. టాల్సుటాయ్ రస్కిన్ల గ్రంథము లాయనచే బహువారపఠితములు. తత్త్వశాస్త్రము, నితి హాసము నన్నచో నాయనకుఁ బ్రాణమే. ఒకనాటి రైలు ప్రయాణములో నాయన న్యాయవైశేషిక దర్శనమును జదువుచుండఁగాఁ జూచితిని. ఇంచుకయుఁ దెఱపిలేని యీ రోజులలో నాయన మదాం జీక్ పాంపడర్ ను గూర్చిన గ్రంథ మును గూడఁ జదువఁగల్గెను. ఆయన వ్రాతబల్ల కెదురుగా నున్న పుస్తకముల మంచెయందుఁ బ్రవక్తను, మహా ఓమర్ ను గూర్చిన గ్రంథములు గాననగును. అట్లే ప్లాబర్డు గ్రంథములును, వానిలో 'మదాం బావరీ'యు నున్నవి! ఇంక నరబీ పారసీ తురుష్కు గ్రంథసంచయము మాట చెప్పెడి దేమి! వాని పేరులే మన మెఱుంగము.

అంతేలేని యుత్తర ప్రత్యుత్తరముల ద్వారమున నాయన బాహ్యలోక వ్యవహారములను గ్రహించుచుండును. కీ. శే. జగ్గుల్ పాపాతో నాయనకు జాబు జవాబులు నడచుచుండెడివి. ఫతేబే ఆయనకు గాఢస్నేహితుడు. ముస్తఫా కమల్ పాపాతో, నితర తురుష్క నాయకులతో నాయనకు సన్నిహితసంబంధము కద్దు. 1908 లో టర్కీయందుఁ బ్రవర్తిల్లిన విప్లవోద్యమ నాయకు లందఱు మాలానాకు నెచ్చెలులు. వెనుకటి యూరపు యుద్ధమునాఁటి వఱకు నా తురుష్కనాయకులే యచటి పరిపాలనా భారము వహించి యుండిరి. వారిలోఁ బార్ల మెంటు సభాపతియగు అహమ్మదు రెడాయు, డాక్టరు సెలాహుద్దీను, ఎన్వరుపాషా, జవేదుబేలు మాలానాతో జాబు జవాబులు నడపుచుండిరి. ఇరాక్ సంస్కర్తలలో మేటియగు టకీజదేతో నాయనకు మైత్రి గలదు.

తారతమ్యము లెఱిగినవాఁడు, సౌమ్య స్వభావుఁడు నయ్య, నిరంతరము గ్రంథములే లోకముగా నొంటరిపాటలవడెను గావునఁ గొలఁది మందితోనే యాయన స్నేహము నెఱపెడివాఁడు. ప్రసంగ నిపుణుడయ్యు మౌనముగా నుండుటయే యాయన కలవాటు. ఈ కలిషికోలుతనము తక్కువగుటచేతనే యాయనను గూర్చి మాబోంట్ల కంతగాఁ దెలియదు. ఆయనకు నిరంతర ధూమపానమును, తేనీరును ప్రీయమని మాత్రమే మే మెఱిగినది.

ఆయన నిరాడంబరుఁడు. ఆయన కచేరి చావడియందును, మిత్రోపచార మందిర (Drawing room) మందును పుస్తకములకంటె నితరాలంకారము లుండవు.

“మీరు చెఱసాల కేగినపుడు ధూమపాన మెట్లుసాగినది?” అని నే నొకసారి యడుగఁగా మాలానా యిట్లుచెప్పెను: “మంచి ప్రశ్న మడిగితిరి. 1921 లో ఆలిపూరు చెఱసాలకు నన్నుఁ గొంపోయినపుడు నా యొద్దఁ బది సిగరెట్లుమాత్ర ముండెను. నేను రెంటిని బీల్చి, తక్కినవాని నధికారుల కిచ్చివేసితిని. ‘జెయిలులో మీకు దొరకవుకదా, వాని నిచ్చెదరేమి?’ యని దేశబంధు దాసు న న్నుల్లసమాడెను. ‘చెఱనుండి బైటఁ బడిన పిమ్మటనే వానితోఁ బని’ యని బదులు పల్కితిని. పిమ్మటఁ గొలఁదికాలమునకే వానిపై ధ్యాస నశించి పోయినది.” మోతీలాల్ పండితుఁడు నిట్టివాఁడే. ఆయన యొకతూటి “నేను భోగినైనమాట నిజమేకాని భోగలోలుఁ డను గాను. నే నిట్టె యా భోగములను వదలుకొనఁగలను.” అని వచించెను. డివాలెరా, సర్దారు వల్ల భాయిపటేలు వంటి వారితో మాలానాకుఁ బోలిక లేదు. “మీకు ధూమపానము వంటి సామాన్య వ్యసనములుగూడ లేవు. ఇది వింతగా నున్నది” యని శ్రీ థామస్ ఒకపరి డివాలెరాతోఁ బల్కెనట. డివాలెరా యంతట “ఔను. మీ ఆంగ్లేయులే ఇందులకుఁ గారణము. న న్నొకసారి బంధించి, లింకాలన్ చెఱసాలకుఁ గొంపోయిరి. మీకు జ్ఞప్తియున్నదో, లేదోకాని నాకు మాత్ర మది మఱపునకు రాదు. నేను చెఱసాలలోఁ బ్రవేశింపఁబోవుచు వెంటనున్న పోలీసుతో నాకు సిగరెట్టు కాల్చవలెనని యున్నదంటిని. ఆతఁడు సమ్మతింపఁగా, నొక సిగరెట్టు ముట్టించితిని. ఆ సిగరెట్టు వంకఁ గన్గొనుచు ‘ఈ బ్రిటిషువాండ్లు న న్నురికంబ మెక్కింతురేమో? ఆ పక్షమున నా కిదియే తుది సిగరెట్టు. దీని నెట్లు మఱవఁగలను? ఒకవేళ

నేను బ్రదికి మరల బయటఁబడినను సిగరెట్టు ముట్టనని ప్రతిజ్ఞ సేయుటయే దీనిని మఱవకుండుట కుపాయ' మనుకొంటిని. నాకుఁ జూపు దప్పను తప్పినది; నాఁటి ప్రతిజ్ఞను నిలిపికొంటిని," అని చెప్పెనట. 1930 లో సర్దారు వల్లభాయీని మొదటి సారి నిర్బంధించినపుడు నిట్టిదే తటస్థించెను. ఆయన కురి కంబము లేదు సరికదా, ప్రాప్తించిన కారావాసమేనియు వడసారము మూడునెలలే. అట్లయ్యు, వెంటనున్న పోలీసు సిగరెట్టియఁబోఁగా, వలదని సర్దారు నిరాకరించుటయే కాక, అది మొదలు మరలఁ బొగాకును ముట్టికొన్న పాపమునఁ బోలేదు. మఱాలానా పదియేను నెలలు సిగరెట్టును మాని యుపవసించియు, జైలువీడి వచ్చినంతనే దానిని వెలిగించెను. పదపడి మీరటు చెఱసాలలో నున్నపుడు సిగరెట్టు నిషేధము లేదుగావున నాయనకు సిగరెట్టుతో వియోగమే లేదు.

మఱాలానా పెందలకడనే మేలుకొని, వేళదప్పకుండఁ బనులన్నియుఁ జక్కఁబెట్టుకొనును. ధూమపాన మొక్కటియే యాయనకున్న వ్యసనము. నాటకాది వినోదము లాయనకు రుచింపవనుకొందును. ఊరేగింపులు, నుత్సవములు నాయనకు గిట్టవు. నడిరేయి విందుభోజనముల కెన్నఁదోకాని పోఁడు. సరసప్రసంగ నిపుణుడయ్యు, సామాన్యజనుల నుజ్జూఁత లూగించు సుగుణమో, దుర్గుణమో యాయనకు లేదు. చర్చ నీయాంశముల నిగ్గు తేల్చుటలో నాయన మేటి. కార్యోప సంఘ సమావేశము లాయన ప్రజ్ఞకు నికషోపలములు. సూటిగా, సులభముగా హృదయములఁ జొఱఁబాటు ప్రసంగ వైపుణిచే శ్రోతల నట్టిట్టు సేయనేర్చినను జనసామాన్యమును రంజింపఁజేయుట మఱాలానాకు సాజముగాదు.

12. మ టి యొ క ద ం డ యా త్ర

స్వస్వరూప ప్రకటనతో, స్వపరిశీలనతోఁ గొన్నేండ్లు గడచెను. ఒక వత్సరములో నదిగో! స్వరాజ్యము- అది వచ్చుట కేమిచేయవలెనో ప్రజ లా మాట నిట్టే మఱచిరి. స్వరాజ్యము రాలేదేమి యనువారే కాని యాక్రతువును దాము యథావిధిగా నెఱవేర్చక పోయితిమనుకొనెడి వారు లేరు. ఒక్క సంవత్సరమువఱకు దీక్ష నెట్లో కొనసాగించిరి. పిమ్మటఁ జాలమంది యెవరి వృత్తులను వారు వెదకికొనుచుఁ బోయిరి. వృథాత్యాగములు చేసితిమని చాలమంది వగచిరి. అందఱకంటె బుద్ధిజీవనుల యసంతుష్టి మితిమీరిపోయెను. నిర్మాణ కృషిచేయనిదే స్వరాజ్యసమరమునకు సన్నద్ధులము కాఁజాలమని గాంధీజీ యెంతచెప్పినను, వారి కాకృషిపై మనసు లగ్నముకాదయ్యెను. శాసనసభలలోఁ బ్రవేశించి క్రొత్త పూహమును బన్నవలెనని వారు తొందరపడఁ జొచ్చిరి.

1923 జనవరిలో మాలానా చెఱవీడి వచ్చుసరికి కాంగ్రెసులోఁ గుటుంబ కలహ మేర్పడినది. గాంధీజీ బంధనా గారమున కేగుచు, చొరిచొరా దుండగములవంటి హింసా ప్రవృత్తి దలయెత్తకుండఁ జేయుటకు నిర్మాణకృషి యొక్క టియే యుపాయమని చెప్పిపోయెను. ఆ కృషియే తారక మనియు, బ్రజలు దానిని నెఱవేర్తురనియు నమ్మి గాంధీజీ యిట్లు కారాగృహప్రవేశము చేయఁగా, దేశమున రెండు కక్ష లేర్పడెను. అందు గాంధీజీ యుపదేశమును ముమ్మాటికి వనుసరింపఁగోరు 'స్థితరక్షకుల' (No-changers) దొక తెగ. దీనికి శ్రీ సి. రాజగోపాలాచార్యులు నాయకుఁడు.

సర్దారు పటేల్, బాబు రాజేంద్రప్రసాదు, డాక్టర్ అన్నాది
 వంటి వా రీతెగలోఁ జేరిరి. ‘పునఃపాకు’ లనువారిది
 (Pro-changers) రెండవతెగ. కీర్తిశేఖులగు మోతీలాలు
 పండితుఁడు, దేశబంధు దాసు, విఠల్ భాయి పటేలు దీనికి
 నాయకులు. రాజనీతి ఫలింపవలెనన్నచో రాజనీతి తంత్రమే
 సాధనమని వీరి మతము. ద్వంద్వపరిపాలనమున సహకరింప
 వలెనను మితవాదులవలెఁ గాక సాహాయ్య నిరాకృతినే వీరును
 నామోదింతురు. కాని, శాసనసభలకు వెలివేయుట వీరికి
 సమ్మతముగాదు. కాంగ్రెసు ఈ శాసనసభల నాక్రమించి,
 ద్వంద్వపరిపాలనమును భగ్నము చేయవలెనందురు. గాంధీజీ
 మార్గము నీ విధముగా మార్చుఁగోరుటచే వీరికిఁ బునఃపాకు
 లనుపేరు వచ్చెను. ఈ యుభయుల వాద ప్రతివాదములు
 కేవల శాస్త్రార్థములుగా సాగుచు, నొక్కొకపుడు ముదురు
 పాకమునఁ బడుచుండెను. మాలానా యే పక్షమునఁ జేరునో
 యని యెదురుసూచుచుండఁగా, జెఱవీడి వచ్చినంతనే
 యాయన “రాజనీతి తంత్రములు వస్తుతః సమర్థములగునో,
 కావో పరిశీలింపఁ దగినవేకాని పూజామందిరములందు భద్ర
 పఱుపవలసినవి కా” వనుచు నిజస్థితిని దెల్లమొనర్చెను.
 ఆయన కేవల వ్యావహారికదృష్టిచే సాధ్యాసాధ్య విచారణ
 గావించెను. గాంధీజీ యుపదేశించిన సాహాయ్య నిరాకరణము
 మాలానాకుఁ బ్రియతమమేకాని, కాంగ్రెసునం దుభయ
 పక్షములు నిట్లు తగవులాడుకొనుచు నొండారుల యత్నములు
 నిరర్థకము లొనర్చుచుండఁగా, నహింసయు, సాహాయ్య నిరా
 కృతియుఁ బనిసేయఁజాలవని వ్యవహారదక్షుఁడగు మాలానా
 యిట్టే గ్రహించెను. తా నేపక్షమునను జేరక, ఉభయులకు,

వైకృముగాకున్న, సామన్యమేని ఘటింపఁ బూనుకొనెను. ఉభయుల విశ్వాసమునకుఁ బాత్రుఁడుగావున మాలానా యీపనికెంతయు నర్హుఁడు. ఈ కార్యసాధనకై దీక్షవహించి, పలువురతో సంప్రతించుటకై మాటిమాటికి దీర్ఘప్రయాణము లొనర్చెను. ముస్లిములలో జమైతుల్ ఉలేమాల పక్ష మొకటి యున్నది. సాహాయ్యనిరాకరణ మారంభించిన దినములందే వీరు ప్రభుత్వముతో సహకరించుట పాపకృత్య మని యాంక్షవిధించిరి కావునఁ బ్రభుత్వ నిర్మితములగు శాసన సభలం దిపుడు కాంగ్రెసు ప్రవేశించుట స్వవచన వ్యాఘాత మగునని సందేహించుచుండిరి. కాంగ్రెసు మహాసభ గయలో సమావిష్టమైనపుడు వీ రా యాంక్షను బునరుద్ధాటించిరి. ఈ యాంక్ష యట్లు నిలిచియుండఁగా సమాధానము గుదురుటకు వీలులేదు. ఆ పట్టును వారిచే విడిపించుటకై మాలానా తన వాద కౌశలమును, ఉపాయశాలితను ధారవోసి తుదకుఁ గృతకృత్యుడయ్యెను.

15-9-23 న ఢిల్లీలో కాంగ్రెసు విశేష సమావేశము జరగెను. మాలానాయే తత్సభాధ్యక్షత వహించెను. శాసన సభలలోఁ బ్రవేశింపఁగోరువారు వాని నాక్రమించి, యా సభలందే సాహాయ్య నిరాకరణము సాగించుట కనుమతింప వలెననియు, దత్సభావిముఖులు నిర్మాణ కృషియందుఁ బ్రవర్తిల్లవలెననియు మాలానా సూచించిన సమాధాన మార్గము నెల్లరు నామోదించిరి. ఈ విధముగా శాసన సభారంగమునఁ గాంగ్రెసు ప్రవేశము రూపందినది. ఇపుడు తలఁచికొన్నచో, మాలానా ఆ సంకట సమయమున నెఱపిన రాజనీతి చాతుర్యమెంతయు నాశ్చర్యముఁ గూర్చును. “ఈ

శాసనసభాప్రవేశ మంతగా ఫలింపదని యెఱుఁగుచును కాని, భావినిగూర్చి నేను తలపోసితిని. కాంగ్రెసునందుఁ బలుకుబడి యున్న పెద్దలలోఁ జాలమంది మనస్సు లిట్లు శాసనసభలందు లగ్నమై యున్నవాయెను. ఆవలఁ బ్రత్యక్షచర్య కెట్టి యాస్కారమును లేదాయెను. ఈ స్థితిలో నీ శాసనసభా ప్రవేశము గొంత యుపకరించునుగదా యనుకొంటి” నని మాలానా నాతోఁ దన యభిప్రాయమును వివరించెను.

ఈ శాసనసభల మిడిమేలము లేకున్నచో నే మయ్యెడిదో, దేశమున హింసాప్రవృత్తి శమించినవెంటనే గాంధీజీ యారంభింపనున్న ప్రత్యక్షచర్య కిది విఘాతము గల్పించినదేమో- యనుచు నిపుడు తర్కించి ప్రయోజనము లేదు. మాలానా చేసినపని యొకవిధముగా మంచిదే యయ్యెను. గాంధీజీ చెఱలో నుండఁగాఁ గాంగ్రెసు కుటుంబ కలహము పాల్పడుటయుఁ, బ్రజలు ధైర్యముఁ గోల్పోవుటయు నను ననర్థములనుండి మాలానా దేశమును రక్షించెననుట నిక్కము. అంతియేకాదు. గాంధీజీ యా పిమ్మట సాహాయ్య నిరాకరణము నొకవంక రక్షించుకొనుచునే, వ్యావహారిక మైన యీ సమాధానము నచ్చమైన హృదయైక్యముగా సమర్థించుటకుఁ గూడ మాలానా చేసినపని దోహద మొనర్చినది.

పిమ్మట నాలీ సోదరు లేతెంచిరి. తొలుత నించుక సంఘేహించియుఁ దుదకు మాలానాతో నేకీభవించిరి. 1924లో గాంధీజీ చెఱవీడి వచ్చినంతనే కర్తవ్య నిశ్చయ మొనర్చుటయు సుకరమయ్యెను. ఇతరుల యభీప్రములను మాన్పించి, బల వంతముగా మనసుమార్పించుట నిరర్థకమని తేలిపోయెను.

శాసనసభాప్రవేశము సాహాయ్య నిరాకరణమునకు విరుద్ధమని గాంధీజీ నమ్మినవాడయ్యును, 'బునఃపాకుల' కడ్డము పోవలదని 'స్థితరక్షకుల' కుపదేశించెను. ఏనాటికైన వారికే తెలిసి రాగలదని నమ్మి, పునఃపాకుల కోరికల కెల్ల గాంధీజీ తల యూపఁజొచ్చెను. "నేను వారిత్రోవ కడ్డమునిలువక, కాంగ్రెసుపేరిట నిర్మాణకర్త దీక్షితుఁడ నగుటయే వారికి మేలుసేయుట. విద్యావంతులు నా యీపని నెంతవఱకుఁ గొనసాగనిత్తురో" యని గాంధీజీ వచించెను.

శాసనసభలలోఁ గాంగ్రెసు సభ్యులు మహోపన్యాస ములతోఁ జిచ్చుబుడ్లను, మతాబులను వెలిగించి, బోలెడు సందడిచేసిరి. ప్రభుత్వమున కడుగడుగున నపజయములు వాటిల్లెను. ఇంత చేసినను మనము బలపడినజాడ గన్పించ లేదు. ఆ యేటి కా యేడు సభ్యు లవినీతి పాల్పడుటయు, మోతీలాల్ పండితుఁ డా సభ్యుల నియమొల్లంఘనమును గతినముగా దండించుటయు, దుద కాయనకే యా పని యంతయు నిస్సారమని విసువుజనించుటయు, బ్రాణస్నేహి తుఁడు, సయోధ్యయునగు దేశబంధు దాసు దివంగతుఁ డగుటయు, బండితుఁడు నిస్సహాయుఁడు, హతాశుఁడు నగుటయుఁ దటస్థించెను.

ఇంతలో హిందూ ముస్లిముల పోరపులు నానాట విషమించి 1927 లో ముల్తాన్ బారెల్లీ నాగపూరు మున్నగు ప్రదేశముల దొమ్మిపోరులు చెలరేగెను. సఖ్యసంపాదన మునకై సభలు జరగెను; మంచి మంచి కార్యనిశ్చయములు చేసినను వానిపై లక్ష్యములేనివా రా నిశ్చయములను భంగిం చుటయు నేర్పడెను. గాంధీజీ సబర్మతిలో నేకాంతవాసము

సల్పుచు, గార్యనిర్వాహక సంఘ సమావేశముల కెప్పుడో కాని వెళ్లుటలేదు. కాంగ్రెసు మహాసభల కేగినను ప్రతినిధుల నెచ్చరించుట యదృష్టవశాత్తే. మదరాసు కాంగ్రెసు మహాసభయందు స్వాతంత్ర్యమే కాంగ్రెసు లక్ష్యమని మార్పు చేసినపుడుగూడ గాంధీజీ యచట లేడు. 1928 లో బర్మోలీ యందు సాగిన యనుపమాన సత్యాగ్రహమువంటి యుద్యమములను గాంధీజీ తాము వెనుకనుండి నడపుచుండిరి. గాంధీజీ పట్ల దృఢభక్తిగల వల్లభాయి పటేలు బర్మోలీ సత్యాగ్రహ సమర సేనాపతియై, గాంధీజీ యుపదేశానుసార మా సమరమును సాగించి, మ్రుక్కడిమూఁక చే వీరకృత్యముల నొనరింపఁ జేసెను. ప్రజల చిత్తవృత్తు లిట్టి యుద్యమములవలన మార్పు జెందుచుండునే కాని శాసన సభాకార్యముల జోలి యెవ్వరికిఁ బట్టదయ్యెను.

ఇంతలో సైమను కమిషన్ మన దేశమునకు వచ్చుననిరి. ఆ కమిషన్ రాకచే దేశమెల్ల మరలఁ గన్ను దెఱచెను. 1921 లో యువరాజు గమన బహిష్కారము వలెనే యీ కమిషన్ బహిష్కారముగూడ పరిపూర్ణ విజయమును జేపట్టెను. ఈ సందర్భముననే యొక పోలీ సధికారి శ్రీ లాలా లజపత్ రాయలను గ్రూరముగా తొమ్ముపైఁ బ్రహరించుటచే నాయన మృతిజెందెను. ఈ క్రూరకృత్యముచే మన యువజనుల చిత్తవృత్తు లొక్కపెట్టునఁ దలక్రిందులుగా మాఱిపోయెను. పోలీసుల క్రూర దండప్రహరణములకు లక్నోలో జవహర్లాలు పండిత గోవిందవల్లభపంతులు గుఱియైరి. నెహ్రూ పండితుఁడు 'ఆత్మకథ' యందు 'దండ ప్రహరణానుభవము' లనుపేర నొక యధ్యాయము రచించెను.

“ర క్తపిపాసచే శివమెత్తి, ద్వేషభీకరములై జేపురించిన యా పోలీసుభటుల మొగములందు సానుభూతియు, జాలియు నేకోశమందును గానరావు. ఇటు మా ముఖములందును ఆ తరుణమున ద్వేషమే తాండవించుచుండె నేమో? మేము చాలవఱ కుదాసీనులమైయున్నను, మా చిత్తములందు శత్రువులపట్లఁ బ్రీతి నెలకొనకుండుటచే మా మొగముల సొంపు వేఱుగాఁ జెప్పనక్కఱలేదు.” ఇట్లు సాగిన యారచన మఱవరానిది. బ్రిటిషు సామ్రాజ్య తత్త్వమున్నచో నెహ్రూ పండితుఁ డెంతగాఁ గంటగించుకొనునో యెఱుఁగని వారీ యధ్యాయమునేనియుఁ బఠింతురుగాక! ఇట్టి కటుతరాధ్యాయము లా గ్రంథమున నింక నెన్నియో యున్నవి. జవహర్లాలు పండితుని హృదయమున ద్వేషశల్య మిట్లు నాటుకొనుటకుఁ దోడుగా మోతీలాలు పండితునకుఁ గూడ శాసనసభా వ్యవహారముపై నసహ్యము జనించెను. మోతీలాల్ పండితుని యాధ్యక్షమునఁ గలకత్తాలో నడచిన కాంగ్రెసు మహాసభ బ్రిటిషు ప్రభుత్వమున కొకసంవత్సరము గడువొసఁగి, యీ లోపల భారతదేశమునకు డొమినియన్ ప్రతిపత్తినిచ్చినచో సరియే, లేకున్నచో సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము నొడిచికొనుట తప్పదని హెచ్చరించెను. ఆ గడువుగూడ ముగియవచ్చెను. శాసనసభలందుఁ బ్రవేశించిన కాంగ్రెసు సభ్యు లందఱు నా సభలను విసర్జించి, వెలుపలికిరావలసినదని 1929 ఆగష్టునెలలోఁ గాంగ్రెసు కమిటీ యాదేశించెను. రాజప్రతినిధియగు ఇర్విను ప్రభువు అక్టోబరు నెలలో నొక ప్రకటన గావించెను. దానికి బదులుగాఁ గాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకులును, దేశమందలి యితర నాయకులును దమ యభి

మతము నిట్లు ప్రకటించిరి: “ఇర్విన్ ప్రభువు సూచించిన సభ ఇండియాకు డొమినియన్ ప్రతిపత్తి నొసఁగు రాజ్యాంగమును నిర్మించుటకు జరపవలెనేకాని, ఆ ప్రతిపత్తి నెప్పడీయవలెనాయను విచారణకొఱకు జరపఁగూడదు. ఈ లోపల బ్రిటిషు ప్రభుత్వ హృదయము మాటినట్లును, ఇండియాకు గౌరవ ప్రదమైన స్వాతంత్ర్య మొసఁగు నభిలాష ప్రభుత్వమున కున్నదని మాకు విశ్వాసము జనించునట్లును ప్రత్యక్షమగు సూచనలు గానరావలెను.” ఈ ప్రకటనను విశదీకరించుచు గాంధీజీ మఱియొక ప్రకటన గావించెను. పిమ్మట బ్రిటిషు పార్లమెంటులో నీ విషయమున జరిగిన చర్చలోఁ బ్రభుత్వ హృదయము మాటిన సూచన గన్పింపదయ్యెను. పదపడి ఇర్విన్ ప్రభువు భారతనాయకులతో సంప్రతించెను. ఆ సంప్రతింపులు సమరసభావముతోనే సాగినవి కాని, ప్రయోజనము శూన్యమయ్యెను. ఆ యీ కారణములచే లాహోరు కాంగ్రెసు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమే భారతదేశ లక్ష్యమనియు, అహింసాయుత శాసన ధిక్కారమే యీ లక్ష్య సిద్ధికి సాధనమనియుఁ గార్యనిశ్చయ మొనర్చెను. ఆ కాంగ్రెసు మహాసభ కధ్యక్షుఁడగు జవహర్లాలు పండితుఁడు ధర్మవీర పూరితమగు మహాపన్యాసమున- స్వాతంత్ర్యము సిద్ధించుదనుక భారతీయులు నడికట్టు సడల్పరాదని యుత్సాహమును బూరించెను.

దేశ మిట్టి విషమ ఘట్టమును మెట్టిన తఱి ముస్లిముల స్థితి యెటులున్నదందురా? అలీ సోదరులు 1924 నుండి క్రమ క్రమముగాఁ గాంగ్రెసుకు విముఖులైపోయిరి. లాహోరు సభకు వారే తెంచిన మాట నిజమే కాని, ముస్లిముల సహకారము

సంపాదించకుండఁ గాంగ్రెసు శాసనోల్లంఘమునకుఁ గడంగినచో నది విపత్కారణమగునని గాంధీజీని హెచ్చరించుటకే వారచటి కరుగుదెంచిరి. డాక్టరు అన్నారీ కాంగ్రెసుతో నేకీభవించినను, ఈ పూనిక యెట్లు పరిణమించునో యను సంశయముచే ననుత్సాహియై కూరుచుండెను. కాంగ్రెసు పక్షియులగు మఱి కొందఱు ముస్లిము నాయకులను నిరుత్సాహ మావహించెను. మహాలానా మాత్ర మట్టి సంశయముల కెడమియక, కాంగ్రెసు పూనికకు బుజమునొగ్గెను. ముస్లిము ప్రజానీకము కాంగ్రెసు సభాదేశమును పాలింపకపోదనియే యాయన నమ్మెను. ఆయన నమ్మినట్లుగనే ముస్లిము ప్రాంత మగు వాయవ్య రాష్ట్రము వేలకొలఁది మందిని చెఱసాల కర్పించుటయేకాక, చెప్పరాని కష్టములకు గుఱియైనది. తక్కిన రాష్ట్రముల ముస్లిములు నెఱపిన సహకారమేనియుఁ దక్కువదికాదు. పిమ్మట 1930 లో మహాలానాకు బంధనా గారము ప్రాప్తించినపు డాయన తాత్కాలిక కాంగ్రెసు సభాధ్యక్షుఁడుగా నుండెను గావున ఆ పదవిని డాక్టరు అన్నారీకి దత్తము చేయఁగా నాయన నిస్సందేహముగా నా భారమును మూపునఁ దాల్చెను.

1930-వ సంవత్సరపు దండయాత్ర 1921 నాటి దండయాత్రకు వీరరసమున నించుకయుఁ దీసిపోదు సరికదా, ప్రభుత్వ మెంతటి క్రూరదండనీతిని బ్రయోగించినను బ్రజలపురూపమగు నోర్మితో ననేక కష్ట నష్టములకుఁ దలయొగ్గిరి కావున నిదియే ప్రళయస్తరమని చెప్పనగును. అందనుక దూర దూరముగా నున్నవారుగూడ నీ దండయాత్రలోఁ బాల్గొనిరి. కర్షకలోకము తన సర్వస్వము నిందు ధారవోసెను. లోక

ప్రసిద్ధినందిన 'లవణ ప్రస్థానమును' గాంధీజీ కావించిన వెంబడినే వేలకు వేలు ప్రజలు నడుములుగట్టి ముందున కుటికి, ధీరులై దండప్రహరణములకు తలలొగ్గిరి. వైరుల పాశవ దురాక్రమణ మునకు నారీమణులు పాల్పడిరి. కొందఱు ప్రాణములనే యర్పించిరి. నిరపరాధమగు ప్రజాకోటి నిట్లు సిగ్గుమాలి హింసించిన ప్రభుత్వమునకే తుదకు విసువు జనింపఁగా, ఇర్విన్ ప్రభు వా దారుణ హింసాకాండను విరమింపఁజేసెను. పిమ్మట గాంధీ-యిర్విన్ సమాలోచనములు సాగుటయు, నిరువాగును దమతమ పూనికల నప్పటికిఁ గట్టి పెట్టుటయు, వైస్రాయి శాంతి ప్రియత్వమును లోకవిదితములయ్యెను.

ఉద్యమ విరమణానంతర వృత్తాంత మిచటఁ బ్రస్తుతము గాదు. జవహర్లాలు పండితుని 'ఆత్మకథ' యందును, డాక్టరు పట్టాభి సీతారామయ్యరచించిన 'కాంగ్రెసు చరిత్ర' మందును ఆ వివరములఁ గాంచవచ్చును. ఒండురెండు విషయములను మాత్ర మిచటఁ బ్రస్తావించును. ఇర్విన్, గాంధీ యొడంబడికకుఁ బిమ్మట నడచిన కథవలనఁ, బ్రభుత్వమున కధికారమును వదలుకొను నిచ్చగాని, తదుద్యోగులకుఁ దమ దొరతనమును తగ్గించుకొని ప్రజలను సేవింపవలెనను నిచ్చగాని లేదని స్పష్ట మయ్యెను. అయ్యుఁ, కాంగ్రెసు నిర్వాహకులు 'రక్ష్ సత్యాగ్రహ' (Patience of job) వహించి, యొడంబడికను బాటించుటయే కాక, లండన్ సభా (Round Table Conference) ప్రయోజనమును శంకించుచున్న గాంధీజీ నా సభకేగుట కొడంబడిచిరి. గాంధీజీ పయనమై యేగుటకు మున్నే కాంగ్రెసు కార్య నిర్వహకులు మత వివాద పరిష్కార విషయమై తమ యభిప్రాయము నిట్లు తెలియఁజెప్పిరి: "భారత

ప్రజాక్షేమ దృష్టితోడనే యీ వివాదమును బరిష్కరింపవలెను. సిక్కులకు, ముస్లిములకు, దదితరాల్ప సంఖ్యాక మతస్థులకు సమ్యతముగాని పరిష్కారమును భావిరాజ్యాంగమున నిబంధించుటకుఁ గాంగ్రెసు సమ్యతింపఁజాలదని యభయ మిచ్చుచున్నాము.” ఇట్లు వచించి, నేటి స్థితిగతులనుబట్టి కేవల భారత ప్రజాక్షేమ దృష్టికి, కేవల మతదృష్టికి మధ్య మార్గముగాఁ గాంగ్రెసు తానొక పద్ధతిని రూపొందించెనని వారు ప్రకటించిరి.

పిమ్మట గాంధీజీ లండన్ సభ కేగుటయు, భారత క్షేమమును గాంక్షించు ముస్లిముల ప్రతినిధిగా డాక్టరు అన్నారీ నా సభకుఁ గొంపోవ యత్నించి విఫలుఁ డగుటయు, మత వివాద పరిష్కారమునకై గాంధీజీ చేసిన యత్నము ప్రభుత్వము సింగారించిన కూటమిచే భగ్నమగుటయు—ఆ కథ యంతయు నీ చరిత్రమునఁ బ్రస్తుతముగాదు. ఇచటి యాంగ్ల వణిక్ప్రతినిధియై లండన్ సభకేగిన శ్రీ బెంథాల్ వ్రాసిన రహస్య పత్రమున నాంగ్ల ప్రభుత్వ కౌటిల్యమును, సీచాతి సీచమగు భేదతంత్రమును బట్టబయలయ్యెను. “గాంధీజీ వట్టి చేతులతో నిండియా చేరి” నందులకు శ్రీ బెంథాలు సంతోషమును పట్టలేడయ్యెను. “ప్రభుత్వాభిమానులు రానున్న యెన్నికలందుఁ గాంగ్రెసును, లండన్ సభను భగ్న మొనర్పఁ గృతనిశ్చయై” రఁట! “ముస్లిములు ఐరోపీయులకు నమ్మిన స్నేహితులై, తమ ప్రకృత స్థితిచే సంతృప్తులై, మనతోఁ గలసిమెలసి యుండు” రఁట! “ఇంక ముస్లిములవలని భయము లేదు. అల్పసంఖ్యాకుల సమాఖ్యయు, బ్రభుత్వ సాదర దృష్టియు పర్యమును సుసంపన్న మొనర్చెను. సంస్థానాధీశులు,

దక్కిన యల్పసంఖ్యాకులుఁగూడ సంతృప్తులై'రఁట! ఇట్లు వ్రాసిన బెంథాలు సంతోషమునకు మేర లేదుకదా!

మత వివాద పరిష్కార విషయమున మాలానా యభిప్రాయ మెట్టిదో తెలియుటకై యీ కథా సంగ్రహ మవసరమయ్యెను. భారత శ్రేయోభిలాషులలో నగ్రగణ్యుఁ డగు డాక్టరు అన్నారీని మృత్యువు దన పొట్ట నిడుకొనెను. మాలానా వంటి కతిపయ ముస్లిము నాయకు లింకను గాంగ్రెసు నంటిపెట్టుకొనియుండిరి. బ్రిటిషు ప్రభుత్వము తాను వైదొలగి, ఉభయ మతస్థులను రాజీ పడనిచ్చినఁ గాని యీ మత వివాదము చక్కఁబడదని, గత వృత్తాంత మంతయుఁ బరిశీలించిన మాలానాకు మనస్సున దృఢనిశ్చయ మేర్పడెను.

గాంధిజీ లండను సభనుండి తిరిగి వచ్చినంతనే కారాగార బద్ధుఁడగుటయు, వెల్లింగ్డును ప్రభుత్వము క్రూరదండ నీతి నవలంబించి వికట తాండవమొనర్చుటయు, బిమ్మట గాంధిజీ చెఱునుండి బయటఁ బడుటయు—ఈ కథ యంతయు నడచు చున్నంత కాలమును మాలానా కాంగ్రెసు నంటిపెట్టుకొనియే యుండెను. పిమ్మట శాసన ధిక్కారమును విరమించుటకును, స్వరాజ్యపక్షమును బునరుద్ధరించుటకును గాంగ్రెసు నిశ్చయిం చుచెను. అపుడు గాంధిజీ డాక్టరు అన్నారీపేర వ్రాసిన లేఖలో నిట్లు ప్రకటించెను: “శాసన సభల యుపయోగ మును గూర్చిన నా యభిప్రాయమెల్లరు నెఱిగినదే కదా! శాసన ధిక్కారముపట్లఁ గారణాంతరములచే నాసక్తియు,

సమర్థతయు లేని కాంగ్రెసు పక్షీయులకు శాసన సభా ప్రవేశమున నమ్మకమున్నచో, నవశ్య మా పనిచేయుటకు వారికి స్వాతంత్ర్యమున్నది. అది వారి ధర్మముగూడ నగును. వా రట్లు ప్రవేశించి, యితరులతోఁ జేతులు గలిపి, కృతకృత్యులు గావచ్చును.”

.

13. నిర్మాణక్రియా కుశలత

ప్రభుత్వముచేసిన రాజ్యాంగ సంస్కరణముచే రాష్ట్రముల కేకొంచెమో స్వాతంత్ర్యము లభించుటతప్ప అధికముగా బరచినదిలేదని కాంగ్రెసులో నందఱును భావించి, ఆ క్రొత్త రాజ్యాంగమును దిరస్కరింపవలెననుకొనిరి. అట్లయ్యుచు దుదకుఁ గాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకులు శాసన సభలలోఁ దమ కధిక సంఖ్యాబలము లభించిన రాష్ట్రములందుఁ బ్రభుత్వమును జేపట్టవచ్చునని నిశ్చయించిరి. అట్టి నిశ్చయ మొనర్చుటకుఁ గారణము లెవ్వియో వివరించుట యిటఁ బ్రస్తుతము కాదు.

ప్రభుత్వమును జేపట్టుటకు నిశ్చయించుచునే కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకులు శాసన సభావ్యవహారపరిశీలనకై యుపసంఘము నొండు నియమించిరి. అందు నియుక్తులైన మకాలానా అబుల్కలామాజాదు, బాబు రాజేంద్ర ప్రసాదు, సర్దారు వల్లభాయ్ పటేలు - ఈ మువ్వరుఁగాఁకలు దీక్షిత జగజ్జెట్టులు, సచ్చీలురును. ఈ మువ్వరును గాంగ్రెసు సభాధిపతి పీఠము నెక్కిన వారే. “ఈ మువ్వరిలో మొదటివారు కాంగ్రెసునకు ధర్మబల మంత్రశక్తి స్థానీయులు; రెండవవారు హృదయస్థానీయులు; మూడవవారు క్రూరముష్టి స్థానీయు”లనుచు గంధర్వ అను నమెరికను పత్రికా లేఖకుఁడు వర్ణించెను. అమెరికనుల దృష్టికనుగుణమైన వర్ణనమిది. అమెరికా యూరపుల రాజతంత్రముల కలవాటుపడిన దృష్టి యిది. అహింసామూలకమని చెప్పికొనెడి రాజతంత్రము మనది; వారి తంత్ర మహింసా దూరము. కావునఁ దదనురూపమైన యీవర్ణనము పటమున వ్రాసి చూపినట్లు చక్కఁగనే యున్నది; కాని యథార్థవర్ణన మనిపించుకొనదు. శాసన సభలందుఁ బ్రవేశించిన కాంగ్రెసు

సభ్యులు ప్రజల కిచ్చిన బాసలు వమ్ముగాకుండ రక్షించుట కును, గాంగ్రెసు మంత్రి మండలమునకుఁ దోడ్పడుటకును ఏర్పడిన యుపసంఘ మిది. కార్యదక్షతయు, సుగ్రీవాజ్ఞయు లేకున్నచో నీ వ్యవహారము చక్కఁగా సాగదు. ఈ మువ్వరు నీశ్వరుని మొగముఁజూచి, జననిందకేనియు నోర్చి, తమ ధర్మ బలమును, పక్షపాత రాహిత్యమును, మెలఁకువను నెఱపి సాగింపఁదగిన వ్యవహారమిది. ఈ సుగుణసంపద యిండు మించుగా నీ మువ్వరకు నున్నది. అపురూపమగు త్రికరణ శుద్ధితో, సహకారబుద్ధితో నీ మువ్వరుఁ దమ కర్తవ్యము నకుఁ గడంగిరి. దేశవిస్తృతముగా నిర్వహింపఁదగిన యీ కార్యభారము నీ మువ్వరుఁ బంచికొనిరి. కొన్ని పనుల బాధ్యత మువ్వరిమీఁదను గలదు. అందు మాలానా ఆజాదు సంస్థవనీయముగ నిర్వహించిన కార్యభారమును మాత్రము నేనిటఁ బ్రస్తావించును.

మాలానా ప్రధానముగా చింతనాశీలుఁడు, పండితుఁడు, మంత్రజ్ఞుఁడే కాని కర్మకౌశల మెఱుంగఁడని కొందఱెఱు రేమో! అట్లు కాదునుండి! 1926లోనో, 1927లోనో కలకత్తా నగరమున హిందూ ముస్లిముల మధ్య దొమ్మి పోరు సాగెను. ఆ దినములలో శాంతి రక్షణ సేయఁగోరువారు తమ కెప్పుడేమి మూఁడునో యని బెదరుచుఁ దిరుగుచుండ, మన మాలానా యీ మహానగరము నా చివరనుండి యీ చివరవఱకుఁ గలయఁ దిరుగుచు-నిచట హిందువుల సమాధానపఱచుచు, నచటఁ దనవారికి నచ్చు జెప్పుచుఁ గలహాగ్ని నెఱచి దచ్చటనే చల్లార్చుచు నిర్భయముగ సంచరించుట స్థాని మఱవఁగలము? “హిందూజన బాహుళ్యముగల వీధులకు దూరపువీధుల

నుండి ముస్లిము కుట్టుపనివాండు జీవనోపాధికై వచ్చుచుండుట కద్దు. అట్టి దర్జీల నఱువదిమంది నొక హిందూగృహస్థు తన యింటిలో దాచి కాపాడుచుండెను. దొమ్ములాటలు రేగుచున్న వీధులగుండఁ దమ యిండ్ల కేగుటకు వారు భయపడుచుండిరి. నే నా గృహస్థుచేసిన మేలును గొనియాడి, ఆ దర్జీల నందఱను లారీలలో నెక్కించి, యిండ్లకుఁ జేర్చితిని. ముస్లిము పేటలలో హిందువుల యవస్థయు నిట్లే యున్నది. ఒక ముస్లిము గేస్తు పదుమూపురు హిందువులకు (వీరిలో నిరువురు స్త్రీలు) ఆశ్రయ మొసఁగెను. ఆ నడిరేయి వారి నిండ్లకుఁ జేర్చుటకు గుట్టుపుబండ్లుగాని, మోటార్లుగాని దొరకవయ్యెను. నే నపుడు పురపాలక భవనమునకు తెలిఫోను వార్త నంపి, మోటారుకారును దెప్పించికొని, యా హిందువుల నా కారులో నిండ్లకుఁజేర్చితిని. మూడు పవళ్లు, మూడురేలు నాకిటు లొక టేత్రిప్పటయైపోయినది. ఒక నాటి యర్ధరాత్రమున అసన్నాల్ నుండి నా కొక చీటి వచ్చినది. అటనుండి కొందఱు కలకత్తాలో నొక ప్రదేశమునకు బయలుదేటి వచ్చి రెండు నాళ్లయినదట. వారు చేరిన వర్తమానము లేదట. నేను వారిని గావించి పట్టుకొని, తద్బంధువులకు వారి క్షేమవార్తనంపి, పిమ్మట వారి యిండ్ల కంపించితిని” అనుచు మాలానా నాకప్పటి వృత్తాంత మంతయు వినిపించెను.

వెనుకటి యధ్యాయములందే చెప్పవలసిన యీ వృత్తాంతమును, మాలానా కార్యకౌశలమును వర్ణించుటకై యిచట నుటంకించితిని. ఇతర ప్రదేశములం దపుడప్పుడు పొడముచువచ్చిన చిక్కుల నెన్నిటితో యిట్లే మాలానా పరిష్కరించుచు వచ్చెను. లక్నోలోఁ బాడమిన షియా సున్నీ

వివాదమును దీర్చుటకై ఆయన యెంతయేని శ్రమపడెను. ఆ వివాద మిప్పటికిని రగులుచునే యున్నది. ఏనాటికైన మౌలానా యే ఆ వివాదమునకుఁ దన పలుకుబడిచేఁ బరిష్కార మార్గము జూపెట్టఁగలవాఁడు.

మౌలానా సాధించిన ఘనకార్యములందెల్లఁ బ్రధానమైనదియు, లక్షలాది కర్షకులకు శాశ్వతమైన మేలు చేకూర్చినదియు నొకటి మిగిలియున్నది. బీహారుకర్షకుల కాయన చేసిన మహోపకార మింతయనరానిది. ప్రజలకుఁ గాంగ్రెసు చేసిన యెన్నిక బాసలలోఁ (Election Manifesto) గర్షకుల కష్టములఁ దీర్తననుటయే ప్రధానమైనది. బీహారులోఁ గర్షకుల కష్టనివారణము దుష్కరముగాఁ గన్పించెను. ఒక వంకఁ గర్షకులకు జమీందారులకు, రెండవవంక నా యిరువురకుఁ బ్రభుత్వమునకు సమాధానము గుదిరినఁగాని యది సాధ్యముగాదు. 1937 అక్టోబరులో బీహారు జమీందారులు కాంగ్రెసు నేతలతో సంప్రతించుటకు రాయబారమంపిరి. ఆ రాయబారులు రాజేంద్రప్రసాదబాబును దర్శించిరి. కర్షకులకు, జమీందారులకు రాజీ కుదుర్చుటకు మౌలానా ఆజాదు తగినవాడని రాజేంద్రబాబు చెప్పఁగా నా రాయబారులు మౌలానాను గూడ దర్శించిరి. మౌలానా వారి విన్నప మాలించి స్వయముగా నీ కార్యము సాధించుటకై పాట్లా నగరమున కేగెను. అచట మౌలానాయు, రాజేంద్రబాబును కొన్నాళ్లుండి సమాధానమునకై యత్నించిరి. ముఖ్యమైన నిశ్చయములు చేయవలసి వచ్చినపు డీ యిరువురు సచటి ముఖ్యమంత్రి తోడను, దదితరనాయకులతోడను మంతనము పడిపిరి. అచటఁ గర్షకశ్రేయమునకై పాటుబడు కాంగ్రెసు

నాయకులతో ముందుగా నీ యిరువురును సంప్రతించి, వారి కోరికల స్వరూపమును గ్రహించి, పిమ్మట జమిందారులతో సంప్రతించిరి. కర్షకులకోరిక లన్నిటికి జమిందారులు సమ్మతించుట పొసఁగదు కావున మాలానా రాజేంద్రబాబులు తమ శక్తియంతయు ధారవోసి జమిందారుల పట్టును జాలవఱకు సడలింపఁగల్గిరి.

ఈ వ్యవహారమునఁ జాల సున్నితముగా బేరమాడి పరిష్కరింపఁ దగిన చిక్కులు కొన్నియున్నవి. మాలానాయే నాతో నిట్లు చెప్పెను :

“కర్షకుని భారము తగ్గింపనిచో వానికి జీవనము గడవదను విషయమును ముందుగా జమిందార్ల చే నంగీకరింపఁ జేసితిని. ఆ భార మెంతవఱకుఁ దగ్గింపవలెననునది తరువాతి ప్రశ్న. దానికిఁ గూడఁ బరిష్కారము గుదిరినపిమ్మట మిగిలినది - అవిధేయులగు కర్షకుల విషయమున నేమిచేయవలయు ననునది. అట్టి కర్షకుల సర్వస్వమును హరించుట కప్పటి శాసనములం దవకాశమున్నను, జమిందారులు ముందుగనే న్యాయ్యదృష్టికిఁ గట్టువడిరి కావునఁ, గర్షకుని యింటిని, పొలమును దెగనమ్మి శిస్తు రాఁబట్టుకొందుమని యెట్లు చెప్పఁ గలరు? ఈ యొక్కయంశముపై యావద్వ్యవహారమును బెడిసిపోవునట్లు కన్పించెను. ముఖ్యమంత్రిచే శాసననిర్మాణమునకు వాయిదా వేయించి, ‘మీరు దాక్షిణ్యము జూపుఁ’ డని జమిందారుల నర్థించితిని. ‘ఒక చేతితో నిచ్చినట్లే యిచ్చి, రెండవచేతితో మరలఁ గైకొనుట తగవును, ధర్మమును గా’దంటిని. తుదకు జమిందారు లుదారముగా వర్తించిరి. సయమార్గము జయించినది. శాసనము నిర్మిత

మగువఱకు వేచియుండక కొందఱు జమిందారులు ముందు గనే తమ మాటను దక్కించుకొనఁ జొచ్చిరి.”

కర్నకులకు సమకూడిన యార్థిక సదుపాయముగూడఁ దక్కువైనదికాదు. వా రీయవలసిన భూమి శిస్తు మొత్తము మీఁద నాలుగవవంతు తగ్గినది. కొన్నిపట్ల నూటికి నలుబది యేఁబదివంతుల చొప్పునఁగూడఁ దగ్గినది. కర్నకుఁడు శిస్తు చెల్లించినచోఁ జాలును; వానికి భూమియందు సర్వాధికార ములు సంక్రమించినవి. శిస్తు బాకీకొఱకు కర్నకుని యింటిని, చరాస్తులను జప్తుచేసి, విక్రయింపఁగూడదు. బాకీకి సరిపడు నంత పొలమును మాత్రమే విక్రయింపఁదగును. ఆ యమ్ముట కూడఁ బ్రభుత్వము సముచితమని నిర్ణయించిన ధరకే యమ్ము వలెను. శిస్తుకొఱకు పొలమంతయు జప్తుచేయవలసి వచ్చు నేని దాని కర్నమగు మూల్యము కర్నకునకు లభించు మార్గ మేర్పడెను. కర్నకుఁడు తన భూమిని విక్రయింపవచ్చును; మఱియొకరికి బదిలీచేయను వచ్చును. అటుల విక్రయించిన భూమిపైఁ జెల్లింపవలసిన శిస్తునకుగాను కర్నకుఁడు కొంత సొమ్ము జమిందారునకిచ్చి సరిపెట్టుకొనవచ్చును. భూమి బదిలీలన్నిటికి జమిందారు సమ్మతింపవలెను. తాను సాగు చేయు భూమిలో నిల్లు గట్టికొనుటకును, బావి ద్రవ్వకొనుట కును, తోఁట నాటుటకును కర్నకున కధికారమేర్పడినది. శిస్తు బాకీకొఱకు భూమినుండి కర్నకుని దొలఁగింపఁగూడదు. ఈ విధముగాఁ గర్నకునకు భూస్వామినుండి విముక్తిలభించినది. శిస్తు చెల్లించుట యొకటియే యాతఁడు చేయవలసినది— ఆ శిస్తుకూడఁ దొల్లిటికంటెఁ దగ్గిపోయినది.

భూమిపై వచ్చు నాదాయముమీఁద రాబడి పన్ను

విధించుట యొకటి మిగిలియున్నది. ప్రభుత్వమునకు, జమీందారులకు నీ విషయమునం దొడంబడిక సాధింపవలెను. తొలుత నీ వ్యవహారము బీహారులోనే ప్రసక్తమైనది. మాలానా రాజేంద్రబాబుల పుణ్యమాయని యీ వ్యవహారము గూడ సుపరిష్కృతమై, బీహారునందే కాదు, భారతదేశ మంతట శాసనపూర్వకముగా భూమ్యాదాయము మీఁద రాబడి పన్ను విధించుట సాధ్యమయ్యెను. జమీందారుల సమ్మతితో నిర్మితమైన యీ శాసనముచే సాలున కైదులక్షల చొప్పున మొత్తము నలుబది యేబదిలక్షల రొప్పముల భారము వారిపైఁ బడెను. కర్షకునకు లాభించిన శిస్తు తగ్గింపుచేఁ గూడ జమీందారులు సాలునకు రెండు మొదలు రెండున్నరకోట్ల రొప్పములు నష్టమును భరింపవలసిన వారైరి.

ఈ వివరములన్నిటిని రాజేంద్రప్రసాదు బాబు వలన వింటిని. ఈ వ్యవహారమున మాలానా నిర్వహించిన పాత్రమును రాజేంద్రబా బిట్లు ప్రస్తుతించెను :

“కర్షకులతోడను, జమీందార్లతోడను నడపిన మంతనములందు మాలానా తన బుద్ధిసూక్ష్మతను, ఎదిరి హృదయములఁ గరగించు నేర్పునెల్ల వినియోగించెను. బీహారునందలి భూమికపులు చట్టములు మాలానా కపరిచితములగుటచేఁ దొలుతఁ గొంత చిక్కుగాఁ గన్పించినను మంతనములు సాగినకొలఁది ఆయన యీ వ్యవహారమునెల్ల నాకళించుకొనుటయే కాక, చిక్కులన్నిటికి శీఘ్రముగఁ బరిష్కారములు సూచించుచు, నెదుటివారిని తన మార్గమున కిట్టై త్రిప్పికొననేర్చెను. తొలిసారి వెల్లినపుడే కొలఁది దినములలోఁ జిక్కులన్నియుఁ జాలవఱకు వీడిపోయెను. మాలానా సాహెబు

మరల నొకతూరి యేగి చాలదినము లచట నిలిచెను. ఇట్లు దీర్ఘముగా సంప్రతింపులు నడచిన పిమ్మట జమిందార్లకుఁ, గాంగ్రెసునకు సమాధానము గుదిరెను. ఈ మంతనములందుఁ గిసాను సభకు మేము ప్రమేయము గల్పింపలేదు. మేము సాధించినదానితో సంతృప్తిలేనిచో, మరల నాందోళన చేయుటకుఁ గిసానుసభకు స్వేచ్ఛయుండుటకై యా సభ్యుల నిందుఁ జేర్పమైతిమి. జమిందారుల సమ్మతితో శాసన నిర్మాణము సుఖకరమగుననియు, వారిని శఠించి శాసనము చేసినదానికంటె నీ విధముగా కర్నకులకు సద్యఃఫల ముండు ననియు మే మూహించినట్లే జరగెను. మంత్రు లధికారమును దాల్చిన కొన్ని నెలలలోనే శాసనము నిర్మితమయ్యెను. వారు మంత్రితృప్తిమును జాలించుకొని పోవునప్పటికే రాష్ట్రమునందధికభాగమున శిస్తు తగ్గించుపని పూర్తియై, తక్కినచోట్లఁ జాలవఱకు సాగిపోయెను. కర్నకజన కష్టనివారణార్థమై కాంగ్రెసు చేసిన సంకల్ప మొక్క బీహారురాష్ట్రమందే ఫలించిన దనుకొందును. కౌలుభూమి శాసనవిషయమునను, రాబడి పన్ను విషయమునను మంతనములు భగ్నముగా నున్న తఱియందెల్ల మాలానా తన వాదపద్ధతిచే, జాతుర్యముచే, బరహృదయాధాన నైపుణ్యముచే నా ముప్పుఁ దప్పించుచుండెడి వాఁడు.”

— — —

14. సంకటస్థితి

కాంగ్రెస్ సిట్లు ప్రజాక్షేమ కార్యములొనర్చు భాగ్యమంతలోనే యంతరించినది. అప్పటికి సంవత్సరముపై కాలము నుండి వివిధదేశముల మధ్య రగులుచున్న రవరవలు క్రిందటి సెప్టెంబరులో నొక్కమాటుగా గుప్పమనియెను. రాష్ట్ర ప్రభుత్వముల కించుక స్వేచ్ఛలభించినదికదా, దీని వెంబడినే సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము సాధింపఁగలమని నమ్మియుండ నాయాసలెల్ల నిట్టే తెల్లవాఱిపోయినవి. మన మింకను బరతంత్రులమే యనియు, మనమొక లెక్కలోనివారము గామనియు నీ యుద్ధమువలనఁ దేటతెల్లమైనది. ఒకవంక యుద్ధభేరి మ్రోగింపకమున్నే, మన శాసనసభ సమ్మతింపకుండనే భారతపై న్యములను బ్రభుత్వ మీజిప్టుకు, సింగపూరు నకుఁ దరలించెను. యుద్ధభేరి మ్రోగినంతనే మనదేశముగూడ యుద్ధ మగ్నమైనట్లు ప్రకటితమయ్యెను. ఇందులకు మన సమ్మతితో, సంప్రతింపులతోఁ బనిలేకపోయెను. మనము నోరు లేని వారమైతిమి. మన యిష్టానిష్టము లెవ్వరికిఁ గావలయును? ఇండియా రాజ్యాంగమును సవరించి, అప్పటికే కొన యూపిరి తోనున్న రాష్ట్ర స్వాతంత్ర్యమును బ్రభుత్వము హరించెను. రాష్ట్రముల నిత్యకృత్యములయందు ప్రేలిడుచు భారతప్రభుత్వ మాతర శాసనాధికారమును (Rule of ordinances) సాగింపఁజొచ్చెను. ఈ యుత్పాతముల వైఖరిని గాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకులు గ్రహించి, రాష్ట్రాధికారులగు తమ మంత్రులందఱను బ్రభుత్వమును వీడి రావలసినదని యాదేశించిరి. ఈ యుద్ధచర్యలందుఁ బ్రభుత్వమునకుఁ దోడ్పడఁ జాలమని ప్రకటించిరి. పిమ్మటఁ గాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకులు

దమలోఁ దాము దీర్ఘమంతనములు సలిపిరి. ప్రజాప్రభుత్వము పట్లను, సామ్రాజ్యభావము పట్లను బ్రతిఘ ప్రభుత్వ యుద్ధ లక్ష్యము లెట్టివో యాలక్ష్యము లిండియా కెటు లన్వయింప నున్నవో ప్రభుత్వము ప్రకటింపవలెను. అట్లు ప్రకటించిన పిమ్మటఁ గాంగ్రెసు కర్తవ్యనిశ్చయ మొనర్చునని కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకులు ప్రభుత్వము నడిగిరి. ఆ పిమ్మట నేమి జరిగినదో లోకవ్యవహారమును గమనించుచున్న బ్రతిఘ వారికి, భారతీయులకుఁ గూడ విదితమే.

ఈ ప్రశ్న మడిగినందులకు బ్రతిఘ ప్రభుత్వము తొలుత నాక్షేపములకు దిగెను; పిమ్మటఁ దూలనాడెను; తుదకు భేదో పాయమును బూర్ణముగాఁ బ్రయోగించెను. గాంధీజీ మాత్రము మిత్రమండలికి వచ్చిన కడగండ్రకు జాలిపడెను. మిత్రమండలికి మాధర్మబల మండగానుండునని కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకులు నిర్నిబంధముగాఁ బ్రకటింపవలసినదని గాంధీజీ యుపదేశించెను. కాని, లోకజ్ఞులగు నా నిర్వాహకులు, గాంధీజీ మాటను మన్నించినచోఁ బ్రజలు హర్షింతురో, లేదో యని సంశయించిరి. ఇంతకుఁ బ్రభుత్వమును బాస యిమ్మని యడుగుట దోషముకాదు కదా? వెనుకటి యుద్ధకాలమున బ్రతిఘ (డొమినియన్లు) సామంతరాజ్యములు తమ స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిని ముందుగాఁ బ్రకటింపవలెనని బ్రటను నడిగినవి కావా? అధ్యక్షప్రసంగమున హాలానా చెప్పినట్లు - “ఈ యుద్ధజ్వాలలందుఁ బ్రజ లాహుతి కానున్నారు కదా! ఆ యగ్నికుండమున నుజ్జికి బూదియగుటకు మున్ను ‘ఈ యాహుతికిఁ గారణమేమి? దీనిచే మాకేమి ఫలము రానున్నది?’ అని యడుగుట దోషమా? కనులు మూసికొని దుముకుటకు మనము లోక

జ్ఞాన శూన్యమగు వెట్టి వాండ్రమా?”

కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకులు సంశయించినట్లే జరగినది. బ్రిటిషు రాజనీతిజ్ఞులు చేసిన ప్రకటనలు చూడగా - లోకజ్ఞులగు మన నాయకులు ప్రభుత్వ యుద్ధ లక్ష్యములను బ్రకటింపవలసినదని ముందుగా నడుగుట మంచిపనియేయయ్యెనని తేలెను. గాంధీజీ భగ్నశుక్లై వ్యథాభారమునఁ గ్రుంగి పోవు ప్రమాదము గూడ దానిచే దప్పిపోయినది. బ్రిటను సదుద్దేశముతోడనే యుద్ధమున దిగినదని, పాపము, గాంధీజీ మొదట నమ్మెను గాని బ్రిటిషు ప్రభుత్వ మట్టి విశ్వాసము నకుఁ బాత్రముగాదని వెంటనే గ్రహించెను. యుద్ధారంభము నుండియుఁ గాంగ్రెసుచేసిన కార్యనిశ్చయములందు మాత్రానా ముఖ్యపాత్ర ధరించెనని వేఱుగాఁ జెప్పఁ బనిలేదు.

యుద్ధ లక్ష్యములను బ్రకటింపవలసినదని ప్రభుత్వమును కాంగ్రెసు అడుగుటలోను, అట్లడిగినమీఁదటఁ బ్రభుత్వము చేసిన ప్రకటనల వైఖరిలోను ఏది కౌరవావహముగా నున్నదో భావికాలమే నిర్ణయింపఁగలదు. లండను సభలో మత సామరస్యము గుదురకుండఁ బ్రభుత్వ మపుడు తన భేదోపాయముచేఁ జెడఁగొట్టినదిచాలక, మరల 1933 లో వై క్య సభయందుఁ జేతికొందిన యైక్యమునుగూడ భగ్న మొనర్చెను. ఆ.పిమ్మట మతవైరస్యము పెచ్చు పెరిగిపోయి యుద్ధ సంకటావస్థయందు వెట్టితలలు వేసెను. దేశమున సాధ్యమైనంతవట్టు ప్రజలను భిన్నవర్గములుగా, ముఠాలుగాఁ జేలఁచి, ఉన్నవియు లేనివియుఁ గట్టములను వారిచే నేకరువు పెట్టించి ప్రభుత్వము వారి నందఱు గూడఁగట్టెను. ఇట్లు వారిని సింగారించి “చూచితీరా? భారత ప్రజాబాహుళ్యము కాంగ్రెసు

పక్షమున లేదు” అని లోకమునకుఁ జూటెను. ఈ కుతంత్రములకుఁ గాంగ్రెసు భీతిల్లక, “కానిండు. కాంగ్రెసు పక్షమందును, తదన్యపక్షమందు నున్న భారత ప్రజాబాహుళ్యము నానతిని కాంగ్రెసు శిరసావహించును. ఈ ప్రజల సమ్మతిని గ్రహించుటకు వయస్సునుగాని, మఱియొకటిని గాని ప్రమాణముగా నిర్ణయించి, రాజ్యాంగనిర్మాణ సభను నిర్మింపుడు. ఆ సభానిర్ణయములకుఁ గాంగ్రెసు దలయొగ్గు” నని ప్రకటించెను. ముస్లిము లీగు కిది నచ్చలేదు. ఈ యల్ప సంఖ్యాకులను దనయిచ్చకు వచ్చినట్లు కలగాపులగ మొనర్చవలయునని లీగు అభిలషించెను.

ఇటీవలఁ గొన్ని నెలలుగా ముస్లిము లీ గవలంబించుచున్న వైఖరి యందఱు నెఱిగినదే. రాజీకేఁ గాంగ్రెసు సిద్ధపడినపుడెల్ల భారత ముస్లిములందఱకుఁ దానే ప్రతినిధిననుచు లీగు విపరీతవాదమునకు దిగుచున్నది. కాంగ్రెసు మంత్రులు పరిపాలించినన్నాళ్లు వారిని దొలఁగఁద్రోయుటకు లీగు యత్నించినదికాదు; మంత్రులపై నేరములుమోపి, గవర్నర్ల రక్షణము గోరుటకేనియు దానికి సందు దొరకినదికాదు. మంత్రులు ప్రభుత్వమును వీడివచ్చుచున్నపుడు ముస్లిము లీగు సభ్యులు కొందఱు, అట్లు చేయవలదని మంత్రులను బ్రార్థించుటయు జరగినది. మంత్రు లధికారమును వీడివచ్చినంతనే, అదియేమి విడ్డూరమోకాని, అధిక సంఖ్యాకుల దొరతనమునుండి ముస్లిములు బ్రదికి బైటఁబడినందులకు దైవమును బ్రార్థింపుడని లీగు ముస్లిములకు బోధింప నొడిగట్టినది. పిమ్మట గొంతెమ్మకోరికలు కోర సాగినది. వీని కన్నిటికిఁ దలమానికముగా నిపుడు భారతభూమిలో

ముస్లిముల భాగము ముస్లిములకుఁ బంచియిండని కోరఁ దొడఁగినది. కాంగ్రెసు మంత్రులయెడ నెన్నుచున్న నేరములు కాంగ్రెసు కేకాదు, మాలానాకుఁగూడ వర్తించును. ఆ నేరము లన్నియు నిజమైనచో, కాంగ్రెసు శాసన సభావ్యవహారోప సంఘమందును, కార్యనిర్వాహకులందును మాలానా తాను ముఖ్యుడై యుండియు, గాంగ్రెసు మంత్రుల దుండగములు సాగనిచ్చి, తన మతస్థులకు ద్రోహమొనర్చినవాడగును. ఇంతకంటె విడ్డురపు నింద యుండఁబోదు. అట్టి విపరీత దోషారోపణమును మాలానా శాంతముగాఁ బర్యలోకన మొనర్చి, చెప్పికొన్న సమాధానమున ముఖ్యభాగము లిట నుదాహరింతును :

“కాంగ్రెసు మంత్రు లెనిమిది రాష్ట్రములందును దమంతఁ దా మధికారమును వదలికొని వచ్చినపిమ్మట లీగు సభాపతి ముస్లిముల కేమి యుపదేశించెనో చూడుడు! కాంగ్రెసు ప్రభుత్వపుఁ బీడ వదలిపోయినందులకు ముస్లిము లెల్లరు మనీదులకేగి దైవమును మ్రొక్కుకొనవలెనట! ఆ మంత్రు లేమి నేరములు చేసిరందు రేమో? అధికారముకంటె ధర్మమే యధికమని నమ్మి భారత స్వాతంత్ర్యముకొఱకు, బరాధీనతచే నవసియున్న పూర్వ ఖండవాసు లందఱి స్వాతంత్ర్యముకొఱకు నధికారమును ద్యజించుటయే వారొనర్చిన మహాపరాధము. ఔరారా! ముస్లిములకిది యెంతటి నగుబాటు! కాంగ్రెసుతోఁ దమకు విరోధముండుఁగాక! ముస్లిములలో నే వర్గమేనియు నిట్టి నగుబాటుపని కెట్లు హర్షించునా యని నా కక్కజము గల్గుచున్నది.

“తమ హక్కులకొఱకు, బ్రయోజనములకొఱకు

ముస్లిము లెట్లు పోరాడినను బోరాడుదురుగాక. అది వారి కుటుంబ కలహము. నేను దానిని గాదనను. కాని, ఇండియా స్వాతంత్ర్యమునకే భంగకరముకాదగిన యిట్టి పనికి ముస్లిములు గడంగదగునా? జిన్నాసాహెబు నాయకత్వముచే ముస్లిములు భారతస్వాతంత్ర్యమునకు విఘ్నకారు లయ్యెడి దురవస్థకుఁ బాల్పడుచున్నారు. ఇది యకార్యమని 1912 లోనే ముస్లిములను హెచ్చరించితిని. తిరుగ నిరువదియేడేండ్లకు ఆ హెచ్చరికయే చేయవలసివచ్చెగదా యని నాకు ఖేద మొదవుచున్నది.

“ఇంతకును జిన్నాసాహెబు ఈ ‘కాంగ్రెసు పీఠా విమోచనపుఁ బండుగ’ చేసికొనుఁడని ముస్లిముల కుపదేశించిన దెందులకు? ‘కాంగ్రెసు మంత్రుల క్రూర చేష్టితములకుఁ’ దప్పి బైటఁబడినందులకు. ఆ క్రూరకార్యముల స్వభావము, బరిమాణము నెట్టివన్నచో జిన్నాసాహెబే చెప్పచున్నారు : ‘ముస్లిములయెడ ద్రోహబుద్ధితోఁ గాంగ్రెసు మంత్రులు పరిపాలించుచు, శాసనసభలలో ముస్లిములను చులకనగావించి, వారి సంస్కృతిని నాశనముచేయ సమకట్టిరి. వారి సాంఘిక ధార్మిక వ్యవహారములందు జోక్యము గల్పించుకొని, వారి యర్థప్రాప్తిని హక్కులను మట్టిపాలొనర్చిరి.’ జిన్నాసాహెబు చెప్పినదంతయు నిజమే యని మాటవదన కంగీకరించితి మనుకొనుఁడు. ముస్లిముల సంస్కృతిని కాంగ్రెసు మంత్రులు పాడుచేసిరి. వారి మత మందు, సాంఘికవ్యవహారములందు జోక్యము చేసికొనుచుండిరి. వారి హక్కులను, ఆర్థికప్రయోజనములను మంటఁ గలుపుచుండిరి. ఈ ఘోరకర్మమంతయు నొకనాఁడు గాదు,

నాల్గునాళ్లుగాదు ; రెండేండ్ల యాఱునెలల పర్యంతము నిర్విరామముగా సాగుచుండెనన్నచో దీని తాత్పర్య మేమి యని యోజింపుడు. ఎనిమిదికోట్ల యేబదిలక్షల ముస్లిము ప్రజ యీ ఘోరకర్మమునకుఁ బ్రతిక్రియ యేమేని గావించి నదా? కావింపకేమి! కాంగ్రెసు మంత్రులు బుద్ధిపూర్వక ముగా నధికారమును విసర్జింతురన్న యాసతో ముప్పది నెలలు వేచియుండెను. ఆ యాస ఫలించినంతనే ఈశ్వరుని పరమానుగ్రహమును స్మరించి చేతులెత్తి నమస్కరించినది. తొల్లిటి ఇజ్రాతీయులవలె, దమకు విముక్తి గల్గినదని లీగు ముస్లిములు చాటఁ దొడఁగిరి. సెబాసు! జిన్నాసాహెబు భారతముస్లిములకు లోకమున నెంతటి ఘనగౌరవముఁ గల్పించుచున్నాఁడో, కంటిరా?

“భారత ముస్లిము లింతటి యధోగతిపాలైరని నే నంగీకరింపలేను. తమ దేశమునం దెనిమిది రాష్ట్రములలో మంత్రు లిట్లు తమ సంస్కృతిని, మతమును, బ్రయోజనములను బూదిపా లొనర్చుచుండ నెనిమిదికోట్ల మంది ముస్లిములు చేతులు ముడిచికొని కూరుచుండి, ‘విమోచనదిన’ మెప్పుడువచ్చునాయని మిన్నులు చూచుచు మిన్నకుందురని నేను నమ్మజాలను. భారతముస్లిముల కింతటి యభిమాన శూన్యత నాపాదించుటకంటె నవమానముండునా? అమృతము పేరుగా వారిచే నిది విషముద్రాగించుట కాదా? ఇట్టి ప్రభుత్వ దౌష్ట్యమును బ్రజలు సహించుకాల మెన్నఁడో వెనుకఁబట్టినది. జిన్నాసాహెబు చెప్పిన యీ ఘోరముల నాచరించిన రాష్ట్రప్రభుత్వము, లా పిమ్మట నొక్క దినమైన బ్రదుకఁజాలునా? కాంగ్రెసు ప్రభుత్వము లన్నియు నిట్టి

ఘోరము లాచరించెనని జిన్నాసాహెబు చెప్పుచున్నాఁడు కదా! అన్నియునేల? ఒక్క రాష్ట్రప్రభుత్వమేనియు నిట్టి దౌష్ట్యము నవలంబించునేని జిన్నాసాహెబు 'విమోచనపు బుడుగ' చేసికొనుడని చెప్పెడివఱకు నూరకయుండుటకు భారతముస్లిములు దమ బాగోగులు దా మెఱుంగని వారు కాదు. అట్టి దొరతనమును వా రొక్కతృటిలోఁ దుదముట్టించి యుండురు. భారతముస్లిముల రక్తమందు భీరుత్వ జడత్వములు మందునకై నఁ గానరావు. తమ 'ధార్మిక సాంఘిక వ్యవహారములందు జోక్యమును', 'తమ హక్కులకుఁ బ్రయోజనము లకు నష్టము' వాటిల్లుచుండుటను జూచుచు ముప్పదిమాసముల పర్యంతము వారు చేతులు ముడిచికొని మిన్నకుండఁ జాలరు.

“ఈ సందర్భమున నింకొక విషయము గమనింపఁదగి యున్నది. కాంగ్రెసు మంత్రులు మత సామరస్యమును సాధించుటకై తమ యావచ్ఛక్తిని వినియోగింపరైరనియో, ఇదిగో, ఈ రాష్ట్రమున నీ సందర్భమున ముస్లిముల కన్యాయము జరగెననియో, ఈ రాష్ట్రప్రభుత్వ పరిపాలనమున నిట్టి దోషుఁగు వాటిల్లెననియో జిన్నాసాహెబు ఆరోపించినచో నందుఁ గొంత 'సబ'బుండెడిది. అవి సత్యమగునో, కావో విచారించుటకు యోగ్యముగా నుండెడివి. అట్లు నిచ్చెనమెట్లు సగమెక్కి యూరకుండుట జిన్నాసాహెబు స్వభావముకాదు. 'కాంగ్రెసు మంత్రులు ముస్లిములకు ద్రోహము దలపెట్టి' రని ఆయన స్పష్టముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు. వారు ముస్లిము సంస్కృతిని 'నాశ' మొనర్చుచుండిరి; 'ధార్మిక సాంఘిక వ్యవహారములందు జోక్యము' చేసికొనుచునే యుండిరి; 'ముస్లి

ముల హక్కులను, ఆర్థిక ప్రయోజనములను మట్టి పాలొన రుచ్చుచునే యుండిరి. ఇది యాయన నిందారోపణ వైఖరి.

“నే నింతకుమున్నే చెప్పితిని; మరల చెప్పుచున్నాను; నా బాధ్యతను పూర్ణముగా నెఱిగియే చెప్పుచున్నాను. కాంగ్రెసు మంత్రులయెడ నారోపించిన యీ దోషము లన్నియు నిరాధారములని. కాంగ్రెసు మంత్రులు ‘ముస్లిములకు ద్రోహముదల పెట్టి’ రనియు, ‘ముస్లిముల హక్కులను, ఆర్థిక ప్రయోజనములను, ధర్మమును నాశనమొనర్చి’రనియుఁ జెప్పుట యసత్యముల గుట్ట.

“ఈ నిందారోపణలందలి సత్యాసత్యములను దేల్పు మార్గములు లోకమున నెన్నియోయున్నవి. ఇట్లారోపించిన జన్నాసాపాము గాని, మఱియొకరుగాని అట్లు తేల్చుకొన వచ్చుఁ గదా ! ఇది వారి ధర్మము కాదా? వా రందులకుఁ జాలరేని, తమ హక్కులపట్ల, వ్రాతలపట్ల సంయమ మవలం బించుట యుక్తమని విజ్ఞులన్నచోఁ దప్పేమి ?

“కాంగ్రెసు మంత్రుల యీ రెండేడ్లపాలనమందు ముస్లిములు నాతోఁ జెప్పికొన్న తమ కష్టములపట్ల నావైఖరి యెట్టిదో వివరించుట కిది యదను గాదు. ముందుముం దెపు డేని వానిని గూర్చి సవిస్తరముగఁ దెలుపుదును. ఇపు డొక్క మాట మాత్రము చెప్పుదును. ఈ రెండేడ్లలో నాకు విన వచ్చిన కష్టములలో దేనినిగాని పూర్తిగా విచారించకుండ విడువలేదు. శాసన సభావ్యవహారోప సంఘసభ్యులు, కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకులు, కాంగ్రెసు మంత్రులు, రాష్ట్రకాంగ్రెసు సంఘాధికారులు-వీరందఱు నే నట్టి పట్టుల నెంత నిక్కచ్చిగా, మోమోటము లేకుండ మెలఁగితినిో యెఱుంగుదురు. ప్రతి

యారోపణమును గూర్చియు, మంత్రుల సమాధానములతో నేను దృష్టినందక, తత్సంబంధములగు వ్యవహారపత్రములన్నియు స్వయముగాఁ బరిశీలించి చూచుచుంటిని.

“జిన్నాసాహెబు చేసిన నిందారోపణములం దే లేశము సత్యమున్నను గాంగ్రెసు మంత్రుల పరిపాలనము నొక్కదిన మేని సాగనిచ్చెడివాఁడఁ గాను.

“జిన్నాసాహెబు ప్రభృతు లొకవేళ ముస్లిముల ఊమమును గాంక్షించియే యీ పనులు చేయుచున్నచోఁ దద్విరుద్ధఫలమే ప్రాప్తించునని చెప్పుచున్నాను, నా మాట నమ్ముఁడు. ఇప్పటికేని వా రీ మార్గమును వీడినచో భారత ముస్లిములకు శ్రేయముగూర్చినవా రగుదురు. అట్టి శ్రేయము వారికిఁ గొటవడియున్న మాట నిజము.”

15. చుక్కానుపట్టు

కాంగ్రెసు మహాసభాధ్యక్షులను మాలానా యభ్యర్థించెను. కాంగ్రెసు ప్రతినిధుల భారతీయతాభిమాన మేపాటిదో, హిందూముస్లిము లేకముగావలెనను వాంఛ యెంతటిదో-ఈ యభ్యర్థనముచే దేలిపోవును. ఈ యపూర్వసంకటస్థితిలో నొకానొక ముస్లిము నాయకునకు భారత భాగ్యరక్షణ భారమును వారప్పగింతురో లేదో చూచెద మనుకొనుచుండఁగనే మాలానాకుఁ దలమునుకలుగా విజయాక్షతలు లభించెను. 1939 లో ఆయన వలదనెనుగాని తేనిచో నట్టి విజయమే లభించెడిది. మఱి యీ విషయతరుణమున లభించినవిజయమే విజయము. “శాసన సభావ్యవహారములు కట్టువడినవిగావున నే నిపుడు కాంగ్రెసు సభాధ్యక్షత నంగీకరించుట సుకరమైనది’ అని మీరు లాహోరులో అంటిరంట కదా, దాని భావ మేమి?”యని నేను మాలానా నడిగితిని. ఆయన యిట్లు చెప్పెను: “మన మంత్రులను రాష్ట్రపరిపాలన భారము వదలి రండని కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకుల మాదేశించితిమి. అది యెట్లు ఫలించునో చూడవలసిన యీ తరుణమున ఆయా దేశ మిడిన వారిలో నొకఁడ నగు నన్ను కాంగ్రెసు సభాధ్యక్షుడవు గమ్మని కోరిరి. ఆ కోరిక నిపుడు త్రోసి పుచ్చినచో, జేసిన పనికి ఫలమనుభవింప వెఱచి తప్పించుకొంటి నని లోకము నిందించును. అది యటులుండఁ, బ్రభుత్వము తన వైఖరిని మార్చుకొనకున్నచో, నేడు గాకున్న రేపేని మనము శాసనసభిక్కార మొనర్పక తప్పదు గావున దానికి భయపడి పాటిపోయితి నను నిందగూడ నాపైఁబడును. అదియును గాక, యెప్పుడేనియుఁ బ్రజల విశ్వాసమునకుఁ

బాత్రూడనగుట భాగ్యమే యగునుగాని యిట్టి సంకటస్థితిలో నన్నింతగా నమ్మిన ప్రజల కోరిక నెట్లు నిరాకరింప నేర్తును?" రామఘర్ కాంగ్రెసు సభావ్యవహారముల నాయన నడపిన తీరును, ఆయన చేసిన యధ్యక్ష ప్రసంగమును జూచిన మీఁదట - బ్రజలు మౌలానాను వరించుట మంచిపనియే యయ్యెనని స్పష్టపడినది. అప్రస్తుతమును దడవక, ప్రస్తుతమును విడనాడక, హేతుబద్ధముగా నడచిన యా ప్రసంగము విన ముచ్చట యయ్యెను. పాట్నాలోఁ కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకు లొక్కటే కార్యనిశ్చయమును సంకల్పించినట్లే మౌలానాయుఁ దన ప్రసంగమున నొక్కటే ప్రస్తావమును త్సుణ్ణముగాఁ బరిశీలించి వదలెను. అందు అధిక ప్రసంగము గాని, పొల్లు మాటగాని వెదకినను గానరాదు.

మౌలానా వాద సమర్పణవైఖరిని, శైలీసాభాగ్యమును జూడఁగోరు వా రా ప్రసంగపాఠమును బూర్ణముగాఁ బఠింపఁ గలరు కావున నందలి ముఖ్యాంశముల మాత్ర మీటఁ బరామర్శింతును. భారత కాంగ్రెసు మహాసభాధ్యక్షుని ప్రసంగ మేనియు నాంగ్లేయుల కంతగా ముఖ్యమనిపించదు గావున వారు దానిని బఠింపరు. ఆ ప్రసంగమును సంగ్రహాతి సంగ్రహముగా రాయితరు విదేశముల కంపును. డెయిలీటెలిగ్రాఫు, టయిమ్సువంటి వార్తా పత్రిక లా ప్రసంగములను నాల్గు ముక్కలతోఁ దేల్చివేయును. మౌలానా ప్రసంగమునకుఁ గూడ నాగతియే పట్టినది. అది యటులుండుఁగాక. ప్రసంగ సంగ్రహము నెత్తికొందును. 1936 మొదలుకొని కాంగ్రెసు కార్యనిశ్చయములం దొక క్రొత్త వైఖరి యేర్పడినదనియు, ఆ వైఖరిని దా నామోదించితి ననియు మౌలానా తన ప్రసం

గము నారంభించెను. 1912లో 'అల్ హిలాల్' పత్రిక నారంభించినప్పుడే మౌలానా విదేశ వ్యవహారముల ప్రాముఖ్యమును గూర్చి ప్రస్తావించెను. కావున 1936 లో కాంగ్రెసు సభాధ్యక్షుడగు జవాహర్లాలు పండితుడు అన్యదేశముల ప్రవృత్తిని గమనించి మనము మెలగవలెనని చేసిన హెచ్చరిక మౌలానా మనస్సునకు వచ్చెను. "1936 లో లక్నో కాంగ్రెసు సభ నూతన భావపథమును ద్రొక్కి, యావల్లోక వ్యవహారములను బరామర్శించి, నిజాభిమతమును స్పష్టముగాఁ జెప్ప నారంభించెను. అది మొదలుగా నట్టి యభిమత ప్రకటనము, దానిపైఁ గార్యనిశ్చయము నొనర్చుటయుఁ గాంగ్రెసు మహాసభల కానుమాయితీగా నేర్పడినది. ఆ రీతిగానే నేడు చేసిన కార్యనిశ్చయము లోకమునకు రెండు విషయములను దెలియఁజెప్పుచున్నది. మన మిప్పుడు నిస్సహాయులమై యున్నను ఇతర దేశములలో నేమి జరగుచున్నదో గమనించి నడచుకొనక తప్పదు. మన లక్ష్యము దెసకుఁ బురోగమించుచున్న యీ తరుణమున నొంటరిపాటు తగదు. నిత్యపరినర్తనశీలమగు నీ మానవలోకమున భిన్న దేశములుఁ, బ్రజలుఁ బరస్పరము సన్నిహితులైరి. ఒకరి తలఁపులతోఁ, జేతలతో నొకరికిఁ బనియుండదను కాలము గతించినది. భాని ఫలమును మానవలోకమంతయు ననుభవింపక తప్పదు. కావున భారతదేశము బాహ్యలోకమునుండి విడివడి, యొంటరియై తన చిక్కులను బరిష్కరించుకొనఁజాలదు. బాహ్య లోకమందలి ఘటనల ఫలము మన మనుభవించుచున్నట్లే మనము సలుపు కార్యనిశ్చయములకు, మన స్థితిగతులకు ఫలము నితర దేశములవారు ననుభవింపవలసియున్నది. ఈ

యెఱుకయు, నీనమ్మకమే నేటి మన కార్యనిశ్చయములకుఁ బ్రేరకములైనవి. నాజిజము, ఫాసిజమువంటి యుద్ధమములు ప్రజాప్రభుత్వములకు, వ్యప్తి సమప్తి స్వాతంత్ర్యమునకు గొడ్డలి పెట్టువంటివని యీ కార్యనిశ్చయములందు మనము స్పష్టముగాఁ జెప్పితిమి. నానాటికి బలపడుచున్న యీ యుద్ధమములు లోకోపద్రవకరములని భారతప్రజల విశ్వాసము. ముంచుకొని వచ్చుచున్న యీ ప్రళయమునుండి ప్రజాప్రభుత్వములను, స్వాతంత్ర్యమును రక్షించుకొనఁ జూచు ప్రజలతో భారతీయులకు బుద్ధి పూర్వకము, హృదయ పూర్వకము నగు నైక్యముగలదు.” బ్రిటిషు సామ్రాజ్యభావమే మాకు విరోధి. బ్రిటిషు ప్రజలతో మాకు వైరములేదు. అట్లే నాజీజముగూడ మాకు విరోధియని మాలానా స్పష్టపఱచెను.

“ఈ నాజిజము ఫాసిజములు లోకోపద్రవకరము లంటిని. వీనికంటెఁ బ్రాంతది యగు నుపద్రవమొకటి యుండనే యున్నది. అది ప్రజల స్వాతంత్ర్యమునకు, శాంతజీవనమునకు వీనికంటె హానికరమని యేనాఁడో స్పష్టపడిపోయినది. దాని మూలముననే యీ క్రొత్త యుపద్రవములు పుట్టుకొని వచ్చినవి. అదియే బ్రిటిషు సామ్రాజ్యవాదము. ఈ క్రొత్త యుపద్రవములవలెఁగాక యది మాకు దగ్గఱి శత్రువు. అది మాయింటఁ జొచ్చి, మాతలపై నెక్కి కూరుచున్నది. కావుననే యూరపులోఁ బాడమిన క్రొత్త చిక్కులచే దాపురించిన యీ యుద్ధమున భారతభూమి పాల్గొనదని స్పష్టముగాఁ జెప్పితిమి. ఈ విషయమున మాయిచ్చవచ్చినట్లు కర్తవ్యనిశ్చయమొనర్చు స్వాతంత్ర్యము మాకు లేదు. మా కట్టి స్వేచ్ఛ లభించినపుడు కర్తవ్యనిశ్చయ మొనర్చుకొనఁ జాలుదుము.

“నాజిజము, ఫాసిజము వర్ధిల్లుట ఇండియాకు గిట్టదు. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యభావము వర్ధిల్లుట యంతకంటె గిట్టదు. ఇండియా యిప్పటికిని స్వాతంత్ర్యహీనమై యున్నదనఁగా, బ్రిటిషు సామ్రాజ్యభావ మెప్పటివలె వర్ధిల్లుచున్నదనియే యర్థము. ఈ స్థితిలో నిండియా యా సామ్రాజ్య విజయము నకై చేజేత సాయముజేయదు. ఇది మన కార్యనిశ్చయము లందు ఉద్ఘాటించిన రెండవవిషయము. లక్నో మహాసభ నాటి నుండి యేఁట మన మీ కార్యనిశ్చయము లొనర్చుచునే యున్నాము. వీనికి ‘యుద్ధ ప్రస్తావము’లని పేరు వచ్చినది. అంతియే కాదు.

“ఇచటఁ జర్చనీయాంశము బ్రిటిషు ప్రభుత్వమున కిష్టమున్నదా, లేదా? ఉన్నచో నా యిష్టమెంత పరిమాణ మున నున్నది యని కాదు. ఇండియా కీ హక్కు-తన భాగ్య మును దాను నిర్ణయించుకొను స్వాతంత్ర్య మున్నదా, లేదా? ఇదియే తేలవలసినది. ఇది తేలినచోఁ దక్కిన విషయము లన్నియు నిట్టే పరిష్కృతములగును. ఇండియా బ్రదుకంతయు దీని మీఁదనే నిలిచియున్నది. మూలభిత్తివంటి యీ హక్కును తొలఁగించినచో భారత జాత్యభిమానమే కుప్పగూలిపోవును.

“యుద్ధమును గూర్చి మన మనస్సును విప్పి చెప్పితిమి. క్రిందటి యుద్ధము నాటివలెనే నేఁడును బ్రిటిషు సామ్రాజ్య భావము మా కనుల యెదుటఁ జెక్కుజెడరక నిలిచియున్నది. ఈ యుద్ధమున నుఱికి, దానికి విజయమును జేకూర్చుట మా వలనఁ గాదు. ఇందు చాటుమాటులు లేవు. అంతయుఁ దేట తెల్లముగానే యున్నది. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యవృద్ధిని, బుష్టిని మనము సహింపము. ఈ పారతంత్ర్యయాతనను చేతులారఁ

బాడిగించుకొనలేము. ముమ్మాటికి మన మందుల కంగీకరింపము. వారితో మనము కలియుట కల్ల. మనదారివేఱు.” మఱియొక్క మాట:

“ఈ యుద్ధారంభమునుండియు బ్రిటిషు మంత్రులు తమ తొల్లిటి సామ్రాజ్యభావము లంతమందినవనియు, ధర్మమును, శాంతినే తా మిప్పుడు కోరుచుంటి మనియు ధర్మపన్నము లేకరువుపెట్టి లోకమును నమ్మింపఁజూచుచున్నారు. ఈ మాటలే నిక్కమగునేని భారతీయులకంటె నధికసంతోష మింకెవరికిఁ గలుగును ? ఈ కల్లమాట లెవ రెఱుంగనివి ? యుద్ధమునకుఁ బూర్వమందువలెనే నేఁడును శాంతి ధర్మముల కడ్డముగా బ్రిటిషు సామ్రాజ్యము నిలిచియేయున్నది. ఆ మాటల కల్లనిజములు దేల్చునది భారతస్వాతంత్ర్య ప్రదాన మొక్కటే. ఆ యొరపిడి తాత్తిపై నొరయుటయు, నివి కల్ల మాటలని తేల్చుటయు జరగిపోయినది.”

హిందూ ముస్లిముల యైక్యమును గూర్చి యా ప్రసంగమున మాలానా చెప్పినమాటలు శిలాక్షరములే. 1912లో ‘అల్ హిలాల్’ ప్రచురణ మారంభించిన నాటి నుండియు, హిందూ ముస్లిములను విడఁదీయు భేదనీతి నాయన ప్రతిఘటించుచునే యుండెను. దాని నీ ప్రసంగమునఁ బునరుద్ఘాటించెను :

“1912 నుండియు నీ విషయమున నా భావములు మాటలేదు. ఈ మధ్య కాలమున నడచిన సకలవృత్తమును బర్యాలోచించి చూచితిని. నా కనులారఁగాంచిన దెల్ల మన సారఁ దలపోసికొంటిని. నేను కేవల సాక్షిభూతుఁడను గాక ఆ యీ ఘటనలందు భాగస్వామి నై ప్రత్యంశమును సావధానముగఁ బరికించితిని. నా మనోనిశ్చయములను నేను గాఢనఁ

జాలను. నాయంతస్సాక్షి నోరును నొక్కలేను. కావున 1912 నాటినుండి చెప్పిన మాటలనే నా వారికిఁ దిరిగి చెప్పుచున్నాను. ఇచటి తొమ్మిదికొట్ల ముస్లిములకు నేను చూపిన దాని కంటె నితరమార్గము లేదు.”

ముస్లిము లీ దేశమున నల్పసంఖ్యలు గావున ప్రజాతంత్రాక రాజ్యాంగము వారికిఁ జెఱుపు గూర్చు నను వాదము నాయన యిట్లు పరామృశించెను:

“సంఖ్యచేఁ దక్కువయగు జనసంఘమును (మైనారిటీగా) దుర్బలముగా నెంచి, దానికిఁ బ్రత్యేకరక్షణముఁ గోరుట యుక్తముగాదు. ఇతర సంఘములకంటె జిన్న సంఘములన్నియు మైనారిటీలు గావు. సంఖ్యాబలముచే మిగుల నల్పమగుటయే కాక, ఆత్మబలమును విశ్వాసమును గూర్చు నితరగుణములు గూడ లోపించి, ఇతర సంఘములనుండి యాత్మరక్షణమొనర్చుకొను ధైర్య మేసంఘమున కుండదో అదియే దుర్బలసంఘమనఁ జెల్లును. ఆ సంఘ మితర సంఘములకంటె జిన్న దనుట చాలదు. స్వప్రయోజన రక్షణమునకు దాని సంఖ్యాబల మించు కేనియుఁ జాలనినాఁడు దానిని దుర్బలసంఘ మనవలెను. కావున కేవల సంఖ్యాబలమే కాక యితర లక్షణములఁ గూడఁ బరిగణింపవలెను. ఒక దేశమునందుఁ బదిలక్షల జను లొక సంఘమునను, నిరుపదిలక్ష లింకొక సంఘమున నున్నారనుకొనుఁడు. రెండవదాని సంఖ్యయందు సగమే యున్నదను కారణమున మొదటిదానిని దుర్బల సంఘ మనఁ జెల్లదు.”

మఱియు :

“ఇప్పటికిఁ బదునొకండు శతాబ్దు లిచటఁ గడచినవి. కావున నీ భూమి హైందవమతస్థుల కెట్టిదో మహమ్మదీయు

లకు నట్టిదే. హైందవధర్మ మిచటఁ బెక్కువేల వర్షములుగా నుండుఁగాక. ఇస్లాము ధర్మముగూడ నిచట వేయేండ్లుగా నెల కొని యున్నది. హిందువులవలె మనకును భారతభూమియెడ నభిజనాభిమాన మున్నది. వారు హైందవ ధర్మమును, మన మిస్లాము ధర్మము నాచరించుచున్నను అందఱము భారతీయు లమే. ఇంతియేకాదు. ఇచటి క్రైస్తవులు గూడ భారతీయులే. వా రాచరించు క్రైస్తవధర్మము గూడ భారతీయమే.”

తుదిమాట :

“స్వతంత్రభావి భారతముపట్ల భారత ముస్లిముల కవి శ్వాసము, ననుమానము నుండఁదగునా? విశ్వాసము, ధైర్యము నుండఁదగునా? దానియెడ మనకు భీతియు, ననుమానము నుండుట యుక్తమగునేని మనము త్రొక్కఁదగిన మార్గము వేఱు. నేఁడు చేయు ప్రకటనలుగాని, తేపటి మాటకై చేయు బాసలుగాని, రాజ్యాంగరక్షణ సహస్రముగాని మన భీతికి, సంశయములకు నివారకములు గాఁజాలవు. ఆ పక్షమున నిచట మూడవ వాని యునికిని సహింపక తప్పదు. ఆ మూడవ యతఁ డిచటఁ బీటవెట్టుకొని కూరుచున్నాఁడు. అతఁ డట్లు పదికాలములపాటిచటనే యుండవలెనని కోరుటయే మనకు శరణ్యము. అట్లు కాక మనము భయసంశయముల విడనాడి, ధైర్యవిశ్వాసముల నవలంబింతుమేని యప్పటి దారి వేఱు. అపుడు నేటి నీలి నీడలు, షోలాందోళనలు, నిష్క్రియత్వ జడత్వములు నంతరించి, విశ్వాసము, నిశ్చయజ్ఞానము, కార్య పరత్వము, నుత్సాహము నను వెలుఁగు వెల్లువలు నిండిన నూత్నలోకము సాక్షాత్కరించును. అపుడు మనమార్గ మెగుడుదిగుడులతోఁ గంటకమయమై తోచి, చీకాకుగూర్చి

నను వెనుదిరుగక ముందునకే సాగిపోదుము. భారతప్రజా గమ్యము దేశకు ధీరముగా నడుగులిడుచుఁ బురోగమించుట మనకు విహితధర్మము కాఁగలదు.

“నాకిందు సంశయలవమేని లేదు. ఈ నిశ్చయమునకుఁ దిరుగు లేదు. మొదటి మార్గమును దలఁచి కొన్నంతనే నా యొడ లాపాదమస్తముగాఁ గంపించిపోవును. ఇస్లాము ధర్మము తమలోఁ జప్పగాఁ జచ్చిపోయిన వారు గాక ఆ మార్గమును ముస్లిము లెట్లు సహింపఁగలరు ?”

ముస్లిముల విషయ మింతటఁ జాలింతము. భారత స్వాతంత్ర్య ప్రదానమున కీ మతవిరోధములే ప్రతిబంధక ములుగా నున్నవని పదేపదే చెప్పెడి బ్రిటిషువారి విషయము నెత్తికొందము :

“ఈ చిక్కును మొదట సడలింపవలయు ననుటకంటె దీని కధిక ప్రాధాన్యము లేదు. కాంగ్రెసున కీ విశ్వాస మెప్పుడు నుండనే యున్నది. దీని నెవ్వరును గాదనలేరు. ఈ విషయమునఁ గాంగ్రెసు రెండు సూత్రముల నవలంబించి, ప్రతి పదము వాని ననుసరించి నడుచుకొను చున్నది.

“(1) భారతదేశ మవలంబించు రాజ్యాంగమున నల్ప సంఖ్యాక సంఘముల ప్రయోజనములు, హక్కులు సురక్షితములు గావలెను.

“(2) తమ కెట్టి రక్షణములు గావలెనో అల్పసంఖ్యాక సంఘములే నిర్ణయించుకొనవలెను. అధిక సంఖ్యాకు లట్టి నిర్ణయము నొనర్పరాదు. కావున నీ నిర్ణయము సంఖ్యాబలముచేఁ గాక అల్పసంఖ్యయుల సమ్మతితో జరగును...

“నేటి రాజ్యాంగరచనా సభాప్రస్తావమునఁ గాంగ్రెసు

ఈ సూత్రద్వయము నెట్లు పాటించినదో చూడుడు. అల్ప సంఖ్యాకములుగా సంగీకృతములైన సంఘములు, వలసినచోఁ, దమ ప్రతినిధులను దామే వరించి యా సభ కంపవచ్చును. ఇతర సంఘముల సమ్మతిప్రదానముతో నా ప్రతినిధులకు నక్కఱయుండదు. ఆ రాజ్యాంగరచనాసభయందున్న యధిక సంఖ్యాకు లల్పసంఖ్యాసంఘీయుల హక్కులను నిర్ణయించుట యుండదు. అల్పసంఘీయుల సమ్మతిమీఁదనే యా హక్కుల నిర్ణయము జరగును. ఏ యంశమేని వివాదాస్పదమైన పట్టు లందు అల్పసంఘీయులకు నచ్చిన మధ్యవర్తులే పరిష్కర్త లగుదురు. మధ్యవర్తి పరిష్కార మవసరమగునని కాదుగాని, ఎందులకేని మంచిదని యెంచి అట్టి యేర్పాటు చేసెతిమి. ఇంత కంటేఁ బ్రయోజనకరమగు నేర్పాటున్నచోఁ గాంగ్రె నందుల కంగీకరించును.”

ఇండియా బ్రిటన్ల కీ తుది గడియలందేని సమాధానము గుదురఁగూడదా యని మాలానా యడుగుచున్నాడు :

“ఇంతకాలముగా నీయుభయ దేశస్థులకుఁ బాల్పాటక సంబంధ మున్నది కదా, గుణాధికులగు నీ యిరువురు న్యాయ్యము, ధర్మ సమ్మతము, శాంతిప్రదము నగు క్రొత్తచుట్ట టికమును గలిపికొనఁజాలరా? అట్టి భాగ్య మొదవినచో నేటి యుద్ధ వీడనుండి నూతనాశా కిరణము లుదయింపవా? మానవలోకమున నపుడు న్యాయధర్మములకుఁ బట్టాభిషేకము జరుగును గదా! లోకేతిహాసమున నూతన శకొదయమునకుఁ గారణమగు ఘనకార్యము నిదిగో! చేసెతిమని బ్రిటిషు ప్రజలు హగర్వముగఁ జెప్పిననాడు గదా మానవకల్యాణ మవత రించును? ఇంతటి పని యెరులకు దుష్కరమే యగునుగాని

బ్రిటిషు ప్రజల కిది యసాధ్యము గాదు.

చాలఁ బ్రతికూలపరిస్థితులందుఁ గాంగ్రెసు సభాసమావేశము జరిగినది. కుంభవర్ష మందులకుఁ దోడ్పడి, తొలి నాటి కార్యక్రమమునకు విఘాతము గల్పించెను. ఆ జడి వానను, బెనుగాడ్పును మౌలానా లక్ష్మ్య మొనర్చక, కతిపయవాక్యములతో సభోపక్రమణ మొనర్చి, కార్యనిశ్చయములు తేపు జరగునని ప్రకటించెను. మఱునాఁడు గూడ మిన్నులు విజిగి పడునట్లున్నను, ప్రతికూలప్రభంజనమును లక్షింపక యేబది వేలమంది సభాస్థలమున నాసీనులైరి. ఆ నాటి ప్రస్తావములకు సభ్యులు పాదించిన సవరణ లనేకము నిస్సారములే కావున మౌలానా వాని నెల్లఁ బరిగణింపక ముఖ్యకార్యమును దొందరగా ముగించినను దోషముండదు. అట్లయ్యు, మౌలానా మిగుల నోర్చివహించి, సవరణల నుపపాదించిన వారికెల్లఁ గోరిన వ్యవధి నొసఁగి, నాల్గు గంటలలో సభాకార్యమును ముగించెను. నాటి సభాకార్యగమనమును గాంచినవారికిఁ బ్రజల కార్యతత్పరతయు, ద్రికరణశుద్ధియు గనులఁ గట్టినట్లుండెను. ప్రభుత్వముతో సమాధాన పడు యత్నములెల్ల విరమింపవలెననియు, వెంటనే శాసనోల్లంఘనమునకుఁ గడంగవలెననియుఁ గొందఱు చేసిన ప్రస్తావములు నిరాకృతములైనవి. ప్రతిఘటనోద్యమము నారంభించుటకై గాంధీజీ పెట్టిన షరతులు విషమములు, నిష్ఠురములు నని యెఱిఁగియు సభ్యులు ముఖ్య ప్రస్తావము నపారసంఖ్యాబలముచే నామోదించి, కార్యనిశ్చయ మొనర్చిరి. “నేను మీ యిచ్చ చొప్పున మెలఁగెడి సేనాపతినిగాను. నాషరతులను మీ రంగీకరింపక తప్పదు. ఆ షరతులు నిష్ఠురములు. వానిని మీరు పాటించనిచో

నే నస్త్రసన్యాసమొనర్చి పోదును. ఆ షరతులు మీకు సమ్మతముగావేని, నాయందున్న నమ్మకము మీకు వానియందుండదేని మీరు చెఱసాల కేగవలదు. మిమ్ము నెప్పు డేగోతిలో దింపుదునో! నేను విపత్కరుడ నని యెఱిగి యిందు దిగుడు. సామమార్గమున సమాధానపడుట నాకు సాజము. పనివడి నచో నేఁబది మాఱులేని నేను వైస్రాయిని దర్శింపఁబోవుదును.” గాంధీజీ యిట్లు మనసువిప్పిచెప్పినను, యెఱిగి యెఱిగి సభ్యులు కార్యనిశ్చయ మొనర్చిరి. సభ్యజన సంతోషకోలాహలధ్వనుల కాపరిసర పర్వతగుహలు ప్రతిధ్వనించినవి. నాటి కార్యనిశ్చయ పాఠము గ్రంథాంతమునఁ జూడఁగలదు.

16. భావి

“గుణాధికులగు నీ యుభయదేశస్థులు న్యాయము, ధర్మసమ్మతము, శాంతిప్రదమునగు క్రొత్త చుట్టటికమును గలిపి కొనజాలరా?” కాంగ్రెసు సభాపతి యడిగిన యీ ప్రశ్న మే మరల నడుగ మనసు వొడముచున్నది. “క్రొత్త చుట్టటికము గలిపి కొనజాలరా?”

తొల్లి యొనర్చిన దోషములను సవరించుకొన్నచోఁ గ్రొత్త చుట్టటికము గుదురకపోదు.

వైస్రాయి చేసిన మొదటి దోష మేమనఁగా- దుర్బల సంఘము లగునా, కాదా యని విచారింపక దేశమునందున్న యల్పసంఖ్యాకసంఘముల ప్రతినిధులందఱను జేరఁబెలుచుట. అల్పసంఖ్యాకసంఘము లనెడి చిక్కును బ్రటిషు ప్రభుత్వమే సృష్టించినది. నలుబదియేండ్లుగా నా ప్రభుత్వ మవలంబించిన భేదనీతియే యిట్లు ఫలించినది. ముస్లిములగు సభాపతితోఁ బలుమాడ్లు మంతన ముండిన వైస్రాయికి - ముస్లిములలో - జమాయతుల్-ఉలేమాలు, అహారాద్లు, పీయాలు, సున్నీలు, భారతీయతాభిమానులు - మున్నగు నితర సంఘీయులతో సంప్రతింపవలెనను బుద్ధియే పొడమదాయెను.

వైస్రాయి చేసిన దోషమునే జెట్లండు ప్రభువుమున్నగు బ్రటిషు రాజనీతిజ్ఞులు నాచరించిరి. రాయబారములకుఁ దడు ణము మించి పోలేదనియు, సామమార్గ మవలంబించుచుంటి మనియు జెట్లండు ప్రభువు లోకమునకుఁ జాటి చెప్పుచునే, మఱికొన్ని క్రొత్త ముతాలను సింగారించి, ఉరిసిన పుంటిపై నుప్పును జల్లెను.

ప్రభుత్వ మిట్లున్నవియు, లేనివియు నడ్డంకులు గల్పించు

చున్నను కాంగ్రెసు వాని కన్నిటికి విఱుగుడుగా రాజ్యాంగ రచనా సభానిర్మాణమును బేర్కొనెను. సకల ప్రజాసంఘములును సంఖ్యాబలమునుబట్టి ఆ సభకుఁ బ్రతినిధుల సంపవచ్చునని సూచించెను. అంతటితో నల్పసంఖ్యాక సంఘములనెడి చిక్కును విప్పినట్లయినది. కాంగ్రెసే కాదు. ముస్లిము లీగే కాదు, సంస్థానాధిపతులే కాదు, కాంగ్రెసేతరులగు వారెల్లరకు సంఖ్యాబలమునుబట్టి యా సభలోఁ బ్రాతినిధ్యము లభించును. ఆ సభలోఁ గాంగ్రెసు తనపట్టును, లక్ష్యమును విడువకుండుఁ గాక; దాని మాట యే యచటఁ జెల్లనక్కఱలేదు. కాంగ్రెసేతర సంఘములన్నియు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము మాకక్కఱలేదని చెప్పి యా సభలోఁ దమ మాట చెల్లించుకొనవచ్చును.

ఈ రాజ్యాంగరచనా నిర్మాణ సూచన యిపుడు క్రొత్తగాఁ దిగివచ్చినది కాదు. బ్రిటిషు ప్రభుత్వము మన రాష్ట్రప్రభుత్వముల సమ్మతిగైకొనకుండ, ఇండియాను యుద్ధమున దింపిన కారణమున నిపుడు చేసిన సూచనయుఁగాదిది. 'మత వివాద పరిష్కారమును' (Communal award) గూర్చి 1934 లో వాదోపవాదములు రేగినపుడు డాక్టరు అన్నాసీ కాంగ్రెసు పక్షమున నొక ప్రకటన మొనర్చెను. అం దీ సూచన నాయన చేసెను: "నెహ్రూ కమిటీ సూచన లంత రించినది మొదలు కాంగ్రెసు మతవివాదమును గూర్చి నిజా భీష్టమును బెక్కుమాటలు స్పష్ట మొనర్చినది. 'మతవివాద పరిష్కారమును' (Communal award) హిందువులలో, సెక్కులలో బహుళ సంఖ్యాకులు ప్రతిఘటించినను-ముస్లిములు, హరిజనులు, క్రిస్టియనులు-సకలాంగీకృతమగు మార్గాంతరము

నోచరించునటకు - నాపరిష్కారము నంగీకరించిరని కాంగ్రెసుకుఁ దెలియును. సర్వసమ్మతమగు పరిష్కృతికై కాంగ్రెసు యత్నించుచునే యుండును. కాని, భారత రాజ్యాంగరచనకై సభను సమకూర్చుకున్నచో నీ వివాదమునకుఁ బరిష్కారము లభింపదని నా యభిప్రాయము. అంతదనుక 'మతవివాద పరిష్కార' మందలి సూచనలమోదించుటయూ, నిరాకరించుటయూ యను ప్రశ్న ముదయింపదు. తమ కటుంబ కలహమునఁ దగవు దీర్చుడని యభిమానవంతులగు ప్రజ లితరుల నర్థింపదు. అట్టి తీర్పు లందఱకుఁ దృప్తి నే నాఁడు నొసఁగఁజాలవు." (క్రీగీట్లు నేను గీచినవి.)

కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకులు 1934లోఁ జేసిన కార్యనిశ్చయమున రాజ్యాంగరచనా సభను నిర్మించుట యావశ్యకమని యిట్లు నొక్కి చెప్పినది:

“ప్రభుత్వము చేసిన తీర్పునకు (White paper) రాజ్యాంగరచనా నిర్మాణ సభను సమకూర్చు టొక్కటే ప్రత్యామ్నాయము. వయసువచ్చిన వారందఱు నా సభకుఁ బ్రతినిధుల నెన్నుకొన వచ్చును. లేదా, ఆ యెన్నికకు మఱి యొకమార్గమును - దీనికిఁ జేరువ యగు దానిని - సూచింప వచ్చును. ప్రధానములగు నల్పసంఖ్యాకసంఘములు, వలసినచోఁ దమ సంఘీయులనుండియే ప్రతినిధుల నెన్నుకొన వచ్చును.”

పిమ్మట నై దేండ్లకు ఫిందూముస్లిము మతాభిమానులకు, జవహర్లాలు పండితునకు వాదోపవాదములు పోడమెను. వాని నెల్లరు నెఱుంగుదురు. అందు సర్ మహమ్మద్

ఇక్కాలు శంకలకు పండితుడు సమాధానముఁ జెప్పఁచు, రాజ్యాంగరచనా నిర్మాణ సభయే యీ మతవివాదలను, ఇతర వివాదలను బరిష్కరించుట కర్హమైనదని నుడివెను.

కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకుల కార్యనిశ్చయమును గాని, రాజ్యాంగరచనా సభానిర్మాణ సూచననుగాని ఆ తరుణ మున ముస్లిము లీగు మున్నగు అల్పసంఖ్యాక సంఘము లాక్షేపించిన పాపమునఁ బోలేదు. కావునఁ గ్రొత్త సంకట ములనుండి తప్పించుకొనుట కేపుడు కాంగ్రెసు కోరిన క్రొత్త కోరిక కాదిది. భారతీయులు తమ రాజ్యాంగమును నిర్మించు కొనుట కనువుగాఁ దాను వైదొలఁగునేని బ్రటనుకు గౌరవము దక్కును. ఏ మతస్థుల కామతస్థులే తమ ప్రతినిధుల నెన్ను కొనవలెనను నియమముచే బ్రటను తొలుత నీ కలహబీజము లను నాటెను. వానిని బెంచి పెద్ద గావించెను. ఆ బ్రటనే యిపుడు “మీ రీ విషవృక్షమును ముందుగాఁ బెరికివైచినఁ గాని మీ వ్యవహారములు మీరు చక్కబెట్టుకొనఁగలరను నమ్మకము మాకు జనింప”దని యే మొగముబెట్టుకొని చెప్పు చున్నదో వింతగానున్నది. ఈ విషయమున లయెనల్ కర్టిస్ చెప్పిన మాటల నిట నుదాహరింతును:

“కొన్నియేండ్ల క్రితము బ్రటను భారత దేశమునఁ బ్రతి నిధి సంస్థలను నిర్మించుచు మతములకుఁ బ్రత్యేక ప్రాతినిధ్యమును సూత్రము నంగీకరించుట ఘోరాపరాధము. ఈ సూత్రమిట్లే కొన సాగునేని ఇండియాలోఁ గ్రొత్త వర్ణవిభాగము జనించి దుర్భరమై పోగలదు. దీనిచే భారతప్రజాజీవనపు టాయువు పట్లకే ఆ యేటి కా యేడు మోసము వాటిల్లును. ఈ వీడ విడువకున్నచో భారతప్రజ కేకీ భావము గలుగుట కల్గి.

మొక్కగా నుండఁగ నే త్రుంచివేయవలెనుగాని పిమ్మట దీనిని బెల్లగించుట దుష్కరమగును. తుదకు దీని సమూలనాశనమునకై భారతప్రజ లొండొరులపైఁ గత్తి గట్టవలసివచ్చును. భారత ప్రజను గడిదేర్చి యేకీభవింపఁజేయు ధర్మభారము మనపై నున్నది. ఈ ప్రత్యేక ప్రాతినిధ్యము ననుమతించి మన మా ధర్మమునకు ద్రోహమొనర్చితిమి.” బ్రిటను వచించెడి ధర్మ పన్నముల కింతకంటె సమూలఖండన మింకొకటి యుండఁబోదు.

కాంగ్రెసు గోరిన యీ రాజ్యాంగరచనా నిర్మాణమును ముస్లి ములీగు ప్రతిఘటించి, ఇండియాలోఁ దనవంతుఁ దనకుఁ బంచియుండను చున్నదని చెప్పవత్తురు. శుభ, మట్లే కానిండు. కాంగ్రెసు దానికిని సమ్మతించును. కాని, కాంగ్రెసు చెప్పు నది యేమనఁగా-రాజ్యాంగరచనా నిర్మాణసభలో ముస్లిముల ప్రతినిధులే అట్టి కోరిక కోరుట కర్హులని. ముస్లి ములీగు కోరి నది విపరీతపుఁ గోర్కెయని మాలానా వాకొనుచున్నాఁడు: “ఈ కోరిక దేశేతిహాసమునకు, మానవజాతి లక్షణ శాస్త్రమునకు, నేటి కాలగతికిఁ గూడ విరుద్ధము. హిందువులు ముస్లిములు భిన్నప్రజ లనుట పొసఁగని మాట. మన యుభయులలోఁ జాలమందికిఁ బూర్వీకు లొకజాతివారే. జాతులలో భిన్నత్వము, నెక్కువ తక్కువలను నామట్టుకు నేనంగీకరింపను. మానవజాతి యంతయు నొక్కటియే. మనము గలసి మెలసి యుండవలసినవారము. వేయేండ్ల నాఁడు దైవము మన యుభయుల నొక్కచోఁ జేర్చెను. మన మొండొరులతోఁ బోరితిమి. నిజమే, దాయాదుల కీ పోరితములున్నవియే. ఆంగ్లేయు లాంగ్లేయులతో మున్ను పోరాడలేదా? మఱి వారు భిన్న ప్రజలమని, వేఱుపడిరా? ఈ వేయేండ్లుగా మన మొండొరుల

ధర్మమునందు, సంస్కృతియందు, నీతినియమములందు, సర్థ సంపదయందుఁ బాలుపంచికొంటిమి. ఇప్పుడు కాలగతిని వెనుకకుఁ ద్రిప్పి, వేర్పడుదు మందురేల ? భేదములను నొక్కి వక్కాణింతురు గదా, భేదము లెవ్వరికి లేవు ? మానిసినిబోలిన మానిసి యుండునా ? శాంతికాములు భేదములు లెక్కగొనక సామ్యములనే గణింతురు. మూలమందున్న ఏకత్వమున కీ నానాత్వము రంజకమగును. కావున భారత ప్రజావ్యవహార పరిష్కారమున మతభేదములను దెచ్చిపెట్టుట యన్నచో నాకు రోతగా నుండును. లోకమున నెందును, మతములను బట్టి యిట్టి వ్యవహారములను బరిష్కరించుట కానరాదు. భారత ప్రజాప్రతినిధులు నిర్మించుకొన్న రాజ్యాంగమున ముస్లిములు దాము ముస్లిములమనియు, హిందువులు దాము హిందువులమనియుఁ దమ ప్రయోజనముల నర్థింపరు; జమిందారుల మనియుఁ గర్షకులమనియు, పెట్టుబడి వ్యాపారుల మనియు శ్రామికులమనియు నెంచి కొందురు. స్వతంత్రమగు నే రాజ్యాంగ మేనియు సకల మతములకు స్వాతంత్ర్యమును మూల స్వత్వముగా నంగీకరించును. ప్రజలందఱకు సమానావకాశములను, ఆర్థిక బంధమోచనము నొసఁగని రాజ్యాంగము గవ్వకుఁ గొఱగాదు. నా కీ కంఠశోషయేల ? ముస్లిముల ప్రతినిధిగా జిన్నాసాహెబు రాజ్యాంగరచనా సభకువచ్చి,యచట భారతముస్లిముల కోర్కెలనడిగి కైకొనవచ్చుఁ గదా !

ఇండియాను పంచియిమ్మని ముస్లిములీగు లాహోరు సభలో నడిగి రెండు నెలలైనది. లీగు సభ్యులు గాని భారత ముస్లిముల కీ కోర్కె విడ్డురముగాఁ దోచుటయు, వారందఱు ఢిల్లీ పగరమున నేప్రిలు నెలలో సభ గావించిరి. ఆ సభ

యందు ముఖ్యములగు నేడు ముస్లిము సంస్థల ప్రతినిధులును, భారతదేశము నాల్గు చెఱఁగులనుండి యేతెంచిన వేలకొలఁది ముస్లిములును సమావిష్టులైరి.

తత్సభాధ్యక్షుఁడగు అల్లాబ్ ఖు తన ప్రసంగమున లీగు కోరిన విషయపుఁ గోర్కె యనర్థకారి యనియు, భారత ప్రజలకు ద్రోహకరమనియుఁ దెలియఁబలికెను. ముస్లిములు భారత పురోగతి కడ్డుదగులు చుండిరను నీ యప్రతిష్ఠను వెంటనే పోకార్చికొనుటకై లీగు కోర్కెను గంఠోక్తిగా నిరాకరింప వలెనని సభ్యులను హెచ్చరించెను. పాకిస్థాను వాంఛ పనికి మాలినదనియు, ముస్లిములు భారత స్వాతంత్ర్యలబ్ధికి వ్యతిరేకులు గారనియు, రాజ్యాంగరచనా సభను సమకూర్పవలెననియు సభాసదులు ప్రకటించిరి.

బ్రిటిషు ప్రభుత్వ మీ మతవివాదమే భారతస్వాతంత్ర్య ప్రదానమునకు ముఖ్యప్రతిబంధకమని వాఱుచున్నది. తాను వైదొలఁగ కున్నచో నీ వివాదము చక్కఁబడదని ప్రభుత్వము గ్రహింపవలెను. డెయిలీమెయిలు పత్రికాప్రతినిధితో జిన్నా సాహె బేమనిరో వింటిరా? “గాంధీజీ కోరెడి కోర్కె సమంజస మగునేని ‘మనకిచటఁ దలవంపులుగానున్న బ్రిటిషు ఖడ్గబలమును’ గూడ వెంటనే తొలఁగి పొమ్మని చెప్పవలెను.” పాపము, జిన్నాసాహె బెఱుఁగఁడో, యెఱుఁగఁగోరఁడో కాని గాంధీజీ ఒక్కసారికాదు, వేయిమాఱు లీ మాటయే చెప్పెను. అంతియేకాదు; “ఈ బ్రిటిషు దొరతనముకంటె ముస్లిము దొరతనమే మేలనియెంత” ననియు, “ఇచ్చటిప్రజలు దమలోఁ దాము పోరాడుకొన్నను ఆ పోరాట మచిరకాలము ననే ముగిసి, శాంతి యేర్పడఁ గల”దనియు, “ఈ బ్రిటిషు

పాలనము నిక్కముగా ముగిసిన పిమ్మట - భారతమున కపూర్వాభ్యుదయముచేకూటి, నేటి యమంగళ వాక్యములన్నియుఁ బ్రతిహతము లగు” ననియు గాంధీజీ ఘంటాపథముగా వచిం చెను.

సంస్థానాధిపుల దొక ప్రతిబంధకము కానేకాదు. “సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము”ను, “స్వయం నిర్ణయము”ను వారికి భీతి గొల్పుచున్నచో బ్రిటిషిండియానుండి వారు వేటు పడవచ్చును. ఈ దేశమున ముస్లిముల ఇండియానుచు వేటుగా లేదుగావున ‘అల్ స్టరు’ సామ్యమిచటఁ జెల్లదు. సంస్థానముల యిండియాకుఁ అల్ స్టరుకుఁ గొంతపోలిక యున్న దందురా, వారు వేటుపడనువచ్చును, బ్రిటిషు ఇండియా స్వయంనిర్ణయ మొనర్చికొననువచ్చును.

ఈ విధముగాఁ గాంగ్రెసు చెప్పిన వికల్పము లన్నిటిని బ్రిటను త్రోసిపుచ్చినది. బ్రిట నిపుడు యుద్ధవిపత్తునందుఁ జిక్కువడియున్న దందురు. నిజమేకాని, యుద్ధముకంటె నిండియా వ్యవహారమే బ్రిటనుకు ఘోరవిపత్తు. ఏలయందురా, బ్రిట నిచటి ధర్మ పరీక్షలో పీడిపోయి, లోకనిదకగ్గ మగుచున్నది. 1917 నుండి చేసిన బాసలు చెల్లింపక కల్లబాల్లి సాకులు నెప్పి తప్పించుకొనుచున్నది.

మౌలానా యీ విషయమై కలకత్తాలో నాతోమాటలాడుచు నిట్టి యాపత్సమయమునఁ గూడ బ్రిటను తన పెద్ద టికపు మాటలను, పోషకత్వ వైఖరిని వీడకున్నది కదాయని హృదయ వ్యథపాలయ్యెను. గాంధీజీ రెండు మూడు మార్లు వైస్రాయిని దర్శించెను. మనకు సమాధానము కుదురువఱకుఁ గదలకుండమని యర్థించెను. తుదకేమైనది? ఆ మంతనము

లొక్కసారితోనే ముగిసి, గాంధీజీ ఢిల్లీని వీడిపోయెను. ఇది
 నేటి ప్రభుత్వ వైఖరి. మఱి 1921 నాటి వైఖరియో? అప్పుడు
 గాంధీజీ యొకవంక సాహాయ్య నిరాకరణోద్యమమును
 సాగించుచునే యున్నను రీడింగు ప్రభువు ఆఱుపర్యాయములు
 దీర్ఘములగు మంతనము లాయనతోఁ గావించెను. ఆవల
 1931 లోనో? గాంధీజీ యిర్విను ప్రభువుల మంతనముల
 కంతమే యుండదనుకొంటిమి. ప్రొద్దుపొడుచుటయుఁ గ్రుంకు
 టయు నెఱుంగక, వా రుభయులు సహోరాత్రములు మంత
 నములుండి 'సాధుజన సమాధానమును' సాధించిరి. బ్రిటిషు
 ప్రభుత్వ మానాడు రాజీకి సుముఖముగా నుంటకు,
 నేడు విముఖముగా నుంటకు-నిదియే కారణ మీ భిన్న వైఖి
 రులకు. వెనుక నయిర్లండు విషయమున బ్రిటిషు ప్రభుత్వ
 మేమి చేసినదో యెఱుంగమా? అచట ఘోర హింసా
 కాండ చెలరేగి, యిరువాగును రక్తమున నీడులాడు
 చుండఁగనే లాయిడు జార్జి ప్రధాని యా రాజద్రోహులను
 రావించి, రేబవళ్లు వారితో మంతనముండి సమాధానపడెను.
 మఱి, యీజిప్టులోనో? సయ్యదు జగ్గుల్ పాషాను బ్రిటిషు
 మంత్రులు లండనుకు రావించి బేరమాడుటయు, ఆ బేరము
 కుదురకుంటచే నీజిప్టు ప్రజలు గోపోద్రిక్తులై విజృంభించు
 టయు, మరల పాషాను బిలిచి మంతనమాడుటయు, మరల
 రాజీ కుదురకపోవుటయు, బ్రజలు మరలఁ గ్రోధవివశులగు
 టయు, బాషాను మరల రావించుటయు - నిట్లెన్నిమాఱులు
 జరగలేదు? అట్టి బ్రిట నిప్పుడిండియాపట్ల సామవైఖరినేల విడ
 నాడెనో! పశుబలమును దక్క నితరబలమును బ్రిట నెఱుంగ
 దను లోకనిందకు బ్రిటను పాల్పడకుండుఁ గాక !

ఎవరి వైఖరియెటులున్నను కాంగ్రెసు మాత్ర మహింసకే
 కట్టువడి యుండుటకై చేయఁగల యత్నములన్నియుఁ
 జేయుచున్నది. తనకుఁ దా సత్యాగ్రహసేనా నాయకత్వముఁ
 దాల్చిన గాంధీజీయు శాసనధిక్కారమును బరిహరించుటకే
 కృషి యొనర్చుచుండెను. అది యపరిహార్యమయ్యెడు
 పక్షమున బిటిషు ప్రభుత్వమునకు సంకటము గలుగకుండఁ
 దప్పించుట యెట్లా యని మథనపడుచుండెను. తుద కది
 యెట్లు పరిణమించునో, గాంధీజీ దాని నదుపులో నుంచఁ
 జాలునో, చాలఁడో? గాంధీజీ చెప్పినట్లు బ్రటనుకు, ఇండియాకుఁ
 గూడ నపుడు సర్వేశ్వరుఁడే దిక్కు.

తా జా క ల ము

మే నెల 18 వ తేదీ నాటి కింతవఱకు గ్రంథమును ముగించి 20 వ తేదీ గాలిటపాద్వారమునఁ బ్రచురణకర్తల చెంతకు లండను నగరమున కంపితిని. రెండు నెలలు వేచి యుంటిని - వారి కందిన వైనముఁ దెలుపుదురని. పిమ్మటఁ దంత్రీవార్త నంపితిని-వ్రాతప్రతి యందెనో, లేదో తెలుపుఁ డని. 'ఆనాటి గాలిటపా చేరలే'దని వారు మఱువార్త నగపిరి. అంతట "నావలో మరల నంపుదును. ప్రచురింతురా?" యని యడుగఁగా వారు "ప్రచురింతు" మనిరి. ఈ తూటి యొడటపాలోఁ బంపుచుంటి, నివి యేమి కా నున్నవో దైవమునకే యెఱుక. గ్రంథము నిట్లు మరలఁ బంపులోపల మూడు నెలలు గడచినవి కావునఁ గొన్ని క్రొత్త విశేషముల నీ తాజాకలమునఁ జేర్చుచున్నాను.

ప్రభుత్వము గవ్వములలోనున్నపుడు దానిని తొందర పెట్టి యిరుకటము పాలుసేయ మనసొప్పుక కాంగ్రెసు కొన్ని నెలలపాటు తాల్చి వహించెను. ప్రభుత్వమున కీ తాల్చి యన్యథా గోచరించెను. దొరకిన వ్యవధి నూరకపోసీయక ప్రభుత్వము దనపనిఁ జక్కఁబెట్టు కొనుచుండెను. "దేశముపై నితరు లెత్తి వచ్చినపుడు, నరాజకము చెలరేగినపుడుఁ గాంగ్రెసు హింసాహింసలలో దేని నాశ్రయించి ప్రతిక్రియ సేయవలెను?" అని గాంధీజీ మొన్నటి జూను నెలలో కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకులను బ్రశ్నించుటచే వారు సంకటావస్థలోఁబడిరి.

"దేశముపై శత్రువులెత్తివత్తురో, దేశమున నరాజ కము తాండవించునో యనుకొనుచున్న యీ తరుణమునఁ,

బరిపాలన భారము మనపైఁబడినచో నేమి చేయుదుమో తెలియఁజెప్పవలసియున్నది. స్వాతంత్ర్య సంపాదనకై యహింసయే సాధనమని మనము చెప్పితిమి. అహింసచే లభించిన స్వాతంత్ర్యము నహింసచేతనే రక్షించుకొందుమని చెప్పక తప్పదుకదా” యని గాంధీజీ యడిగెను. కాంగ్రెసు ధర్మసంకటమునఁ బడినది. “అహింసచేఁ దీఱని చిక్కు లొకవేళఁ బాడమునేమో, యపుడు మన మిదమిత్థమని నిర్ణయింపఁజాల” మని కార్యనిర్వాహకులు చెప్పిరి. ఈ విషయమునఁ దక్కిన సభ్యులతో మౌలానాయు నేకీభవించెను. అహింసను విడనాడవలసి వచ్చుననియే కదా యిందలి తాత్పర్యము! దీనిచే గాంధీజీ మనసు చివుక్కుమని, యాశ్చర్యమగ్నమయ్యెను. అయ్యు, దాపటికముసేయక మనసు విప్పి చెప్పినందులకై కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకులను గాంధీజీ మెచ్చికొనెను. ప్రభుత్వము భారతస్వాతంత్ర్యమును బ్రకటించి, కేంద్ర ప్రభుత్వమును బ్రజాయత్త మొనర్చినచో, కాంగ్రెసు హింసామార్గమునఁగూడఁ బ్రభుత్వమునకుఁ దోడ్పడునని యింకఁ జెప్పవచ్చునుకదా, ఆ ప్రయత్నము సలుపుడని శ్రీరాజగోపాలాచార్యులను, తదనుగుణమైన కార్యనిశ్చయ మొనర్చి ప్రకటించుడని కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకులను బ్రోత్సహించినే కాని గాంధీజీ వ్యథాకులితుడయ్యెను. ఇండియా యీ యుద్ధమున నిట్లు హింస కొడంబడినచో నొక మానవలోక వ్యవహారములందు హింస దిక్కుమాలిన దగునని యెఱిగినవాఁడు గావునఁ, బ్రభుత్వము కాంగ్రెసు కోరికను నిరాకరించినను మేలే యని గాంధీజీ తలపోసెను.

మిమ్ముట రి వ ఆగష్టున బ్రిటిషు ప్రభుత్వ సంకల్పమును

వైస్రాయి వెల్లడించెను. యుద్ధము ముగిసిన వెంటనే ఇండియాకు డొమినియన్ ప్రతిపత్తి నొసగుదుమని చెప్పుచునే, యా ప్రతిపత్తిని నిస్సారమొనర్చు పరతులు గొన్ని విధించి, ప్రస్తుతము కేంద్రప్రభుత్వమును విస్తరింపఁజేతుమని ప్రభుత్వమొనర్చిన యా ప్రకటనముఁ గాంచినంతనే గాంధీజీ దాని ననర్థకరముగా నెంచియు, నహింస కాదరువు లభించినది కదా, అంతియేచాలునని సంతృప్తిచెందెను. పిమ్మట నెమెరీ మంత్రి చేసిన ప్రసంగముతోఁ గాంగ్రెసు దుఃఖపాత్ర పొరలిపోయినది. భారతప్రజను గండతుండెములుగా వర్గీకరించి ఎమెరీ మంత్రి బ్రిటిషు భేదనీతి ప్రాకారమునకు మదురు బిగించెను. ఈ వివాదమున సార్వభౌముని ప్రభుత్వముగూడ నొకపక్షమాత్రమని ఎమెరీమంత్రి వాకొనుచునే, యావద్భారతప్రజల యభీష్టమును దృఢీకరించు నధికారము దమ కున్నదనెను. తక్కిన భారతీయు లేమనుచున్నారో అది పట్టించుకొనక ఎమెరీ మంత్రి సంస్థానాధిపుల పక్షమునఁ గొంతసేపు వాదించెను. ముస్లిములీగుకున్న బలమెంతటిదో విచారింపక ముస్లిములను బురస్కరించుకొని కొంత దవ్వవదించెను. అస్పృశ్యుల స్థితి యెట్టిదో, వారి మేలునకై ఏమి జరుగుచున్నదియో యిండు కయు నెఱుంగని యా మంత్రి అస్పృశ్యులను వెనుక వైచుకొని మాటాడెను. బ్రిటిషు ప్రజారాజ్యమునకుఁ దోడ్పడుఁడని భారతీయుల నర్థించుచునే భారతప్రజారాజ్య వాంఛను ఎమెరీ మంత్రి కాలితో మట్టగించెను. అహింసను విడనాడుటకు, బ్రిటిషు ప్రభుత్వమును సంకటముల పాలుసేయుటకుఁగాంగ్రెసు డా నొడిగట్టఁబోదని యెఱిగినవాడు గావున నా మంత్రి “ఇక మీరేమి సేతురో చూతు”నన్నట్లు కాంగ్రెసును

దృశ్యకరించెను. “మీలోఁ గలసి వచ్చిన వారిని గలిపికొని వైస్రాయి తన పని సాగించు”నని యాయన స్పష్టమొనర్చెను.

మాలానా ఆజాదును వైస్రాయి సంప్రదింపులకై యాహ్వానించెను. ఆ సంప్రదింపులు ప్రభుత్వము చేసిన ‘నిరర్థక ప్రకటనములో’ నిమిడవలెను గావున ధారాళముగా సాగవు. వైస్రాయి మాలానా లేకార్థసమవేతులు గాడు. ఆ యీ విషయముల నడిగి తెలిసికొన్న పిమ్మటనే మాలానా యా పిలుపును నిరాకరించెను. అప్పటికిని బ్రభుత్వాధికారులు మాలానా నిరాకృతి యయుక్తమని యేల యాక్షేపించిరో తెలియకున్నది.

“1935 నాటి శాసన మందలి యేర్పాటులనేకాదు; ‘ఆ శాసనమునకు మూలమగు రాజనీతి సంకల్పములనుగూడఁ’ బ్రభుత్వము పునర్విచారణచేయుట కంగీకరించునట! అంతియే కాదు; ‘భారతప్రజలలోఁ బలుకుబడిగల పెద్దపెద్ద ప్రజావర్గములు సమ్మతింపని ప్రభుత్వ విధానము’ను గూర్చి విచారించుటయుఁ బాసఁగదట! రాజీకి లొంగిరాని వైతండికుల కింత కంటఁ గావలసినదేమి? వారి యాట లిట్లు కొనసాగవలసినదేనా?” వైస్రాయి ప్రకటనమును గూర్చి వెలువడిన యీ యభిప్రాయ మెవ్వరిదో యెఱుఁగుదురా? రైటానరబుల్ వి. యస్. శ్రీనివాసశాస్త్రి మాటలు సుఁడీ యివి. అంతటి మితవాది గూడ నింతగా నిరసించిన వైస్రాయి ప్రకటనమెంత నిరర్థకమో వేఱ చెప్ప నక్కఱలేదు. ఇక ఎమెరీ మంత్రి ప్రసంగమును గూర్చి కలకత్తాలోని స్టేట్సుమన్ పత్రిక యేమి వ్రాసినదో చూడుడు : “మాంటెగు ఛెమ్సుఫర్డు రాజ్యాంగము నే నాడో కాంగ్రెసు నిరాకరించినది. ఎడపదడప

నించుక సమ్మతిజూపినను ఇటీవలనే మరల శాసనసభలనుండి లేచిపోయినది. అట్టి కాంగ్రెసు నేటి యుద్ధ సంకటమున సహకరించెద ననుచున్నది. ఆ సహకారమునకై ప్రభుత్వబాధ్యత లండనునుండి ఇండియాకుఁ దరలింపవలెనని యడిగినది. 1919 నాటి కేంద్రశాసన సభ తనకు సమ్మతమే యనినది. రాజ్యాంగ నిబంధన లెటులున్నను వ్యవహారతః ప్రభుత్వ మా శాసన సభకు బాధ్యతవహింపవలెనని కోరుచున్నది. ఆ శాసన సభలో నున్యోగివర్గమునకుఁ జోటుండరాదని చెప్పుచున్నది. కాంగ్రె సవలంబించిన యీ సామమార్గ మెంతయు సమంజసముగా నున్నది. ఎమెరీ మంత్రి దీనిని గ్రహించినట్లు కన్పించదు. క్రొత్త యెన్నికలతోఁ బనిలేకుండ నిప్పటి శాసన సభలతోనే సరిపెట్టుకొనవలెనని కాంగ్రెసు కోరుచున్నట్లు మాకుఁ దోచుచున్నది. ఈ యేర్పాటుచేఁ గాంగ్రెసుకు ముందుముందేదియో యొరగనున్నదని కాని, భావి రాజ్యాంగము తీరును, శాసన సభల నిర్మాణమును దీనిచే నిప్పుడే నిశ్చితమైనట్లగునని కాని చెప్పఁ జాలము. ఈ యుద్ధ కాలపు లేర్పాటునకు సమ్మతించుట ప్రమాదభూయిష్ఠము కాదు; వేగిరపడినట్లగుననియుఁ బ్రభుత్వము సంశయింపఁ బనిలేదు. దీనిని నిరాకరించుటచే బ్రిటిషు రాజనీతికిఁ జేటు గూర్చుటయు, భీదత్వమనిపించు కొనుటయుఁ దప్పదు.

“నేటి శాసన సభకు బాధ్యత వహించు నఖిలపక్ష ప్రభుత్వముకంటె సరసమైన యేర్పాటు మఱియుండఁబోదు. శాసన సభయం దిపుడున్న ప్రభుత్వ సభ్యులు 26 మందియు వైదొలగినచో, నికఁ బ్రభుత్వము దాను వరించిన (Nominated) అనధికార సభ్యులు 14 మంది మిగిలి

యుందురు. వారిలో నందఱనుగాని, కొందఱనుగాని నిష్క్రమింపఁజేసి, సంస్థానముల ప్రతినిధుల కాస్థానములను బంచి యిడవచ్చును. ప్రభుత్వము వరించిన సభ్యులకు స్వాతంత్ర్య మెప్పుడు నుండనే యున్నది. వారనేక పర్యాయములు నేటి యధికారుల దొరతనమును (Bureaucratic Government) శాసన సభలలో వ్యతిరేకించిరి. ఈ యుద్ధకాలమున నీ రీతిగాఁ బ్రభుత్వ లఘు సంయోగమును (Miniature Federation) సాధించినట్లుగును. ఇచ్చయున్నచో రాజ్యాంగ ప్రతిబంధకము లన్నియు క్షణములోఁ దొలఁగి పోవును. ఈ యేర్పాటును గూర్చి బ్రిటిషు ప్రభుత్వ మింకను సావధానముగ నాలోచించునని మా కాసయున్నది. వెంటనే యభ్యుదయము సాధించుట కిదియే యనువైన మార్గము.”

ఎవరెంత చెప్పినను బ్రభుత్వ ‘మనర్థకర రాజనీతి’ ననుసరింప నిశ్చయించుకొన్నది. రాజ్యాంగరచనా సభచే నిర్మితమగు రాజ్యాంగము నామోదింతునని కాంగ్రెసు చెప్పఁగాఁ, బ్రభుత్వము దానిని తృణీకరించినది. రాజ్యాంగసంబంధములగు నడ్డంకులు లేని తుది పరిష్కారమును కాంగ్రెసు మరల సూచింపఁగాఁ, బ్రభుత్వము దానిని గూడఁ గాలఁ దన్నినది. ఇట్లు తన్నుటచేఁ బ్రభుత్వము చేటును గొని తెచ్చు కొనుటయే కాదు, లయొనెల్ కర్తృసు చెప్పినట్లు తనపై నున్న “ధర్మకర్తృత్వమునకు ద్రోహ” మొనర్చినది. ప్రభుత్వ మిట్లు శఠించిన పిమ్మటఁ దానును గాలు ద్రవ్యటకంబుఁ గాంగ్రెసుకు గత్యంతరములేదు. వాడు వీరనక మూఁకయుమ్మడిగాఁ బ్రభుత్వము కాంగ్రెసు సభ్యులను బం దెనిడుచున్నను, యుద్ధనిధికై, యుద్ధఋణమునకై ప్రజలను బీడించి ధనము గైకొనుచున్నను,

భారతదేశము బ్రిటీషు ప్రభుత్వముతో నీ యుద్ధ విషయమునఁ బూర్ణముగా సహకరించుచున్నదని లోకమును వంచించుచున్నను గాంగ్రెసు సంవత్సరకాల మోషిక పట్టినది. ఇక నూరక చూచుచుండలేక మొన్నటి 18వ ఆగష్టునఁ గాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకులు వర్ధాలో సమావేశమై, “ప్రభుత్వమును సంకటమునఁ ద్రోయుటకు మనసాగక తాల్మివహించినకొలఁదిఁ బ్రభుత్వపు టాగడములు శ్రుతి మించిపోయినవి కావునఁ” గర్తవ్య నిశ్చయ మొనర్చుటకై యఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘమును 15 వ సెప్టెంబరున బొంబాయి నగరమున సమావేశ పఱచుటకు నిశ్చయించెను. అహింసా విషయమున వ్యతిరేకించిన కాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకు లీలోపల గాంధీజీతో దీర్ఘమంతనములు సాగించి మరలఁ గాంగ్రెసు నాయకత్వమును దాల్చుటకై గాంధీజీ నెట్టకేల కంగీకరింపఁజేసిరి. ముందు మార్గ మంధకార బంధురముగా నున్నను, కష్టపరంపరను గణింపక, ధర్మపరులు దైవముపై భారమిడి, కర్తవ్యమునకుఁ గడంగుదురు కదా!

ఆపదలపాలగుదు మని యెఱుఁగుదుము. కాంగ్రెసు కోరికలు ‘సమంజసముగా’, ‘సరసముగా’ నున్నవని స్టేట్సుమన్ పత్రిక వ్రాయఁగా, అస్సాముగవర్న రిటీవల నా కోరికల నెట్లు వర్ణించెనో చూడఁడు: “1928 లో ముసోలినీ ఇటలీ ప్రజలమీఁదను, 1931 లో హిట్లరు జర్మనీ ప్రజలమీఁదను వహించిన సర్వాధిపత్యమును గాంగ్రెసు యావద్భారతీయులపై వహింపఁగోరుచున్నది.” అసత్య ప్రచార మెంతదవ్వేఁగునో ఈ మాటలే సూచించుచున్నవి. ప్రభుత్వ హింసాకాండ తీవ్రముగా నుండఁగలదని కూడ నీ మాటలే సూచించు

చున్నవి. ఆపదలకు వెనుదీయక కాంగ్రెసు నిజధర్మము నాచరించును. అహింసాసాధనముచే సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమును సంపాదించి, తన్మూలమున లోకమును హింసాకాండ నుండి రక్షించుటయే కాంగ్రెసు ధర్మము. తానున్న పోరాట మతి భయంకరము, సుదీర్ఘము నగుగాక, అపూర్వమగు కష్టనష్టములను భారతభూమి యెదుర్కొనవలసి వచ్చుగాక - కాంగ్రెసు నిజధర్మము నుజ్జగింపదు. అధ్యక్షుడు మసారికు చెప్పినట్లు “సర్వమునకు నీశ్వరుడే గలఁడను విశ్వాసముచే బురుషుడు కర్మహీనుడు గాఁదగదు. సత్కర్మ ఫలించితీరునని నమ్మి, యేకాగ్రతతో దృఢసంకల్పముతో ఆశయసిద్ధికై జతనమొనర్చువాడే యీశ్వర భక్తుడు.” హింసను నమ్ముకొన్నవారు ధర్మద్రోహమునకుఁ జాలుదురు గాక, అహింస నాశ్రయించినవా రందులకుఁ జాలరు.

సేవాగ్రాం, వర్ధా

6-9-1940

మ. దే.

అనుబంధము

రామఘర్ కాంగ్రెసు కార్యనిశ్చయము

1940 మార్చి నెలలో రామఘర్ కాంగ్రెసు మహాసభ ఈ క్రింది ఏక కార్య నిశ్చయమును గావించెను :

“యూరపులోఁ బొడమిన యుద్ధమువలన నేర్పడిన సంకటస్థితిని, ఆ సందర్భమున బ్రిటిషప్రభుత్వ మవలంబించిన రాజనీతిని ఈ మహాసభ పర్యాలోచనచేసి, ఇంతకుమున్నీ విషయమునఁ గాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకులును, అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘమును జేసిన కార్యనిశ్చయములను, జరపిన చర్యలను ఆమోదించుచున్నది. భారతప్రజలను సంప్రతించకయే బ్రిటిషప్రభుత్వ మీ దేశమును యుద్ధమున దించి, భారతసంపదను యుద్ధమున వినియోగించుట యవమానకరమనియు, నట్టి యవమానమును స్వాతంత్ర్యప్రియులగు ప్రజలు సహింపఁజాలరనియు నీ మహాసభ తలపోయుచున్నది. భారత ప్రజను, ఆసియా ఆఫ్రికాలయందున్న ఇతర దేశవాసులను బీడించి బ్రతుకుచున్న నిజసామ్రాజ్య వృద్ధికొఱకు, పుష్టి కొఱకే బ్రతును ఈ యుద్ధమును సాగించుచున్న విషయము బ్రిటిషప్రభుత్వ మిటీవల ఇండియాను గూర్చి చేసిన ప్రకటనలచేఁ దేటకెల్లమైనది. ఈ స్థితిలోఁ గాంగ్రెసు ప్రత్యక్షముగాఁ గాని, పరోక్షముగాఁ గాని యీ యుద్ధమునఁ బ్రమేయము గల్పించుకొనుట బ్రతును గావించెడి యీ ప్రజావీడనము శాశ్వతముగా వర్ధిల్లుటకే యుపకరింపఁగలదు. కావున బ్రతును తనకొఱకు భారతసేనలచే యుద్ధముచేయించుటను, భారత ప్రజల ద్రవ్యమును గొల్లగొట్టుటను గాంగ్రెసు తీవ్రముగా నభిక్షేపించుచున్నది. యుద్ధముకొఱ కిచటి సైనికసంపాదన

మును, ద్రవ్యసంపాదనమును భారతదేశము మనసార సమ కూర్చి పెట్టిన ట్లెంచరాదు. కాంగ్రెసు సభ్యులును, తదభి మానులును ఈ యుద్ధము సాగించుటకై పై నికులను, ధనమును, బదార్థములను సమకూర్చి యిచ్చుట కొడంబడదు.

సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యముకంటె నితరమును భారత ప్రజ లంగీకరింపరని కాంగ్రెసు మరల నీ సభాముఖమునఁ బ్రకటించుచున్నది. సామ్రాజ్య చ్ఛత్రచ్ఛాయలో భారత స్వాతంత్ర్యము బ్రమక నేరదు. ఆ సామ్రాజ్యమున డొమినియన్ మున్నగు నితరప్రతిపత్తు లిండియాకు లగింపవు. అట్టి సామంత ప్రతిపత్తి భారతీయుల యాభిజాత్యమున కర్హముగామి యటులుండ తన్ములమున బ్రిటిషు రాజునీ త్వర్ణ నీతులతో భారతభూమి కనేక బంధనము లేర్పడఁగలవు. భారత రాజ్యాంగమును రచించుకొనుటకు భారతీయులే అర్హులు. మా ప్రజలలో వయసువచ్చినవా రెన్నుకొన్న ప్రతినిధులు రాజ్యాంగమును రచించి, ఇతర దేశములతో మా కుండఁగల సంబంధములను నిర్ణయింతురు.

“ఇచటి భిన్నమతస్థులకు సామరస్యము గూర్చుటకై కాంగ్రెసు సర్వథా, సర్వథా యత్నించుచునే యుండునుగాని రాజ్యాంగరచనా సభవలననే శాశ్వత పరిష్కారము లభించు నని యెంచుచున్నది. అల్ప సంఖ్యాకులయు, నధిక సంఖ్యా కులయు ప్రతినిధుల సభలోఁ దమలోఁదాము, వీలై నంత హేట్టు, సమాధానము కుదుర్చుకొన్నచో; అల్ప సంఖ్యాకములుగాఁ బరిగణితములగు సంఘముల ప్రయోజనములు సురక్షితము లగును. సభ్యులమధ్య సమాధానము గుదురనిచో మధ్య వర్తుల తీర్పునకుఁ గట్టువడవచ్చును. ఇంతకంటె నితర పరిష్కార

రములు శాశ్వతములు గాఁజాలవు. స్వాతంత్ర్యము, ప్రజాభీష్టము, ప్రజైక్యము- నివియే భారత రాజ్యాంగమునకు మూల స్తంభములు. భారతభూమిని విభజించుటనుగాని, భారత ప్రజను జీలదీయుటనుగాని కాంగ్రెసు హర్షించదు. వ్యప్తి సమష్టలు దమ యిచ్చమై వర్ధిల్లుటకై సమానావకాశముల నిచ్చు రాజ్యాంగమునే కాంగ్రెసు సర్వదా కోరుచున్నది. సంఘాపచారము రూపుమాసి సంఘ వ్యవస్థయందు ధర్మము నెలకొనునని కాంగ్రెసు నమ్ముచున్నది.

“సంస్థానాధిపులకు, నిచటఁ బ్రయోజనములున్న వైదే శికులకు భారత స్వాతంత్ర్యము నడ్డుదగులు నధికారము లేదని కాంగ్రెసు చెప్పుచున్నది. రాష్ట్రములందును, సంస్థానములందును సార్వభౌమత్వము ప్రజలదే. ఇతరుల ప్రయోజనములన్నియు నా ప్రజల శ్రేయమునకుఁ బిమ్మటివే. సంస్థానముల యాటంకము బ్రటిషు కల్పితమే కావున విదేశపాలన బంధము నుండి భారతము సంపూర్ణముగా విడివడిన ట్లసందిగ్ధముగాఁ బ్రకటింపకున్నచో సంస్థానముల చిక్కు తొలఁగి పోదు. భారతప్రజల శ్రేయమున కడ్డురాని వైదేశిక ప్రయోజనములకు రక్షణము లభించునని కాంగ్రెసు మాట యిచ్చుచున్నది.

“యుద్ధ సంబంధము నిండియాకుఁ దప్పించుటకును, పరపాలనమునుండి యిండియాను విడిపించు సంకల్పమును సాధించుటకును గాంగ్రెసు తన చేతిలోని రాష్ట్ర ప్రభుత్వములను వదలికొన్నది. తదనంతరకర్తవ్యమగు శాసనోల్లంఘనమును- కాంగ్రెసు తానందులకు సుసజ్జితమైనపుడు గాని, అవశ్యమైన పరిస్థితులు త్రోసికొని వచ్చినపుడుగాని నిస్సందేహముగా

సాగించును. కావునఁ బ్రజలకు నియమనిగ్రహము లలవడిన వనియు, స్వాతంత్ర్యశపథమునందు చెప్పిన నిర్మాణ కర్మను ప్రజలుకొనసాగించుచుండి రనియుఁ దనకు నమ్మకము జనించిన పిమ్మటఁగాని శాసనోల్లంఘనము నారంభింపనని గాంధీజీ చెప్పిన మాటలను గాంగ్రెసు తన వారికి జ్ఞాపక మొనర్చుచున్నది.

“యావద్భారత ప్రజా స్వాతంత్ర్యము కొఱకే యీ పోరాటము జరుగుచున్నది. జాతి మత వర్గ విభేదములు సేయక కాంగ్రెసు సమస్త ప్రజకుఁ బ్రాతినిధ్యము వహింపనెంచుచున్నది. కావున సకల ప్రజాసంఘములు, వర్గములు నీపోరాటమునఁ బాల్గొను నని కాంగ్రెసు ఆశించుచున్నది. భారత ప్రజా హృదయమునఁ ద్యాగబలము నావిర్భవింపఁ జేయుటయే శాసనోల్లంఘనమునకుఁ బరమార్థము.

“ఈ కార్యనిశ్చయమును గొనసాగించు నధికారమును కాంగ్రెసు మహాసభ అఖిలభారత కాంగ్రెసు సంఘమున కిచ్చుచున్నది. పనివడినచో, గాంగ్రెసు కార్యనిర్వాహకులు నీ యధికారము వహింతురు గాక. ఈ యుభయులుఁ దత్తదవ సరముల వలయు చర్యలకుఁ బూనుదురు గాక!”